

HÍD

IRODALOM • MŰVÉSZET
TÁRSADALOMTUDOMÁNY

VERSEK ÉVE 2002

ÁCS KÁROLY, BÁLINT BÉLA, BARANOVSZKY EDIT,
BARTHA GYÖRGY, BENCSIK ORSOLYA,
BESZÉDES ISTVÁN, BOGDÁN JÓZSEF, BÓKA MÁRIA,
BÖNDÖR PÁL, BRASNYÓ ISTVÁN, CSONKA MARGARÉTA,
DEÁK FERENC, DÉSI ÁBEL, ERDEI ERNŐ, FEHÉR KÁLMÁN,
B. FOKY ISTVÁN, GÉBER LÁSZLÓ, GULYÁS JÓZSEF,
HARKAI VASS ÉVA, HUSZÁR ZOLTÁN, KIRÁLY ERNŐ,
KUBÁT GÁBOR, LADIK KATALIN, LATINOVITS ETELKA,
MAURITS FERENC, MOLNÁR RÓZSA, NAGY ZSUZSA,
NÉMETH ISTVÁN, ORCSIK ROLAND, PAP JÓZSEF,
PRESSBURGER CSABA-SAUL, SATUS SÁNDOR PÁL,
CS. SIMON ISTVÁN, SINKOVITS PÉTER,
SZABÓ PALÓCZ ATTILA, SZOMBATHY BÁLINT,
SZÖGI CSABA, SZÜGYI ZOLTÁN, SZŰTS ZOLTÁN,
TARI ISTVÁN, TÓBIÁS KRISZTIÁN, TÖRÖK CSABA, VANKÓ
GERGELY, VARGA SÁNDOR, VESZTEG FERENC VERSEI

2003

Január

HÍD
IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI
FOLYÓIRAT

Alapítási év: 1934
LXVII. évfolyam

Fő- és felelős szerkesztő:
Bori Imre

A szerkesztőbizottság tagjai:
Bordás Győző
Gerold László (kritikai rovat)

Kéziratgondozás:
Buzás Márta

TARTALOM
VERSEK ÉVE 2002

- Bori Imre:* Felkérő levél 2
- Király Ernő* (1919)
Találósdi 3
Karcolat 4
- Pap József* (1926)
Szívtelen haiku 4
Ottawai limerickek 5
Észrevétlen eltűnés 6
Vesződség 6
Léghajósok 7
Kavafisznak szánt sorok 1993-ban 7
- Ács Károly* (1928)
Írótabori rigmusok 9
Fantom-vonat 9
Helyzetjelentés 9
Kanizsán ma és mától kezdve 10
Limerick non plus ultra 10
„Családi kör” 11
Ima önkéntes halálért 11
Rokkant-vigaszt 11
Bestseller 11
Dalocska a Dementiáról 12
Régi verseim olvastán 12
Előkelő álmatlanság 12
Áldozat 12
Apatrid népdal 12
Egy fiatal költőre 13
Nyersanyag egy értelmiségi balladához 13
„Német vers” lányomnak 14
- Magyar agy, magyar agyar 14
Mottó és epilógus 14
- Dési Ábel* (1929)
A csend virágai 14
- Németh István* (1930)
Egy papírszeletre 17
- Erdei Ernő* (1932)
Az évek zugában 18
Megtartó jel 18
- Huszár Zoltán* (1932)
Kényszerpályán 19
Mozaik 19
Képzeld 21
Az áldozat 21
- B. Foky István* (1934)
Pezsdülésmotívumok 22
Levegőbe kapaszkodva 23
- Bóka Mária* (1936)
Amikor azt hiszed . . . 23
Senki sem mondta 24
- Gulyás József* (1937)
Sóstóalj 25
Kútba nézel 25
Amikor majd 26
Laci és Margit 26
Romra romok 26
- Deák Ferenc* (1938)
Otthonról 26

HÍD

LXVII. évfolyam, 1. szám
2003.
január

VERSEK ÉVE
2002

JUGOSZLÁVIAI
MAGYAR KÖLTŐK
MŰHELYE

ÖSSZEÁLLÍTOTTA
BORI IMRE

FELKÉRŐ LEVÉL

Kedves Barátom,

időszerűvé vált költészetünk felett az újabb seregszemle. Szeretnénk a *Híd* decemberi számában a Versek Éve esedékes gyűjteményünket közreadni. Most sem idillikus körülmények között élünk, tehát ihletből nincs hiány. Ezért kérek, hogy november elsejéig küldd el címünkre a Versek Évébe szánt költeményed csokrát. Szép lenne, ha minél teljesebb képet nyújthatnánk költészetünk állapotáról és létünk mai jellemzőiről.

Bori Imre,
a Híd főszerkesztője

Újvidéken,
2002. június 19-én

KIRÁLY ERNŐ

TALÁLÓSDI

A
T
Ö
B
B
S
É
G

K E V E S E B B
 h a g y á m : á t
 k í v á c s i
 Ö r ö ö s
 t á j é k z a l a n
 s z ó r a o z i k
 l u t a
 i r i g .
 S Z E N V E D
 s z a v z
 é p t
 r o m b i
 é l n i a k r
 f e l e e l
 t i p r
 b ó l o n a t
 d ö n .
 S Ú L Y O S A B B

N. B.
a pontokat betűkkel
helyettesíteni

KARCOLAT

tejszagú koszorús lankákon heverészek
 ahol nemrég lépten-nyomon kérődzött a halál
 halott testemről lemetszi-e valaki nadrágszíjamat
 kétpúpú tevére hasonlítok
 lila virágok folynak felettem
 kisfiam mogyoróvessző paripáját legelteti a sírok között

Zlatibor, 1968. augusztus 12.

PAP JÓZSEF

SZÍVTELEN HAIKU

Azoknak, akik magukra veszik

Kapcsolások I.

A kotlós vertyog:
 fülsértőn védi fészket –
 karca a verssort.

Kapcsolások II.

Pikkelsz versemre,
 mint fojtó purzicsánra.
 Mért szívod mellre!

Szülőház

Nem nosztalgia;
 ifjúi hév s dolgos kéz
 kellene oda.

Szüleid szemében

Mernél-e mostan
 szemük elé kerülni
 így – bekáfoltan.

Pályák I.

Ösvényen járok.
Te már rég a Nagyúton
futod a távot.

Pályák II.

Mikor célba érsz,
nem kiabálják: „Hogy volt!”
Fontos, hogy tudd, mért.

OTTAWAI LIMERICKEK

1.

Bekap egy Hot dogot s elszelel,
rója a várost és alszelel.
Megtorpan egy pubnál
(Magyarul – kocsmánál)
s Guinnessst vedel kikirikivel.

2.

Ez is egy ottawai story:
A kutyus itt sohase szőri
Bélsarát a járdára;
A pázsitra kakálja,
S rám se vakkant, hogy I am sorry.

3.

Megszenvedtem a kutya világot.
Mert kutyavilág ám a világ ott.
Télen azért mert doghideg,
Nyáron azért mert dögmeleg.
Kutyább, mint a ti kánikulátok.

4.

Dívik egy praktikus intim női holmi.
Szétkapkodták a nők, bár volt egy halomnyi.
Nem azt nézik, hogy sikk-e.
Mint öregurak slicce,
magától szétnyílik. Le sem kell hát tolni.

ÉSZREVÉTTLEN ELTŰNÉS

Ő, akiről – némi hiúsággal –
azt hitted, hogy rendszeres olvasód
(– éppen ezért írás közben rá is gondoltál –),
észre sem veszi majd,
hogyan hiányzik a neved
a fedőlapon kiemelt szerzők közül,
amikor kézhez kapja
folyóiratunk legújabb számát.
„Állóvíz, posvány, unalom,
múlton merengő, elcsépelet témák
ebben a viharos, felbolydult világban!”
gondolja, s fanyalogva tolja félre.
Jobb is, hogy nem vagy ott,
mert neved láttára se lapozna bele.
Az az igazság, hogy te mindvégig
áltattad magad meg kissé öntelt is voltál.
Most aztán volt, ami volt – mindennek vége.
És már az sem valószínű,
hogy eme pitiáner ügyből
(nem vagy a fedőlapon, no és? . . .)
valamiféle botrány kerekedik.

VESZŐDSÉG

Akárhogy csúrnjuk,
a szó e világi marad.
Lám, az enyém is:
fényben fény, sötétben sötét.
Vesződöm vele,
feldobom,
lendíteném
az égit.
De nehéz és szárnyatlan
(vagy szárnyaszegett?):
visszahuppan a földre.
Ügyes-bajos dolgaim intézni.

LÉGHAJÓSOK

Megrészegülten
a fölemelkedéstől
oldozzuk dobáljuk
nehezekeinket

Följebb csak följobb

Suhogva szárnyalunk
a kékbe a fénybe

Nem vesződünk többé
földi bajokkal.

KAVAFISZNAK SZÁNT SOROK 1993-BAN

(részlet)

.....
Hozzád fordulok hát, Hozzád, aki régi
tekercek, törött kőlapok hiányos
szövegeit silabizálva megannyi
tanulságos történet tudója lettél,
s be is számoltál róluk verseidben,
miközben rendhagyó szenvedélyed
gyönyöreiről és kínjairól sem
restelltél gyöngéd sorokban vallani.
A jövő kevésbé érdekelt? Arról csak
ritkán szóltál. Óvatosságból? Vagy
elképzelni se tudtál volna hasonló
példákat a távoli jövőben (vagyis a mában!)
valamelyik félreeső provinciában, mondjuk,
épp ebben, hol tengődni kényszerülök . . .
Pedig van, van bizony. Ostromgyűrűben,
elszigetelődve és kifogyva mindenből,
ami az ember életét elviselhetővé teszi.
A férfinépről semmi jót, mi az, hogy jót!
– csak rosszat mondhatok: többen szakállas
haramiák, garázda martalócok lettek. Pedig

mondhatni, velünk egyívásúak, együtt nőttünk fel,
nem az ellenség soraiból valók; azok még
odakint vannak, a „falakon” kívül
lebzselnek, kedvező pillanatra várva.
De asszonyaink erénye s gyakorlatias
találékonyága bámulatra méltó
(jórészt őket dicsérni íródnak e sorok),
és méltánylást érdemel erélyük is.
Ők vették észre – nem volt nehéz –,
hogy a város ellátóiban fogytán az élelem
és a mellvéden lézengő katonaság is éhezik,
a lakosságnak szánt árut dézsmálja.
Az anyai ösztön előrelátó: felfogták,
hogy gyermekeik egészsége, léte a tét.
El kellett dönten: a katonaság vagy a gyerekek.
Választásuk a gyerekekre esett, hiszen
a jövőt mégiscsak bennük látják.
A hadsereget nem táplálják többé.
Az utolsó falatokat gyerekeiknek őrzik.
A hadsereg úgysem védi meg őket.
Ha komoly ellenség fenyeget, meghátrál,
megfutamodik. (Máris hallani, hogy a fegyverbe
szólítottak bujkálnak, némelyikkel meg
bevonul hadviselt apja is, mert nem
tartja a fiát eléggé harcraérettnek . . .).
Ha pedig felveszik a harcot,
a mindenkor kétes kimenetelű
ütközetekben a harcosok fele,
rendszerint a jobbik fele elesik
s az élet hosszú időre gyászba borul.
És akkor az már nem is az az élet.
Ha behívósok dörömbölnek az ajtón,
letagadják, hogy férfiember van a családban
s cerberusként állnak elébük.
A törvénytisztelő és engedékenyebb
férjeket bevetik az ágyba, hogy el ne
szólják magukat fiuk hollétéről.
Eszükbe sem jut a hagyományos engedelmesség.
A jövőt illetően meg úgy vélekednek,
gyermekeiket eztán majd úgy fogják nevelni,

hogy ama fényes és dicső múltból
csak elvétve halljanak, regéket, miegymást
a nyertes háborúkról, és semmit,
de semmit az ősi és hősi
erényekről, melyeket gyakorolniuk kell,
ha idegen fegyveresek fenyegetik a várost.
Ennyit asszonyainkról e háborús szorongatottságban.
Sajnálom, hogy nem szebben s magasztalóbb sorokban
számolok be róluk, de hát, háborúban a Múza is . . .

ÁCS KÁROLY

ÍRÓTÁBORI RIGMUSOK

(A „ZÖLD FÜZET”-BŐL)

FANTOM-VONAT

Megy a gőzös megy a gőzös
Kanizsára
Kanizsai kanizsai
Tábor várja.
Elöl ül a elöl ül a
Czine Miska
Ki a gőzöst gőz nélkül is
Pipafüsttel igazítja.

HELYZETJELENTÉS

Játszom az élőt játszom a holtat
Elárulom az egyszer voltat
Elfogadom a rúgást sorsnak
Ha bűnömből kicsit lekopta
S új szerepembe beleszoktat.

Új szerepem: a tartós szégyen
 Amellyel nem kell szembenéznem
 Sőt éreznem sem kell fő hogy értem:
 Lapulás se ugrálás se érdem
 S levegővé se változhatok. Még nem.

KANIZSÁN MA ÉS MÁTÓL KEZDVE

A fél világot bejártam
 Kanizsára rátaláltam
 A Tiszában megfürödtem
 Én is kanizsai lettem.

Megvan a Fürdő a Nagykert
 Még a Vigadó is megtelt
 (Képzletben gondolatban)
 S a sok régi barát hol van?

Ami elmúlt ne keressed
 Amit itt látsz azt szeressed
 Koncz és Dobó szép kettesben
 Várnak rád a kis ligetben.

Figyeld a szájuk mozgását
 Némán épp azt magyarázzák
 Mi az élet-halál titka
 Mehetsz tovább jöhetsz vissza.

LIMERICK NON PLUS ULTRA

Írtam jó néhány limericket
 Most egy még jobbat sikeríték
 A limerick úgy jó ha link
 És minél blődebb így hát ez itt
 Minden ismérvet kimerített.

„CSALÁDI KÖR”

(hangzás-paródia)

Estebán Estebán kit kinyírt a bomba
Vedelnéd borodat ha eszed lett volna
Csupa régi barát sebtén fölkaparnak
S apró cafatokból sután összevarrnak
Minta ráma kelme -valamin röhögnek
Elszabták ágyékát ama szép görögnek
Csapon a tevévér megereszt a kormány
Iparkodj csomagolj csoda hogy még voltál.

IMA ÖNKÉNTES HALÁLÉRT

Köszönöm Atyám hogy lefogtad a kezem
Valahányszor magamra akartam emelni.
Jaj hányszor is! most mégis arra kérlek
Uram engedd hogy ha eljön a perc
Magam tehessek pontot az életemre
Tudom hogy a tenyereden tartasz
De le is tehetsz egy pillanatra
Míg fölveszel a földről egy elalvó bogarat.

Sokat kérek Tőled csak kérni tudok
És eső alá állni födetlen fővel
Hogy arcomon csorogjon le könny helyett
Áldásod és a jó tudat: akárhogy választok
Mindenképp a Te akaratod teljesítem.

ROKKANT-VIGASZ

A sors különös kegyeként
Nem kell kapkodnom legyekért.

BESTSELLER

Boldogok a lelki szegények
Róluk (s nekik) íródnak a regények.

DALOCSKA A DEMENTIÁRÓL

Az én eszem kicsike de jó
 Van még benne hat szem mogyoró
 Mogyorónak is a legjava
 Nem adom ám senkinek oda.

RÉGI VERSEIM OLVASTÁN

Megfordulhat a kör s ismét egy lesz ami egy volt.
 Másodsorra talán meglelem én is a szót.

ELŐKELO' ÁLMATLANSÁG

Hallatlan!
 Röhög a rekeszizom
 Kínjában
 Hajnalban
 Fölözött tejet iszom
 Bor helyett tej
 Vagyon az ó kupában.

ÁLDOZAT

Kimegyek a fürdőbe
 Bebújok a kürtőbe
 (Hogyha kürtő az a kis luk
 Amin át járkál a friss luft)
 Mért? hogy legyen kürtős Kovács
 Ha már nincsen kürtőskalács.

APATRID NÉPDAL

Árva violácska
 Hervadoz magába
 Nincs aki locsolja
 Nincs aki szagolja

Nem néz senki már a
Viola virágra
Mért is illatozzon
Inkább hervadozzon.

EGY FIATAL KÖLTŐRE

Mint egy másik partról tekingetek át
Méricskéljük egymást: tanár és diák?
Dehogy: száraz kóró s idegen virág.

NYERSANYAG EGY ÉRTELMISÉGI BALLADÁHOZ

(94 májusából)

Lóvá tett vátesz
Posztmodern poéta:
Se pénz se posztó.

S az establishment
Mely nem ismert
Se embert se istent.

Földön csücsülő „csúcs”
Dróton rángatott doktor
Makogó magiszter.

Főtlen tészta – esztéta
Kripli kritikus
Piti politikus.

Mérték – mérce – minta
Hinta-palinta
Elilliant elit.

Habókos okoskodás
Hektikás etika
Tantaluszi tanulmányok.

Verba ficta
Corpora lingua fingit.

„NÉMET VERS” LÁNYOMNAK

Sorge weg, Esther:
Morgen wie gestern!
Wenn's geht nicht, besser
Ein Strich, ein Messer.

MAGYAR AGY, MAGYAR AGYAR

Agyalágyult magyar agy
Agyara is agyarabb
Mint más kané: magyarabb.

MOTTÓ ÉS EPILOGUS

Ácsorogtam csámborogtam
Sokszor elkámpicsorodtam
S feleselő Ács-sorokban
Fél századon átcsorogtam.

1999. dec.–2002. dec.

DÉSI ÁBEL

A CSEND VIRÁGAI

1.

Hajnalban nyílnak
a legszebb virágok
jó álmok ölelik
a szirmok életét

fáradtan üzennek
búcsúzó álmokkal
hasztalan várva
a lassú feledést

de jöjjön a múlás
ha megáll a csend
így terem virágot
a fáradt türelem

de milyen virágot
álmodik a hajnal
a csendből virágzó
meghívott szerelem

világunk virágát
a hajnal öntözi
harmatot permetez
s ébresztő cseppeket

a hajnal bimbói
keresik a kertet
s emberi életet
örökös álmokban

emlékek és álmok
kísérik a hajnalt
hullámzó időben
hívják az ébredést.

2.

A csend virága
ébredő gondolat
álmokban születő
lebegő képsorok

szürkéből a színes
színpompás életet
legyen hát valóság
ha ébred reggelünk

nyugalom ápolja
képeink világát
ha pihen a mozgás
felébred az élet

madarak éneke
szólítja a csendet
galambszó és rigó
dallama pihentet

így ébred ringatva
emberi világunk
és készül remegve
az élet tavasza.

3.

A remény szirmai
halkulva hullanak
születő napfényünk
pirosló égboltján

lekonyul a virág
távozó napfényben
várja a friss eső
ébresztő hatalmát

a csendből távozva
megszólal a rigó
fekete madárka
a hajnal hírnöke

követi a galamb
ringató ritmusa
a kedves ébresztő
hajnali hírnökünk

és a csend virága
lassan így lehull
besurran a kertbe
ébresztő hajnalunk.

Szabadka, 2001

NÉMETH ISTVÁN

EGY PAPÍRSZELETRE

(Biztató)

Fenn, fenn,
szédítő magasságban,
Ég és föld
között
egy helyben vergődő madár.
Talán pacsirta.
Alatta beláthatatlan,
kiégett pusztaság,
ahol
nincs egy árva fűszál tors közt kelőben.
Felette kegyetlen,
lángoló ég.
Rajta kívül minden mozdulatlan,
sehol egy lélek.
Még csak egy kicsiny kis prücsök sem hegedül.
Csak ő, egyedül csak ő.
S mondja a magáét.
Mondja, mondja *a nagy sömminek.*
Fuldokló hangján
teleénekli ezt az izzó végtelent.
Ki hallja meg?
Üres az ég,
kihalt a pusztaság!
Ki látja őt
ebben a vakító, szemet gyilkoló fényben?
És mégse hagyja abba a dalt
ott fenn, abban a szédítő magasságban
Ég és föld
között.
Ne kérdezd, kinek énekel.
Talán a teremőjének,
az

ég és föld
urának.
Vagy csak önmagának?
Bújában-bajában,
önkívületében?
Énekel szakadatlan.
Teszi a dolgát.
Ne kérdezd, miért,
kövesd inkább!

Újvidék, 2002. szeptember

ERDEI ERNŐ

AZ ÉVEK ZUGÁBAN

A gúnyát felöltöm,
este meg levetem,
Te is csak öltözöl,
vetkezel, Kedvesem,
közben bennünk ásít a selymes tétlenség:
kétszer semmi, akár egy üres dominó,
amelyet félretett az élet réges-rég.

MEGTARTÓ JEL

Születésének fénypercében
kegyelmi hírirat nélkül
a tenger keblén hal el ébren,
s akárha mi sem történt volna
mint létre kelt hegyen jelzi:
forrás anyja a folyó holta.

HUSZÁR ZOLTÁN

KÉNYSZERPÁLYÁN

mozog itt minden még az is ami dermedten
vagy meredten áll mert elszáradt vagy megfagyott

együtt a fenevadakkal
korunk szőrnyeivel
és azokkal akik mellettünk állnak noha már rég nincsenek

az idő lázas váltakozva forró és hidegglélő

körös-körül szűkül a szögletes tér
magas sziklafalaival

dühe lassan csillapodik

további hátrálásra már nem kényszerül
már nem kényszeríthetik

talán egy griff
talán egy idetévedt griffmadár segíthetne még
fáradhatatlanul zümmögven ezt a régi dalt
míg könnyű de acélos bordázatú szárnyai rezegnek
és halványan süt a nap és halkán suhog az eső:

egy kis tűz egy kis láng egy kis fény
minden fiatal és minden vén.

MOZAIK

A falu lakói sokfélék házaik
toldozva-foldozva akár a mozaik
határuk illa berek nádak erek
sokszínű sokhangú mint az egyveleg
összekeveredett az ipiapacs és az ispiláng

egy papírvágó késtől összepiszkolta magát a világ
s most eltűnődik valakinek a felemás szavain
váratlan mozdulatán visszas tekintetén
tűz a vízzel víz a tűzzel
csak vegyesen csak keverten
tűz a víztől ne lobogjon
víz a tűztől párologjon
éhes tolvajok a kertben
gazdánk hiába áll lesben
örülhet nincs összeverten
jó a rosszal csak keverten
mély tó vize föl kavartan
bárány farkas egy akolban
az éjszaka a nappal
vereség a diadallal
nincs holnap
köd szivárog valahonnan
és mindenféle por mindenfelé füst
eltűnt a kert haragos zöldje
s az utolsó bárányfelleg is
kavargás gomolygás sötét van
de lesz holnap
a lég fonott ostorszíjai
csattognak ettől olyan halk a távolodó
ének szégyenlős jaja a mai
nap puha bele fogytán
elég volt mindenből mélyül az árok is
az E5-ös út mindkét oldalán
és a kertek alatt hol kóbor eb kullog
s kótyagos szél támad mely könnyű homokkal újra
és újra betemeti mint a rovott múltú tegnapot
az ártatlan ma
s szem alatt az éjszakai árkot a hiú reggel
lesz holnap
hogya épp nem olyan is ugyan mint a mai nap volt de lesz
most csak ottan jó ahol a hatalmas
és józan ezüsfolyó apró égői fénylenek.

KÉPZELD

szép zöld
az ég
és kék
a föld
a fák tótágast
állanak
ne rángasd
a zsinórt
a tegnap holnap lesz
a holnap ma van
sose volt ekkora rend
egy vitorlás havon
úszik
vörösen izzad
tudsz-e számolni húszig
vagy ez már magas matematika
mint a kétszerkettő?
smucig a
magyar de bárki más derék
s az afrikai sivatag peremén pontosabban
a szavannákon befagyott a nagy tó
hol ötakilós halászt fog egy bátor kecsége
s ki hinné hogy éppen ettől illetve attól
forog olyan olajozottan a kerék
eszünk és a világ kereke.

AZ ÁLDOZAT

Mindenki hős valamiképp
mert életét áldozza föl
valakiért valamiért
ha elesik a harcmezőn

mert el fogsz esni te is ott
a meghátrálás nem segít
nem óv meg amit rádhagyott
a társad sem a szüleid

emléke csak a gyereked
születése első szava
s az aminek jelképe lett
a virágzó mandulafa

s a bibliai búzaszem
mindenki hős valamiképp
mert életét áldozza fel
a világ kicsi szirmaként.

B. FOKY ISTVÁN

PEZSDÜLÉSMOTÍVUMOK

Még csupán ritkás, nem eléggé tömött,
szikkadt nyár gebe kalásza.
Még nagyon könnyen bomló, mindene zötyög,
akár a férfi-nő életjáték násza.

Nem szorosan összefüggő, csupán érintés,
valahogy így köt zápor után a homok.
Szabadossá válik, semmi fenyítés,
a fegyelemre nem talál okot

tájban szálló pelyva, már csépel az idő
és roma nő házfalat tapaszt.
Szőlőkert mögöttes parlagnak kinő
gondjából tegnapiak előttes panaszt.

Még minden csupán köztes, pezszerűsállapot,
valami indul, túl lazán, tétován.
Már mozdítaná a lóerő a hámot,
de marad minden a régiben. Lazán.

LEVEGŐBE KAPASZKODVA

Lóg az eső lába, akárha függőn
tar fejről piszkos köldökig.
Levegőbe kapaszkodva a gnóm-
lét naponta meghal egy kicsit.

Valami vibrál a levegőben már,
aprózza felénk a léptét a tél.
Most még ősz lenne, és a tetők
feletti, lábunkat csörrentő szemfedél.

Összeszokott házak lármás magánya
jár át naponta mivoltok halmát,
valahol becsukták ma is a boltot,
elfedi a lány is ráncos arcát,

hogy koravén erre a térkép,
hogy már szemesnek se áll a világ.
Hogy a levegőben kapaszkodunk,
teraszokról hullnak reánk a dáiák.

BÓKA MÁRIA

AMIKOR AZT HISZED . . .

Amikor a szavak
hangtalan
takarodót fújnak,
amikor hiába
fürkészed
arcát az újnak.

Mikor a lármától,
arcodra
kiül a döbbenet,

amikor azt hiszed,
holnapra
elfelejtheted . . .

Amikor nem látod,
mert nem akarsz látni
az árnyat,
mely a falra vetődve
sietős léptekkel
menekül,
amikor idegen szemek
keresztútjában
arra ébredsz,
hogy ott álldogálsz te is
kalapod mellett,
arcodra
a kéregetők félszeg
mosolya merevül,
s bordáid mögött
az egyedül
ütött-kopott hangszerén,
egy démon penget húrokat
lélegzetvétel nélkül.

SENKI SEM MONDTA

Mivé lettél, mondd,
naponta kérdezlek, mama –
suttogó hangodtól
azóta egyfolytában
visszhangzik a szoba,
párnádról mintha még
visszanézne rám
gyűrődött ajkad mosolya,
szaggatott sóhajod
szellőként lebben,
mély árkot ásott
közénk az este,
nem láthatom többé

magam a szemedben.
– Senki sem mondta,
hogy ennyire áthat,
amikor szobádat
végleg rám hagyod,
amikor nem lesz kivel
megosztani, hogy ez a nyár
maga mögött mit hagyott . . .
Összekulcsolt ujjaidon
magaddal vitted
rózsafüzéredet,
de ami neked fájt,
rám hagyta fájni tovább,
mint egy örökséget.

Palics, 2002

GULYÁS JÓZSEF

SÓSTÓALJ

Kis ablak, kis sárga fény,
kis hideg téli sárga,
látlak, magamban látlak én,
bennem, mélyen elásva.

KÚTBA NÉZEL

Hiába meredsz bele,
nem csillan meg a fény,
vak és üres,
nincs remény, ne remélj.

Hiába is gondolod,
hogy kigyullad a fény,
a kávéra hajolva,
ne remélj, nincs remény.

AMIKOR MAJD

Amikor majd mindent elfelejtek,
akkor lesznek jók hozzám a lelkek,
odáig meg járom a bolondját,
ebéd helyett magam eszem, mondják,
jó költő vagy, így sértegetnek,
ha meghalok, átkokkal temetnek.

LACI ÉS MARGIT

Laci és Margit: meghaltunk,
volt ami volt,
mi már belenyugodtunk,
ez, ilyen a jó holt,
ti is nyugodjatok bele.

ROMRA ROMOK

Én nem segítettem nektek
a szocializmust megdönteni,
és romjain nem segíték
még nagyobb romokat építeni.

DEÁK FERENC

OTTHONRÓL

(részletek)

A mi házunk, ez itt, Délen, csak vert falú, lapos szentély.
Ágasai nem görbültek, gerendáit nem fogta szű,
orcája ép: vihar után a sebeket több nemzedék vakolta be.
A pitvarunk, bő udvarunk: nyitott, pusztá szérű.

Akácpalánk, vén deszkasor észak felé rég rostokol.
Tudjuk mi azt, megtanultuk: nem védhet meg.
Magasabbról jön a pokol, ha majd támad, nekünk ered.

De most csend van, a levegő is belefáradt . . .
A folyók vize sóhajtásra megáll, madárnak csak hangja maradt
fenn, belelőve a tűrő levegőbe.
Térdel az artezi, a gémes saját nehezékén akadt.

.....
Vájárok vagyunk kikre a hegy reászakadt,
a beomlott tárnában – egy idő után –
elfogy a fény, a víz, a szó, a fohász befelé kotor.
A Föld magva iránt húz a remény.
Még lebeg az inga, aztán végleg megáll.

.....
A sátor, az odú, a pusztáknak örvényes haja,
a selymes szélbe fonott hanga, fellegeknek hadvonulása,
villámból ível ki karvalyok karma . . .
A sár meg a mocsár meg a hangos por, legelő, önfeledt őzek,
meg az erdőknek mindahány vadja, vadgalamb szárnyában palatoll,
amott, odébb, alatta pedig páfrányok
lengé bokraiból a még senki birtoka:
a széles, lomha nyoszolyatőzeg, tőzegnyoszolya . . .

Délidőben a sugár győztesen ledőf a Földre,
évszakonként is csak kis hűvös árnyat hagy tested körül.
Cövek vagy, igencsak iránytalan, bezárva hurokba, kinyitva körbe.

Nyugatról az érett gyümölcs tompa fénye ér,
szótlán csermely az árnyad, utánad oldalog,
beléhajtod orcádat s kérdezed a Teremtőt:
MONDD, URAM, VALÓBAN: HOL IS VAGYOK?
S aztán északról rianva,
jégkelengyében felkel a Nap,
úgy világít reád, hogy magafelé vonja
árnyékokat.
URAM, NEM LELEM SE HAZÁM, SE FÖLDEM,
SE OTTHONOMAT!

.....

- Igen, Uram, alig léptünk e földön (az Édent mi nem is keresnénk), csak bízunk, hogy e táj birodalmunk lesz, s minden a miénk . . . Most itt várunk, s már itt vannak a kerubok is, keleten, hogy sóvárgás és álmatlanság legyen a levegő, s a vánkosunk. Az elvesztett otthon élő, eleven, sajgó seb; be nem gyógyulhat az idők végéig, sohasem. Ködképek sorjáznak időtlen, szaporán, s bár megvolt a rendnek útja, iránya, a logika rendje, a rend logikája, ám a *múlt* győzelme érkezett túl korán!!!

.....

Csak ismételjük jó hittel, hogy
 ez az ember daccal ébredő erdő,
 álmát vad sugarak éle sebezi.
 Kavargó áram húzza csontjait a mélybe,
 váltakozva lesz erdő, hajó és tenger, s a Teremtő
 oltalmát róla végleg leveszi,
 s válik belőle mély gyökerekben
 hajóját vesztett horgony,
 csúcsára állított, görcsösen jelentő őrtorony,
 nagyargó, majd dermedt lávafolyóban
 tovább is szabályát megtartó, fegyelmes pagony.
 Hát ezért jönnek a parancs-tanácsok: menjen ő,
 EZ az ember –
 innen távol, menjen csak, s hogy ide
 mindig visszakanyarodjék, s hogy otthont a világban,
 bárhol is, hiába tákol majd, arról gondoskodik az ingoványbéke,
 a sógor, koma, a kedves, nagy kaszás és a távozó jövő . . .
 S amerre kel és ahol majdan jár,
 fejek hullanak,
 lesz aszály, majd a szélesen kinyíló
 legyezőkön fel-feltűnő hiába-délibáb,
 özönvíz, utána hullókkal, szennyel dús, gilgámesi nagy mocsár.
 És hét bő, meg hétszer hét szűk esztendő,
 s vele az égből hulló fényes nyílkalású búza.
 Csupa nyíl zuhog le, a magja koponya-kerekszemű gabona.
 Lehet hogy nekünk soha meg se szólal az ígéret-kürt?
 Itt vagyunk hát, ide tett bennünket Isten rendező karja . . .
 Így leszünk az ŐSI BŰN,
 leszünk az otthonából elüldözött első menekült,

anélkül hogy bárhová mentünk volna:
 állunk a végtelen sor, a balsors élére, ahogyan azt az Úr akarja . . .
 Ide pihenni jártak (járnak) a döngeselyűk,
 a remetét is, ha jött, elemésztette a fortyogó lép,
 hitét, nyelvét, szívét felhasogatta levélpengéjével
 a konok, őshonos nád.

Első szentünk szavának híre szerint élünk, halunk,
 a bábeli átkot járható pallókkal ívelve át,
 s ha nemzetségek hullanak a mélybe,
 mert előnyt valaki heccből, dacból nem ad meg,
 hát a halálból fel, az égre is már csak bosszút, halált kiált!

.....
 A legnagyobb baj, hogy tejttestvér szemében nyitva a bicska!
 S nem bizonyos, hogy itt, hol lábunkat végre tán megvetettük,
 hol egy elosont tenger homokja pereg ellenünk sziszegve szertesztét,
 hol szomjúságába belehalt a néhai buzogó, bővizű római kút –
 egy elárvult, dadogó, ostoba, csak levélen megmaradt félnótás kotta
 feledtethet vért, hamut, ismétlő bánatot, réteges bűt,
 amíg a lelassult légbe, s azon túl – a világmindenségbe –
 vidáman belezúgnak az ólmos, csörgő ostorok . . .
 Ó, és már az sem bizonyos, hogy eljutnak Aiolosz asztalára
 a dél-bánsági ritka dűnékre írt, felmentést könyörgő, esdeklő sorok.
 Ezért kezdjük újravenni, nyelvboldogunkról élesztgetni,
 hörögve is énekelni:

*Kósza szelek, gyapjas felhők, madársereg, kék legelők,
 rózsaberkek, korallerdők, alvó szelek, hinnimerők, elhunyt perek,
 koránkelők, elevenen gyökérevők, magvaszakadt
 égrenézők, fáradatlan pásztora lesz
 minden emlék, minden árva, minden rokkant bombarepesz . . .*

Hidd el nekünk ködben-porban elmélkedő Nagy Figyelő,
 biz' ez igaz:

e kórusnak hangja rekedt, szeme repedt, de – lesz. Marad.

A por, köd, s ez a konok, vaksi homok

lebeg, olvad, hosszan pereg.

Végül is majd: a Mindenség velünk-e, vagy épp nélkülünk

– olyan mindegy –,

míves kézzel, türelmesen – újat teremt. Talán jobbat.

Ezért bízom rád most végtelen nagy nyugalommal, bizalommal
 üres házam, szavaimat, betűimből otthonomat.

TÖRÖK CSABA *

HATÁRHELYZETEK

1. ÖNURALOM

„Ki követi Mu nagyurat?” (131)
(Weöres Sándor fordítása)

Pörög bennem a „Szú”-d, üdén,
fenekestül – üge-tón ügém –,
s ha Monda [Si King] írja,
San-Há: Tengri – vagy Szúrja.

Kök tengri, Kuku-nór s jurta:
olvasatlan Kama szutra –
gyere csak elébem ügyni,
s üsünket a hőnk előnti.

Mennyit a nyári buszunkra?
Mi hozott rám? Égi dzsunka?
Öt perc: Újvidék–Szabadka?
„Kung csi-cső”? „Közkocsi”, csacska!

Selyemből pekingi kacsa?
Gong Li lófarknyi varkocsa?
Díjabbra már sose csinál
a palicsi filmfesztivál!

Legközelebb ne csak szórjad:
szedd is össze mind a „Szó”-mat!

Újvidék, 2002. július 30.

* Eddig Torok Csaba néven jelentette meg írásait.

2. ÖNVÉD

„Látom, az életem nemigén gyönyörű . . .”

Kodály 1914. évi bukovinai gyűjtéséből

(Mikecs László: Csángók, Bp., 1941)

Egyre ritkábban nyaralok a fiammal,
tavaly is tán három napunk volt Tokajban:
rágyújt a széphalmi Kazinczy-szentélyben
s Patakon lelt Faludy-könyvvel tart ébren!

Most hát lessük a legdélibb délvidéken,
hogy' ússzuk meg a Négyszemhatárt akképpen,
mint mertem azt natúr-strandról negyed' éve
Mao-sapkás, orsós lányok epresébe . . .

Okunk lenne visszanyitni Selyemutat:
egyensúlynyi emlékből is Gubót kutat
pár nemzedék (Középföldről) csak szőrmentén
s „Marco Polo Közlekedő Edény” elvén . . .

Ám határőr, ezúttal már, mégis akad,
helyreállt a Róma–Bizánc közakarát:
Székely András kettőshangzón föltartóztat.
Sebaj, földi. Nem sok már a három hónap!

Bukovina? Vojvodina? Crna Gora? . . .
Otthon vagyunk? Itthon vagyunk? Eben goba.

Kolkhinion, 2002. augusztus 29.

3. ÖNMARCANG

„Kisi ogli különmüs kisi oglinda . . .”

(Ember fia teremtett ember fiát . . .)

Kül ujugur kán sírfeliratából; 8. sz. eleje

Hozom hazafelé a szomszéd utcából
a verset érlelő három liter tejet,
s lestoppol a hársfa alatti csődület:
tucatnyi kölyök, eb torkaszakadtából

csahol a fa hegyén lapuló macskára –
 egyiküknek sincs talán okosabb dolga.
 („Ügyesen elejét kell vennem a szolgál-
 lelkü ösztön-lincsnek, akármi az ára!”)

„Utáljuk a dögöt” – avat be az egyik –,
 „karmol is, meg hiányzik a másik szeme!”
 De csak azt figyelem: hajlik az ág vele
 a közeli eresz fölé, s ő már ugrik . . .

(„Ez az, komám! Fél szemmel is egerútra!
 Arszlánjegyben sülök én is bádogtetőn.”)
 Már gyerekként kipróbáltam, halál'vetőn:
 bárhogy rajtol – talpra ér a jó kandúrja!

S hogy Kivétel ne rontson a statisztikán:
 Tűzbakra hajítani! – int a tisztí klán.

Újvidék, 2002. október 24.

4. ÖNTEGEZ

„Szüntesd mérgét a közös viadalnak . . .”
 (Devecseri Gábor ford.)
 Homérosz: Odüsszeia

A lépcsőházban suttogva szól a szomszéd
 fej (három magyar pulit tart emeleten,
 egyikén se látni, hol a kezdet, a vég):
 az én távbeszélőm is süket-e. S egen?

Mert akkor talán ez az újdonsült lakó
 az oka, a kompjutereivel: mindent
 leblokkol velük, mióta olyan buzgó
 hévvel megvette a házitanács elkent

elnökétől azt a szép lakást, szó nélkül
 tüntetvén el minden használható nyomot,
 s mi, többiek is folyton kapjuk (értésül?)
 a postát: „E házban lakhelyt vásárolok!”

S hallja: én már meg is vettem az Adria
legdélső szigetét. Nem, mondom, de jó hely:
fiam telket kap ott. Igaz, e pátria
telis-tele kígyóval – majd sok mungó kell,

indiai menyét, hogy kinyírja őket,
aztán önmagát is: menekvőn Előled.

D'Ulcinium, 2002. november 22.

FEHÉR KÁLMÁN

TÉLI JELENÉS

Fát válogattam, könnyen tüzelőt.
Olyat, ami szaporán lángra kap
És előbb melengeti a didergőt –,
Meg a többhetes kihült szobákat.

Karomra raktam vigyázva, sorba,
Tornyosultak, mint cifra pagoda . . .
Amikor bent leraktam, gyorsan,
Egy vértelen tücsök bújt el alatta.

Kerestem, forgattam a fákat,
De nem találtam. Hallgatott bölcsen.
Csak egy félig elszenesedett hasáb
Gurult, fordult ki elébem.

Tűz égette egyszer. Villámsújtotta talán?!
Olyannak tűnt, mint ismeretlen arcom mása –,
Nem tettem a tűzre! Kétszeres halállal
Ne haljon az, ki egyszer született e világra.

AZ ÉLET RENDJE

Gy. S.-nek szeretettel

Semmi ágán
Van egy virág
Én vagyok az
Aki nem lát
Sem életet
Sem a halált
Csak éppen azt
Ami rám vár

LATINOVITS ETELKA

MÉG-MÁR

Még csak a szőlő érne be kéken,
még csak az új bor forrna ki szépen,
még csak a kancsó telne a borral,
még csak a házban szólna a bordal,
még csak a vessző gyújtana lángot,
már csak a végsőt kellene várnod!

KERINGŐ

A nyár heve
a lány neve.
Bogár szeme
az ékszere.

Sötét haja
selyem moha,
kerek hasa
csodák hona.

A nóta ma
a lány dala.
A homloka
titok fala.

A tánc vele
kacér jele:
hevítene,
lehütene.

Az ős dala
a föld szaga.
A zúzmara
a lány haja.

CSONKA MARGARÉTA

KI LÁTTA AZ INDIÁNLEPTŰT?

Ki látta az indiánleptűt jönni felém?
Kezében ezüstnyír ága, foga között kék virág.
Megersuhintotta záramat, nem nyílt meg,
jöttére szemem és fülem nem nyílt meg.
Jaj, kertemben lehullott a madárfészek . . .
Ki látta az indiánleptűt indulóban?
Kezében lüktető, vérző rózsakövel,
zsebében holt madárral a szíve fölött . . .
Ki látta Bruegel vadászát odébb lépni?

SIKOLY ANYÁMÉRT

Ím, utolért első hajnalom, nélkülöd,
kakasok sikoltják véresre torkukat,
most túlvilági pirkadatban fénylessz,
te sápatag madárka, te, a legszerényebb!

Gyászopál-hintón jövél találkozóra,
elsuhantál tőlem, kongott az óra,
kiáltoztam fuldokolva, várj meg,
tudtam, utol sosem érlek . . .

Végtelenbe nyíló kék terek,
tér és terek elemeltek, kozmikus
délibábok forgatják fejed, tükrös nagy
fényben süllyedsz és lebegsz,
dobok dübörögnek szakadék fölött,
nincs fenn és nincs alant,
a közép és a vég ugyanegy.
Csontjaid gyémántnál fénylőbbek,
véred csatornáit néma gleccserek.

Elmentél tőlem idegennek,
világába mohó szellemeknek,
önmagad magvába bezárkóztál,
pihegő csönd-ruhában hová léptél?
Anyám, muszlin az arcomon ében,
álmomban és ébren . . .

RÉGI KÉP SZÜRKE ÉS FEKETÉBEN

Papsajt, porcfüves udvarban ülnek ketten.
A semmibe néznek szürke és feketében, kezük ölükben.
Mécsvirágok haloványa, homály bolyha rebben,
fakuló nagyapám ifjodott arca álmodó lett . . .
Sosem láttam álmodónak!
Fémes csillogással kihűlt subára talált a reggel . . .
Körbejárta napjait, pipázott, káromkodott,
hosszan hallgatott, nevetni rég nem szokott.
Liliomillat, imák indái, ravatalos, sötét ablakok.
Siratók, tavaszföld-mélyi kukacok
ott bujkálnak a fejekben . . .
A kutak szent városából fénypalástban indul
ki a Gyöngyszigetbe, iszaphegyeket talicskázni
a lágyan álmodó vén kalóz-kubikos.
Elkísérünk április nyarában, artézi kutak énekében . . .

INDULÓ HARLEKINLÁNY

Minden este ő meg én
indulunk az éj szekerén.
Lobogó holdleány, távoli lidérc,
üszkös kísértetek tánca fátyolán.
Vén gebe inog szekerrel,
most inni adj, tenyérrel.
A nyárfák lángörvénye utolér,
a semmibe hulló út véget sose ér?
Kezed csapdában vergődő madárka,
gyere, induljunk, várnak már,
az út hová vezet, szomjazom,
ősz nyárfák haja lobog,
a kocsi miért robog?
Anyám, aprócska harlekinlány,
arcán krétapor, szeme talány,
szája vékonyka cérnaszál,
lábra többé sosem áll . . .
Ne menjünk még haza,
mulassunk egy kicsit,
hosszú az éjszaka,
ledér dalok szóljatok,
a fabábu pantomintáncot jár.
Te vagy a legtisztább harlekinlány!
Nappal vagy éj, mi az a homály,
blansettáid égnék az ablak alatt,
alszik a kert, a mész
álmában perog, induljunk
halkan az éj szekerén, ne félj,
minden este az éj szekerén,
ne félj, kísérlek én.

LADIK KATALIN

TISZAVIRÁG

Sok fehér virágállat a lélekben:
vízminták rügyeznek, emelkednek fel tükörből,
ahogy a mulandóság csak isteni játék
ebben a folyóban, ahol semmi senkinek sem idegen
és mind szárnyalhat a part és hullámok fölé
a szépség sűrű fésűerdejében
a gyönyör és a halál szédült pillanatában –
– oh, karók, kifeszített lepedők!

TŰZMADÁR

Neki a levegő a kése,
kabátja vérzik a szélfúvásban,
fátyolarcú bútorok lebegnek
a megperzselt égbolt alján:
csillaggá izzik érte a csönd.

CS. SIMON ISTVÁN

ŐSZI KÖDBEN

„Hatvan felé, hazafelé . . .”

A kihűlt táj
ősz ködén át
már feléd pillog
a látóhatár mögött
lesben állva
vár rád
a faludat is fölfaló
elmúlás

HÁTRÁLVA

Mint aki vakrákként
hátvást, hátrafelé
megy előre,
s az van már csak előtte
amit kínlódva elhagyott,
úgy valahogy vánszorgok . . .

De még itt e homorú
s tovább homorodó földön,
a szülőföldemen hátrálok,
ám már lélekben távolabb
olykor a senkiföldjén járok . . .

Földijeim, ne tétovázzatok!
Dobjatok rám még
néhány sérvsúlyú
sós, szikes hantot.

HARANGASOR

A Harangasoron egykor
a sorozásra induló
öregapámnak
„Földig ér(t) a
nemzetiszín szalaga.”
Most meg már csak
szakadozott ökörnyál
leng az őszi alkonyatban.
A Harangasornál
a fehérre festett híd
lába közé fogva
nagyon tétova
az Aranka.
A Harangasor
kiürült helyén
kódbe mártott
emlék

jön felém
és nem a
kacagó remény.
Bizony, bizony,
elenyészett Harangasor.

HIÁBA

Eljött az ideje
be kell vallanom
hiába döngetnék már
kaput és falat
nincs számomra hely
a turulmadár
kiterjesztett
szárnya alatt.

És mégis . . .
Miért is?

VESZTEGZÁR

A távoli idegen hegynek
gránátalma-virágzaskor is
hósapkája volt,
s Emina jázminbokrai fölött
kihívóan ragyogott a félhold.
A hozzá hasonló ívű
híd lába közt
zölden, fehérén
ficánkolt a folyó,
milyen jó
(gondoltam magamban),
de mégis sietve
visszatértem Bánát lapályaira,
ahol alig álcázott
csapda várt,
meg a tulipiros vesztegzár,

s közben a gledícsiák
tüskéin át
az idő folyton szivárgott
homályosodó Tejútaként elfolyt . . .
Ám most már
hegesen az se nagyon fáj,
ha szivárványos kedvében is
ölelés helyett
öl a szülőtáj.

BRASNYÓ ISTVÁN

ARABESZK

(Haladványok)

ÖT KIVONAT

Június a Ráktérítőn

A Nap roppant lidércnyomása alkonyatig zajtalanul a homokba sulykolja a fekete sziklát. Ekkor az éjszaka sötét termeinek bejáratánál szőnyegek leterítve nekilátnak buzgón fohászkodni, miután a szél erejétől meg sem ígézetten szétrebbentek a megriadt vitorlák.

A magasban mindent elbódít a papagájok karcos rikácsolása, távoli hajósok verejtéke buggyan ki a pálmaleveleken, mintha felsértenék bőrük. Az esti tüzek a parton hosszan fuldokolnak az ománi tömjén illatától, és a füstben szélesre tágul a távoli hajótörtek aranykarikával átfúrt orrcimpája.

Sehol sem lel vizet a sivatag madara, lángba borult szárnyal evezve át a felforrított homályon, csapongó útjelzőként karavánutak mentén, amerre többé senki sem téved. Csengettyűző tevenyergében csak az éjszaka vonul, meresztve csillagos sakálszemét és zöld datolyát izelve, nem messze a parttól.

Hogy ekkora az én szerencsém: szélfúttá homokot eszem és tengert kiáltok, és rosszul tájékozodom, vaknál alig különben, és nem bírom az utazást, úgyhogy minden távol van tőlem, távol a dűnék és távol a tevelegelő, és távol a lovak dobogása, akárcsak az üres kagylóhéjakba belefűlt tegnapi fővény.

Csupán a kabócák szakadatlan ciripelésétől megörölt levegő, ez nyom még valamit a latban, amikor a szél a hullámok közé csap, és hirtelen földomborítja az óriásteknősök páncéljának hátát, akár valami sohasem látott, fölmerülőben levő kontinenst.

KORFAKKAI APÁLY

A házak messzire hátrálnak a parttól, a fövény hálója délig kiürül. Akárki meghökkenne, ha egy reggel itt ébredne, átlósan kilátással az Indiai-óceánra, amely tengeri áramlástól elragadott szigeteket sodor. A levegőben csupán a felindulás érződne.

Hogy a pázsit haragoszöld lett és sűrű, simára nyírva; nőt viszont nem látni, mintha errefelé nem is élnének nők. A háttérben csak a homok okkerja lengeti áttetsző fátylát a neki-nekilendülő fuvallatban, és a cserjék levelei a fényverésben érezetük mentén ólomlemezként megolvadnak.

A hinta beszáll az elapadó víztömeg fölé, miként ha esőt várna, amely nagy csöppekben korbácsolja majd a sivatag homokgerinceit: az édes, pisztáciaízű zápor, illata akár a perzsa cukrárszédaké, vagy tapintásra inkább mint a tinta-színű, antarktisi jég érintése.

De majd a fehér zarándokhelyek kupolái alatt, az ismeretlen lombú fák tövébe gyűlve, ahová idegent csak alkalom vethet véletlen vetületként, ott más szavak esnek, másvalaki ismétli meg az időt, szóról szóra azt a ragozódást, amelyen a másmilyen nyelvben jelenlétünkkel átestünk.

Ugyanolyan láncsikorgás, amilyen a régi rabszolgahajókon – a horgonylác abban az estében gyökerezik, amikor már nem leszünk itt. A dagály hamarosan a szemhatárig emelkedik, ha nem is vennék róla tudomást: kiszáratva nyomom sem marad.

AL-AINI POSTAFIÓK

Mintha Arthur Rimbaud-nak címeznék levelet, elbizonytalanodva a távolság meg a járhatatlan vidék miatt: errefelé a napokat úgyszólván emberöltőkben mérik, a homokóra a legutóbbi esőt mutatja, a térképek tartalma pedig az angol háborúk idején kiégett: megfigyelhető az üszökverte és füstfogta hegyek lejtőin, amelyek még mindig szénként izzanak.

Az angol tisztak lelke a mennybe vágyakozott, hajóik pedig a Kalózparton vesztegeltek; a katonák naphosszat ivóvíz után kutattak, lesték, hová jár

szomját oltani a rejtőzködő sivatagi vadszamar. És most mintegy képzeletben fölmerülni ebben a meredek tájban, ahogy csak fényképezőgép rögzíthetne ide, bottal a kezemben, nem kimondottan épeszű zarándokot.

Ezen a fekete vidéken, ahogy, úgy tűnik, vízszaggal hűtik a lobogó levegőt, pedig – a juhok hosszú gyapjából ítélve – hol van még a nyár beköszönte! Még el sem kezdtek írni a nyárelő töredező antik papírlapjára, még nem is zsendül a szinte parázsló sziklák közt a cserjéken a bogycák anilinje, amiből a tintát keverik a majdani íráshoz. És az én levelem, idegen betűivel, amely mint egy hosszú éjszaka lesz a sötét háttér előtt . . .

De az aláírást a végére a Dél Keresztje ejti kézjegyével, amely ott időz a magas dűne fölött, kitárulkozva zuhantában, miként valami megmásított álom, amelynek színtereit sohasem jártam, s melynek kötele mintha a díbai nagy sziklához lenne kötve, ahonnan kövel kirakott karavánutak vezetnek a homoktól befedett, ősi városok felé, és csupán annyi a talány, vajon melyik irányba is?

Semerre; nos, hát épp arra tartunk.

LESNI A HAJNAL MADARÁT

Amint a kurtán felsóhajtó ős megérkezik, az árnyékok úgy csapódnak bele a homokba, akár a dárdahegy. Az időt a hűlő napóra mutatja, igazodva az égtájakhoz, a deirai nagy szélrózsa szerint. A napkelte hirtelen meredélye oldalra dől, mintha az égbolt árbocát a vöröslő vitorlával kissé megdőntené a Perzsiából fúvó szél.

Az ő hajóik mindig úton vannak, akként járnak-kelnek, akár a szárazon, a filippinók mindegyre rázzák a hajóharang nyelvét, miután már, a nappal jöttén, leoltották a lámpásokat. Hova tartanak vajon a magasra tornyozott rakományal, el a révkalauzok szeme előtt, mire lehet jó az a sok tengerifű meg a vesszőből fonott bútorok föltornyozott halmai? Mint valami szakadatlan költőzködés a túlpartról az innesső partra.

Végül majd bizonytalan és zilált csapatokban a honi fecskék mellett föltűnnek az első jövevények, s utóbb napokon át újabb és újabb rajok követik őket – világos lesz, hogy a szkíta égbolt immár üvegnél keményebb, és mostantól a dromedárok orra hajnali párától lesz nedves.

És a sivatagok törpe, hamuszínű galambja, amely alacsony röptével elsőként töri meg a hajnal felszínét, és hagyja ott nyomát a szélverés hajával simára söpört, gazdátlan terepeken, mire tárhatná szárnyát? Amikor a beduin sátrak szárnya sokkalta hatalmasabb, és a sólyom korai röpte végzetes.

A HOSSZÚ IDÉZET

Itt, az égbolt tükrös karámjaiban, valami egészen mástól indítatva, akár az emlékezetben vándorló emlékmű, mint egy tetszőlegesen kijelölt menet-irány . . .

Miközben igyekszem megtanulni a hosszú tartamú, érthetetlen mondatot, amely akár az útlevel, a menlevel, a tartózkodási engedély, ima szavai, homokban elgurult ezüstpénz;

Majd csak eljut valaki fülébe a hangom, gajdolásom, amely mintha a vízzel teli korsók mélyéről fakadna, verdesve az edények falát, nem tudván, hogy én vagyok a beszélő, és azt sem, hogy ki a hallgató.

Mindketten azonos lényegűek a telehold fényével a Dzsumeira fölött, egyikünk innen, másikunk viszont túl a pálmalevélből fonott, magas szárnyékon –

Az egyik teli szájjal halat eszik, a másik pedig még csak most készül halászni a dagály jöttével a hullámtörő gátján, hiába van tengeri gyöngyből és aranyból, És világít, akár a lámpás vagy a róka szeme: a túlhan levő sohasem fog rá igent mondani.

KALÓZPART

Az óceán a távoli öblökbe idejekorán meghozza téli adóját: a korallszigetek kagylópénzével fizet – huzamosan folyik a számvetés a főnyenyen, és királyi felvigyázók ügyelnek, övükben a városok bélyegzőjével, hogy a nap múltán a tenger feléjük kiöltött nyelvére üssék az alkonyat felizzó, bíborszín pecsétjét, nyugtázva a feltorlódott hozadékot.

Ebben merül ki fehér ruhás küldetésük, miközben mások valahol a partszegély védettsége mögött téli tengeri hadjáratokról ábrándoznak, nem jut el fülükig a hullámok morzsolásának zaja, fejükben él csak a kipróbált morajlás, régi emlékként, amikor meggyújtották az olajos szövétnekeket, és hosszú kiáltások közepette vízre tolták gályáik.

De cserbenhagyatva azoktól az időktől és igazi parancs híján, híján a felhívásnak és a felszólításnak, az elült füstben a violás zászlóknak a keresztbe fektetett szablyákkal, a valamikori bástyafokok súlyának és a kitárt, tágas kapuknak, immár az elképzelt zsákmány töredékén éldegélve, a tenger mélyére süllyedt örökrésszel, melyet ezernyi gyöngyhalász sem lesz képes visszaorozni, oda a mély merülésű dereglyék, oda a rakomány, szertefoszlott, akár az egykori eszmélet vagy lélekjelenlét, megtorpant, miként a zenéjét vesztett körtánc, hirtelen elakadt a dobok pergése, elfúlt a kürtök zengése, és elpattant vala-

mennyi húr, s a váratlan légvonatan feltámadt a homok, miként ha a tengert akarná kimerni tapogatóival, a két elem egymás sötét határain, egymás gyöngyházába dermedten.

De körös-körül a sivatag üli nagy éjszakai torát, mint végtelen csendet, földrésznyi éjszakát szakítva ki magának, melynek egét évezredek óta fürkészik a babilóni csillagjósok, átszellemülten és szinte légiesülve a széjjelömlött asztráliumban, miként valami tartósított időben, ahová azonban a homok dűnéi sem voltak képesek elérni mind a mai napig. A mennyboltot uralni! – ez a látszat tölti ki a szárnyas kóoroszlánok és az ötlábú kőbikák testét, miként a messzeség, ahová sohasem fognak eljutni, inkább a mélység az, ami felé törekszenek a nagy és tartós északi mondákban, melyekben fokozatosan megszűnik a zöld ábrándozása, és minden szinte a vörös izzásig hevül.

Ó, mérhetetlen birtoklása e földrésznek, számon tartva minden növénye és minden állata által, azonos útvonalalaiban a madarak röptének, mely tartalmazza a hatalmas vándorvonulások idejét, s ezeknek nincs koruk, nem esik említés róluk az ősi följegyzésekben, a följegyzések keletkezése előtti korokból valók, de nem a sivatagot megelőző időkből, mert előbb volt a sivatag önmaga nyugtalanságába zártan, és minden más majd csak jóval utána következik keletkezésében.

Itt, eltöltve ezt a magasságos éjszakát, mit sem érzékelve az Úr jelentéktelen áramlásának irányultságából, a jelentőségteljes dolgok mintha kivel-kivel külön-külön esnének meg, és összegezve ez tenné a történelem menetét, ahogy egy dagály visszahúzódik, és helyében egy apály tart, miként az időszámítás sem az időre vonatkozik, hanem a már megkezdett örökkévalóságra . . .

Az örökkévaló partok előtt a cápafogakkal bekerített kései piacokon a tengermély hangtalan árnyai suhannak át, kitöltve a félhomály rájuk vonatkozó zugait, ahonnan messzire hátrál a tűz vacogó sivatagi lobogása.

De ezt követően a hajnalok hajnala, ami tart. Micsoda viharzása ez az éjszaka derivátumainak! Mekkora szerencse, hogy még az élesen kirajzolódó árnyékok előtt érkezünk! Mielőtt a kihunyt fényű városok sorra meghatároznák helyüket a partszakaszokon, tornyokat rakva maguk fölé, miként valami délibáb trónusát.

Eljön a nap, amikor helyzetünk számunkra is áttekinthetővé válik. Valaki magányosan leszáll a partra, és magával hív bennünket. Nem lesz nehéz meghozni a döntést, amely mindaddig vizek szivárványhártyája mögött váratott magára. Ily hosszú útra ritkán szánhatja magát valaki, hogy a lélek átlényegüljön benne a vándorsólyom vadászszellemévé, mielőtt kezdetét vehetné bármiféle töprengés a partok áttetszően domborodó tagoltsága felett: ím, szándékunk, amely bejárhatatlan.

Élünk majd sátorlapunk mennyei szövédéke, a homokviharak szárnyai alatt, nem alapítva városokat, felprédálva ittlétünk adományait. Vajon ki lehetne, akit szóra bírhatnánk, hogy nagy drámai hévvel szóljon, biztosítva a végszót a valahonnan összefutó kórusnak. És csupán elszánt szemtanúiként a drámának, melynek cselekménye időleges, miként az idegen égalj.

Sorsot húzva a kétségbeesés demiurgiájában: kire mi háru! Ki milyen maszkot és miféle jelmezt ölt, hol találja meg alakítását? Ki végzi homokba leásott pylónként, mint jelzőoszlop az elágazás kinyitott ollójában, mely az égtájakat körkikkerekre szabdalja. És hogy a partra esszen innen a kilátás, a szélfogónak kitergetett, száradó halászhalókra, szemek közé akadt tengerifű szálaival. Ez lehetne számomra az érthető szcrep, melynek levegőre írt szövegét ujjammal képes lennék naphosszat követni, hogy csak az este jöttén fáradjak bele a lapozásba. Csekély óhajaimnak ennyi semmisége! És a nemzetségek, melyek özönlenek, támadnak tekintetemben e semmiségből, a fölmérni is nagy tömeg, a tágas sokaság . . .

Pedig mekkora nagy elvesztett háború folyt e helyen nemrég! Éjt nappallá téve üzemeltek a tábori kenyérsütő kemencék! Az agyagkondérokban rotyogott az olvadt ólom színében játszó leves. Kötélen vezettk clo és öldösték az áldozati állatokat, a lenyűzött bőrök a tenger vizében úsztak. Majd az ütközetek elültével a katonai térképészek fölmérték a terepet, és, véleményük szerint, igazságosan két részre osztották a papíron egy egycses, ceruzával meghúzott vonallal: ez lett utóbb a határvonal, egyik oldalán a levesscskondérok, a másikon meg a kisült kenyerekkel. Utána azt mondták, hogy voltaképpen így mindenki jól járt. Csak a tenger tükrét nem tudták fölosztani, azt nem fogta a ceruza. Itt megmaradt szabad átjárása a végtelennek, és mindörökre érvényüket vesztették a zászlójelek. Az idegen matrózok mintha szárnyra akartak volna kapni, két kezükben a sárga átlójú zászlókkal hadonászva. Más tengerek felé irányították őket, olyan kikötőkbe, ahol azontúl a szerelemről ábrándozhattak.

Itt viszonylag keveset ábrándoznak, céltudatossá lett a lakosság. Nincs is itt helye ábrándozásnak, ilyesmit csupa idegen hurcol a fantáziáktól duzzadó zsákjában, mint afféle viharzsákban, félretéve a majdani nehéz napokra. A téli időre, amikor szirmaikat váltják a virágok – az estére ellilult csészelevel hajnalra kiölti rózsaszín szirmát, míg a korábbi szirmokat leperajként a víz fölé sodorja a szél: a szárazföld ekképpen táplálja magára hagyott tengerét. És úgy tűnik, sohasem fog véget érni ez a merőleges áradás, mint valami tobzódás a levegőben úszó szigeteken, ahová csak a légörvény tölcséréen lehetne fölkapaszkodni, mint levegőből fonott kötélben a meglévő hajókötelek és a vízbe alálógó kötélhágcsók helyett . . . Tehát semmi kézzelfogható, a testi

érzékelés mindahányszor visszahanyatlik a mennyei küszöbökről, el sem érhetné legalsó lépcsőfokát.

A hosszú átlók a képzelet beíratlan térképein! Ahogy elmúltunk azok lenni, akik voltunk, és mostantól, ím, már másvalakikként létezőnk, elkallódott hírnökeinkre várva.

MAURITS FERENC

SZÜRKÜLET, SZÜRKÜLETBEN

Fényképek egy éjjeliszekrényből

*„anya szemébe
süt a nap halkán
mondja
jaj”*

●
őszi napsütésben
a konyhafal előtt

apa
anya
géza
ottó
anni
bözsi

mozdulatlan
irgalom

●
ótata
fekete öltönyben
mintha intene
az összegyűrt
kiszáradt körtefa mellől

ezerkilencszázharminchét
nyarán

mielőtt
örökre legyintve
elment

ágnés
boldogan
ugrándozva
sündisznóval
kezében
pózol

a háttérben
a szőlőskertben
lenyugvó
fény
ragyog

etel
nyugágyban
olvasva
elszenderül

a sötétlő lugasban
hófehér könyve
csillanó holdvilág

linder néni
és anya
patinás barna mosollyal
átölelve egymást
a hering-stúdióban
harminckilencben

jó előre
mosolyogva
a leendő évtizedre

●
janit
az eperfa árnya
szinte
agyonnyomja

csak
tarkója
világít
egy véletlen
fénycsíkkal

●
ómama
valamit hadonász

összemosódott
szürke mosoly
suhint arcán

mögötte
megterített
isteni asztal

tiszta
fénylő
falatokkal

●
irénke
berkó
és én

hatalmas fekete traktorgumiban
lubickolunk

fröcsköljük
a kisduna egét

VARGA SÁNDOR

A LEÍRTAK

ahogy leírtam
már nem az ami volt
vagy mi lehetett volna
a leíratlanságban

se illata se íze
se színe se fonákja
se tegnapnak se máának

a leírtak roncsain
füstje sincs a lángnak

hiába írnám le
ezerszer is újra
mindazt amik voltunk
mindazt amik vagyunk

mert végül is mi leszünk
a leírtak magunk

Telecska, 2002. január 31.

FÁTUM

egy üres sor akár a csend
úgy rímél akár a semmi
ha a semmivel összecseng

úgy mint élet az étlettel
ha az üres sorok között
már a semmit sem éred el

hiába is nyújtod karod
a te sorsod úgy alakul
ahogy megírja csillagod

hát bízzál csak csillagodban
egy szikrában élsz majd tovább
amely belőled kirobban

Telecska, 2002. február 20.

VAN-E OLYAN HELY

van-e egy olyan hely
és az hol
ahol ismeretlen
a pokol

van-e egy olyan hely
és az hol
ahol nincsen se harc
se terror

van-e egy édenkert
és az hol
rálelünk-e egyszer
valahol

Telecska, 2002. szeptember 11.

SINKOVITS PÉTER

HAJTÓMŰVEK A DOBOZBAN

1.

annyi minden
nem elkezdhető ismét

városszélen
albérleti szoba
a buszok
még későn is közlekedtek

mindent jóváteszünk
mondtuk

esernyőjét lezárva kecsesen
kibújt a felhők alól
észre sem véve
a száguldó delfineket

2.

egy pillanatra megálltam
azon a lefelé ereszkedő úton

vasárnap volt
kondulva zúgtak
az andalúziai harangok
majd mozdulni kezdtek
selymes levélrojtok
hullámozó bozontjukban
ismeretlen sajtás
mégis kellemes
mint nyárasztalon feledett méz

akkor figyeltem fel
a címfestő nyugágyat rajzol

a sarki bolt üveghalmaza fölé
meg piros napernyőt
hatalmas cilinderrel
melyből úgy hullottak ki
a múlt rovátkái
miként a vasalt ágynemű illata
jár-kel
szobáról szobára
évről évre

3.

ez a palotám
mondta az elrendelő
én meg elkábultam
a smaragdzöld ösvényen
s már hiába lendült
egy nőalakkal
a hintaszék

te legalább tudod
az öntörvényű
ismét
elszalasztott valamit

4.

később még annyit szólt
általam látsz

5.

a nemlét előtti készülődésről
kellene többet tudni

aszteroidák zajos üzenetei
képletek
rálátás a semmi síkján

időléptékben
zsákmányra semmi esély

6.

nincs engedmény
csak a büszke kérdés
rezdül immár

egymásba kapaszkodik
két szövetségese
a tértelen talapzat

7.

a vizsgálótiszt szerint
határozottan a tenger felől érkezett
a sós szellő
izmos csikók húzták
vonszolták
a lombok alá érve
már nyerítettek zihálva
miként adrienne csapkodhatott
véres uszonyával
vergődve
majd puhán elnyúlva
mint egy téli teniszpálya

nem mindennapi szél volt
diktálta a jegyzőkönyvbe
később a vizsgálótiszt
de az árnyak már menekültek
fél lépéssel mindig előtte az űző hadnak
s ahogy bezárult felettük az ég
felrajzolódott a távolból a lelógó indák
nyújtózkodó reményeiként
a megérkezésnek

8.

zaklatott tériszonyosok
álruhás barátnők
nyomkereső kalandorok

közlésem szomorú
a vadászatnak vége
méregtelenítő zóna következik

javasolt a rostos étrend
 napi háromszor fehér mustármag
 egy csillagkép-tolódásos
 másik nyárban pedig
 a vészfék nélküli balettcipők

VESZTEG FERENC

KÉT (rendhagyó) LIMERICK

A KI(NEM)NEVELT IDEALIZMUS

Amikor a társas eszmék kezdenek *ferdén**
 Lenni túszként másodlagosak, beáldozottak, mellőzöttek?

Az egyéni felelősség meg despotikusan kiélezett?

Lehet-e nemes kötelesség (még)?
 A vers(elés)?

* *elgázosítottan*

A HARSOGÓ NYELV

*Gyalázat, hogy
 „gallynak, bajnak nincs gazdája”.
 (Az idézett sor Moldova Györgyé)*

Szánalmas dadogással magasztos
 Állami érdekeket védelembe venni? Kinek fontos?
 Erkölcsei csődben már csak pénzért van mersz kiállni?
 Riadt szemű dadogókat koncíz, okos,
 Folyékony beszédre költő tanítson?

Újvidéken, 2002 októberében

BÖNDÖR PÁL

BANDIERA ROSSA

Utólag

a kommunizmussal mi a fenét
kezdek? Sokkos fél évszázadot éltem
benn – kenetlen ötödik kerék –
de leginkább mégis magamtól félttem:
Kevés hiányzott hogy még majd megértem
miért kellett úgy élnem ahogy éltem.

Azok akik e mesterséget értik
– megannyi régtől ismert pofa –
álmaink most másmilyen röffel mérik
s én is másképpen vagyok ostoba.
Hejnye! – ötvenötödik ez a nyár –
a rosszkedvem majd biztos tovaszáll
utólag.

SHORT STORY

Nem látom magam.
Magam se látom.
Ködös reggelen
volt osztálytársam:

A Természet-
tudományi
Tanszék
Vegyí Karán

volt rendes tanár
mikor elvált. Esküvői komája
vagyok. Behúzta a
hasát. Nem dohányzom –

mondta – már két
hónapja. Értettem is
meg nem is. Éjjeli
portás egy kimondhatatlan

nevű francia kis-
városban. Kocog. Megjavította a fogait.
Vitaminsalátákon él.

– Miket írsz e
szabad forrás-

kódú szoftverrel
itt most összevissza? –
Gyermekkori – illetve kamaszkori –
nagy szerelméhez

költözködött. Települt át.
A fiaim – mondtam –
az egyik itt
a másik az anyaországban

keresi és sehogyan sem
találja a helyét. Jebi ga.
Irigykedjél rám –
kérelt enyhén pocakos

ködbe vesző alakja. – A gyilkosok –
végül is – mindkettőnknek
megkegyelmeztek –
válaszoltam –

és ez nem mellettünk
szól éppen. S abban
a percben engem is
elnyelt a köd –

hülyéket beszélek:
A szemüvegem nem találom csupán
hogy segítségével
az olvasószemüvegem

megkeressem. Nem
mintha azzal sokkal
többet látnék. Esetleg
nem megyek neki – ugyan ugyan –

vakon a prozódíának
minduntalan. De különben is:
Miért ne? Miért?
Igen és igen. E töltelék vers-

sorban és strófában
nagyképűség lenne
mentséget konstruálnom
akár neki akár magamnak:

Nem ez az élet. Az élet nem ez.
Nem élet ez. – Az élet ilyen –
mondta a barátom. Az ikrek sírtak.
Apu Frankhonban van – mondta Janka.

Apa a francba ment – mondta Jani.
A komátok magán sem
tud segíteni – mondtam én. Olykor
szex-site-okon kóborol félhülyén.

Időnként még hazajön
vizsgáztatni. – A franciák ugyan
nem szeretik az arabokat
de a jugó-magyarokkal semmi bajuk.

Verselgatsz még? Nem is tudom –
talán már nem is. Gondolom ezek már
nem is versek. Remélem hogy
már nem versek. Elegem van

a versekből. Néha meg
fel kell csapnom agyamban
a kamasz-kalendáriumot
hogy újra erőre kapjak

és ne valljak szégyent.
Neked mennyi van még
a nyugdíjig? Nekem is
ugyanannyi. De a szerelem – vagy a szex? –

gondolom nem hal meg
bennem utána sem. Vagy a fene
tudja. A szószokon van
a hangsúly. Csakhogy

én éppen diétázom. – És te? –
Pihent agy mindenfélét kiagyal.
Egyelőre ennyi: Köszvé-
nyes úriemberek . . . és egy elhanyagolt fagyal-
sövény.

Amely mögött ott halandzsálnak
még mindig.

VANKÓ GERGELY

A DELFIN ÁLMA

Sebhelyes tengerek árján
vitorlázunk a végtelenbe.
Repülőhalak
fröccsentik maguk a tatra.
Feltűnőben
a formátlanság alakzatja. –
Nem találjuk a szókat:
szólanunk kell mégis,
mert hallgatásunkba belesenyved a föld,
a sugarak ráhervadnak a szirmokra
s azok önmagukba esnek.

Lehetnél hunyni kész ragyogás
 az alkonygömb peremén,
 lehetnél láva-sörény,
 s lehetnél éneimnek
 zamatos pillanata. –
 Égő szavad sem elég,
 s a csöpp a szemedben
 röpke és hasztalan.

Együtt keltünk ki a vizekből
 a stegocephaluszok talpain,
 együtt szívtuk ki a velőt
 az archeopteryx csontjaiból,
 hogy tollúvá lobbajon
 a gyíkszárny bőrlebernyege. –
 Körömből a jegenyék
 kinőttek ím:
 száraz karók már
 az üvegdarás égen.
 Gyökerükben nedvet fújnak a békák,
 s a korona sudarában
 előbb-utóbb felzuborog az ér.

Rajzolj kígyófejeket a porba,
 míg nem a szédület,
 immáron holtan:
 elér.
 Rajzolj kígyófejeket,
 ősemlős agyvelejét,
 délutánba őszült titkot,
 szőlőlevélt.
 A medúzák szétfakadtak rég,
 s a lendület széle:
 szakadék.

Süket fülekre talál az ének,
 melynek zengésében
 halálod leélted.
 Vakarózunk önlényünk
 árnycserepeivel.

Álmaink ólom-sztratoszférák,
a vers:
szemünkbe türemelő idő –
kétes egyszer-voltság.
A teremtés,
akár a delfin álma:
ultrahangra cizellált.

Följebb kapaszkodnál
a föntnél:
titkokat titkol már
a kötél.
Alantra szállanál
a mélybe:
titkokkal tiltja már
a mélye. –
Kérdőjellé dermedt patak.
Partján,
a huszadik században,
vártalak.

SZOMBATHY BÁLINT

JUGOSLO JUGOS

ГРАЗУД КУПНА БЕРА

Jugoslovenski standard
JUGOSLOVENSKI STANDARD

Jugoslovenski standard
JUGOSLOVENSKI STANDARD

Jugoslovenski standard
JUGOSLOVENSKI STANDARD

Jugoslovenski standard
JUGOSLOVENSKI STANDARD

Jugoslovenski standard
JUGOSLOVENSKI STANDARD

Jugoslovenski standard
JUGOSLOVENSKI STAND

Jugoslovenski standard
JUGOSLOVENSKI STA

Jugoslovenski standard
JUGOSLOVENSKI

Jugoslovenski standard
JUGOSLOVENSKI STAND

Jugoslovenski standard
JUGOSLOVENSKI STAND

Jugoslovenski standard
JUGOSLOVENSKI STAND

Jugoslovenski standard
JUGOSLOVENSKI STAND

BÁLINT BÉLA

KORMEREVEDÉSBEN – II.

véget nem érőnek tűnő e több évtizedes
 oda-vissza száguldozás,
 lankadó
 ingamozgás. tekintetem
 a megroggyant út menti
 feszületekbe – körhintapörgésben útitársaim – botlik
 minduntalan.
 délibáb köntösébe rejtett, sodort
 csapdák
 lépten-nyomon, ezért
 résen lenni, maradni!

gondolat-zápor elől
 menhely sehol. a rideg, viaszfedte arcokra
 odafagynak a korábbi mosolyok.
 érzem, mint mostohájának vélt magzatát,
 elvetél engem
 immár e táj, vidék.

csupán
 játék az idővel,
 óriásinga: váltakozó örömnapok-ürömnapok.
 érzem, feszül, egyre szorosabb
 indulataim, egykor nyakam köré
 mily könnyelműen font,
 selyemhurok-csokra.

a mind feszesebb szorítás fókuszában,
 mint gombakalap,
 duzzadnak aggodalmaim. túlfeszített e hallgatás.
 íme,
 ezzé lettünk, mi – szikes puszták kényszeredett
 mostohái, vándorai – mi, a pattanásra ítéltetett
 szappanbuborékok.

már-már
úgy tűnik, hiába
fogamzott meg
az étellel
büntetett magzat – vagy mégis ajándék lenne az?

azután mégis
elillan e várakozás keltette koromkábulat.
felhördül a menetrendtelen mozdony,
imbolyogva meginog a szerelvény,
mozdul a
tétlenség. odakint, lassan egészet képeznek
az egyre gyorsabban pergő képek.

lassanként
összeolvad, egybeáll a hóbundába öltöztetett téli táj. igen,
azért is

farkasszemet nézni a téllel,
el minket ne nyeljen
az efféle tésztderekú sínpár – igen, csak
ropogjanak,
pattogjanak az izzásig hevített acélkarikák!

vajúdik,
mint az óssejt, önnönmagát hozza újra világra e táj,
és hamis,
hazug
déliabáb-köntösét vesse le!

BARANOVSKY EDIT

ÉN, ITT LENT

F. D.-nek – Desirének

ülök földi ágyamon
gondolatban csonkán
így kél a Nap a Hold
mint én most itt régóta
nem tudsz rólam semmit

egyszer illatos olajjal
 kengetted mellemet
 a föld alattunk remegett
 húztuk az időt hogy
 ne kelljen menni csak
 egymást örülten szeretni
 nem tudsz rólam semmit régóta
 talán a háború a hibás
 mi más lehet ily goromba
 a halálos beteg góc abban
 a mellemben, amelyet egyszer
 illatos olajjal bekentél
 jó hogy nem látod ez is
 egy szörnyű hadiállapot
 bár fegyver nem dördül de
 sorsom életem eldől rövidesen
 gyere értem egy érintetlen ösvényen
 még mielőtt életem eldől vég-
 érvényesen és ami kettőnkkel
 történt el nem temetem itt hagyom
 neked az illóolajos estét
 minden perc óra nap hónap
 év megújuló „eszméletlenségét” –
 mit is vihetek magammal hisz
 nélküled kell elindulnom
 az egyvágányos útra
 de te ne gondolj csak az „Örök
 visszatérésre” „tájfunos” múltunkra
 ha nagyon hiányzom majd
 nézz fel a Tejútra –

Szabadka (Kéri temető), 2002. július 29.

SZABAD-E SÍRNI?! . . .

Írmagunknak napjai
 meg vannak számlálva
 még majd beválik
 Herder „utópiája” –

Szomszédolni se kéne
ott is ég a ház,
nincs ki tüzet olt,
füst, gáz és pernye száll.

Tűzmadarak raja – song
Délien, Nyugaton –
Pompeji-szindróma
élő-halott vázak, Bugacon –

Sóbálvánnyá lesz mindaz,
ki most hátranéz,
eltűnik Kárpátalja, Erdély, Vajdaság, Felvidék –

Tyúk előbb vagy a tojás?
Vészes egy szülés –
Mész- és jódhiány;
kéz-, láb-, fej-, agyferdülés.

Mit siratunk oly nagyon?!

A páholt múltat,
a faekés, ódon mát,
méregfogát holnapnak –

Azt mondom, ember, ne sírj,
tereld megmaradt „nyájadat” –
vágd szét a sziklát
találj tisztást, sasokat –

Az Istenre kérlek én,
fordíts egy lapot,
él helyett használj
bölcs, józan gondolatot.

Szabad-e sírni vagy sem?!

„Ez itt a kérdés.”
Árpád, Kárpát, Verecke szólít,
vagy csak minden szólam,
szemfényvesztés –
Delejes őseink sem léteztek,
gyúlékony, olvadékony,
lett minden volt ősi tett?!

Palics, 2002. július 7.

SATUS SÁNDOR PÁL

VERSERDŐBEN

(a 31. üzenet Irsának)

Szeretlek, szeretlek,
verserdőben kereslek.

Versfüveknek harmata,
versvirágnak illata,
versfészeknek melege,
versodúban cinege.

Fagyöngy a verslombokon,
verstó tükrén liliom,
versavaron gyöngyvirág,
a versfákon aranyág.

Verspázsiton táncot jársz,
versligetben reám vársz,
verserdőben verstündér,
versüzenet utolér . . .

Versbokorba rejtelek,
szeretlek, szeretlek.

VÁROM, HOGY RÁM NÉZZ

(a 25. üzenet Irsának)

Várom, hogy rám nézz,
ahogy a napfényt várja
az életnek induló mag,
ahogy a szőlő érését várják
a seregély madarak.

Várom, hogy rám nézz,
ahogy a fejtést várja
a jó gazda bora,
ahogy fuvallatra vár
az ellobbant tűz zsarátnoka.

Várom, hogy rám nézz,
ahogy a fehér papírt várják
az okos gondolatok,
ahogy a pontra várnak
a befejezetlen mondatok.

2000. augusztus 4.

MINT

(a 18. üzenet Irsának)

Őrizlek, mint nemes a vérét,
féltelek, mint kuli a bérét,
élvezlek, mint madár a röptét.

Tisztellek, mint hívó a papját,
úgy várlak, mint gyermek az anyját,
szeretlek, mint fenyő a magját.

SZÜGYI ZOLTÁN

PILLANGÓVERS I.

*vannak versek
melyek olyanok mint a pillangók
az érintésbe belepusztulnak
– ne bántsátok a pillangókat*

a nap felől
csak a vadgalamb figyel
szél búvik meg
a futórózsa sátrában

hideg gondolat neszez

a kert –
a kert az
mi még örömet szerez

kószál
márványszírom

elnyomja a hangokat
a kétely az iszony

de a fagnak hősiezen ellenáll
szilvafám –
a páfrány
a gyöngyvirágnak mutat utat

csendben
a rigók harcát nézem

tavaszi zajos tüneményként
ülük nászukat

létezem
– érzem

PILLANGÓVERS II.

pattog a tűz
buzdítom
gondozom
ápolom

nevelem

életem az őselem

éltetem

széjjelég a hagyma héja is

naponként a gondolat
az értelem

nem kérdem már
mi lesz velem

TARI ISTVÁN

HAMVAZÓSZERDA

Az eső csak esett, zuhogott
Szétáradó csöppek országos
vacogásában kérdezte a
Tanító vészjósló szigorral
– Gyerekek, milyen nap is van ma?
Bizony, hallgatni látszott akkor
érdemesebbnek:

elnémultunk

– Szárazszerda – bökte ki Ilus
gyanútlanul, törte meg buzgón,
a minden lében kanál Ilus,
a csendet . . .

A Tanító nyakán

kidagadtak az erek, vörös
 őrzöngés következett:

– Igen?

Hogy lehet ez száraz, amikor
 így esik? – üvöltötte vadul
 Az osztály riadtan hallgatott
 Az eső egyre hangosabban
 verte az ablakot, úgy, hogy a
 Tanító is inkább már neki
 motyogta fölháborodtan,
 nem nekünk:

– Nedves, nedves szerda
 ez NEDVES! Akinek szeme van,
 az láthatja: mennyire nedves!

PONYVA

Sokgyerekes tanárunk lihegve
 szerb képregényűjságot terjesztett
 – Ebből játszva megtanulhatjátok
 államunk nyelvét, mely nélkül itt nem
 létezhetek – buzgott pöffeszkedve,
 mintha nélküle sem létezhetnének
 A képregényekben két ördögös
 partizángyerek lőtte halomra
 a balek, fasiszta megszállókat
 még a csópp gondolatfelhőket is
 átluggatták a fütyülő golyók
 – Úgy lőnek, hogy sohasem töltenek –
 szórakoztattam padtársaimat
 – Engem ez a ponyva nem érdekel –
 szóltam fennhangon, vérszemet kapva
 A sokgyermekes tanár, kisujján
 hosszúra nőtt körmével, kezdetben
 levegőhöz sem jutott

– Ez ponyva?

Ponyva? – tombolt elsötétült arccal
 – A népfelszabadító háború,
 megszállóink kiűzése néked

ponyva? A szabadságunk, az ponyva?
 Hogy lehet kitűnő tanuló az,
 aki hazaáruló? – tajtékzott
 – A hazaárulókat kivégzik
lik-vi-dál-ják háborús helyzetben
 mást nem is érdekelnek! – hörögte
 magánkívül

Tán akkor maradtam
 először szó nélkül . . . S örülhettem
 annak, hogy *NÁLUNK MOST NINCS HÁBORÚ!*

BARTHA GYÖRGY

CIRKUSZ ÉRKEZETT

A megereszkedett arcú ráncos férfi néz,
 Magából kinéz, erősen figyel.
 Sátorkarókat cövekelnék, fakalapács csattan,
 De rettegett akkor apja ölében, a páholyban,
 Mikor szembejött és arcába sírt egy
 Piros orrú rémség, a cukros nyalóka sem nyugtatott.
 És álmában kötélhányó volt
 Soká, és sírt, nagyon félt.
 És körülállták a fák biztatón, a sínek mentén,
 A töltés mentén, hol meredek lejtőn, télen
 Szánkó suhant. Kék fák biztatón.
 Hol most csupán beton a burján.

És megreszket a ráncos arcú férfi, erősen figyel,
 Fatagló csattog, sátor épül, s elsőként ott ül
 A fapadon. Izzadt tenyerében két gyermek
 Keze, és villan a vaku, és ijedt szemek
 Ölelnek, kétfelől, kábult majmot. Készül a kép,
 Megkövült emlék. És vajon hol van már a töltés,
 A felszedett rozsdás sínek. Fák sora.

KETTŐS FRONTHATÁS

mindenkor visszatér, kísért meg nem élt:
álom, vágy, fennhangon tagadott érzelm-hologramsor,
mérhetetlen kusza fagyökerek szőttese. mindenkor.
és védekezni sem lehet, a tehetetlenség, a védtelenség
bőrt, agyat, ideget borzol, már nem biztos, hogy félni kell,
de önkínzón élvezni, mindenkor. bárhol. megkerülni, menekülni
nem lehet, hiába a színes hangörület.
és mindennek talán oka a folyó, mederbe szoríthatatlan folyó,
ebként követ (ott ül, fekszik,
liheg szakadatlan sarkadban, s néha, egyre gyakrabban, vakarózva
megkísérli elúzni magáról az élősködőt, a hegyet,
hegyen a fagyökerek szőttését).

A VALÓS VILÁG

mindig is udvari szobám volt.
az ablak mindig a lugásra nyílt,
meg a düledező kerítésre.
borostyán futotta be sűrűn.
(meg azok a szédületes viták a szomszédal,
ki hivatott azt megjavítani.)
és mindig egy sarokszobára vágytam.
most dermedten bámulom az utcát.
kint a napi szokásos mozgás.
végül a fásult hullamerevségben,
valami mozdul –
gombnyomásra beindul
a fekete-fehér számítógép-tündér.
esik az eső. Végigömlik az üvegen.
így legalább ablakot nem kell mosni.

BOGDÁN JÓZSEF

MELYIK VIRÁGOT SZERETEM A LEGJOBBAN

Én az árvácskát szeretem a legjobban. Azért szeretem, mert nagyon szép színű és nagyon szerény, kicsi. Én mikor ezt a virágot megismertem, hároméves voltam, és akkor már ültettem. Mikor esett az eső, arra emlékeztetett, hogy egy árva virág az (árvácska) árvácska. Legelőször kék árvácskát láttam.

*(Kosztolányi Ádám II. oszt. tanuló
Budapest, 1921)*

ÁRVÁCSKA, SZERETEM

Egy kék betű
a kertünkben,
egy új betű.
Kis moccanás
a létünkben,
csend, fény, derű.

Egy csöpp tenyér
és belefér
a mindenség:
A tengerek,
az óceán,
a magas ég.

Zöld papucsban
egy lábikó,
egy botlás.
Egy zsebtükör,
egy tiszta szó,
egy csobbanás.

Ha anya szól,
ha apa hív,
a reggeli . . .
Oh, Istenem,
a fényedet
Te add neki!

Törökkanizsa, 2002. október 15.

KOSZTOLÁNYI KÖZELÉBEN

*Dr. Pomogáts Bélának, a Magyar
Írószövetség elnökségi tagjának*

*„Nézd a temetőket, mily roppant kövérek . . .”
(Kosztolányi Dezső: Temetők)*

Belédcsimpaszkodom én is, kedves Kosztolányi,
mint annyi író, költő, itt e sáros Délvidéken.
Úgy vájkálnak benned az éhes, kíváncsi ujjak,
mint kövér szőlőszemekben a rozsdás darazsak.

A szenteltvíz millió szeplője tarkítja immár
minden gúnyám. A jóllakott kövér temetők fényes
keresztjeinél, gyermekeink már nem ismerik az ő
és ü betűt, és nem hallják orgonaként megszólaló verseid.

Tízezer sárfolt és tízezer könnycsepp az életem.
Tudod, már túl vagyok az ezredik temetésen . . .
Belédkapaszkodom én is, kedves Kosztolányi,
mint annyi író, költő itt e síró Délvidéken.

Törökkanizsa, 2002. szeptember 12.

KOSZTOLÁNYI DEZSŐNÉ ÚTLEVELE

*Republique Hongroise Passeport. Az útlevél száma: 79035.
Foglalkozása nyugdíjas. Születési hely és idő: Budapest,
1885. február 21. Lakhely: Budapest. Családi állapot: öz-
vegy. Termet: közép. Arc: kerek. Szem: szürke. Haj: ősz. Az
útlevélet 1963. július 19-én adták ki Budapesten. A 78 éves
Kosztolányi Dezsőné Harnos Ilona fekete-fehér fényképe
és saját kezű aláírása. Utoljára 1963. október 4-én lépte át
a határt Hegyeshalomnál.*

SZEMÉLYLEÍRÁSI ADATOK

Harmos Ilona ujjgyakorlata

Termet: közép. Arc: kerek.
 Ágyán angyal hempereg.
 Szeme szürke, haja ősz.
 Fedőt emelget a gőz.

SZÁZFORINTOS BÉLYEGILLETÉK

Harmos Ilona útlevelét forgatja

Nyolcvan felé az ember már csak angyalaival
 társalog. Ül a kanapén, és az ablakon belobogó
 felhőbe harap. Tejízű felhő a reggeli itala.
 Bekapcsolja a rádiót, és recsegni-ropogni kezd
 a csontja. Macskamelegség. Programszerű semmittevés.
 Nyolcvan felé az ember már olyan, mint a százforintos
 bélyegilleték. Beleragasztják a halál útlevelébe.
 Nyolcvan felé az ember nem lépi át a határt sem
 Röszkénéél, sem Hegyeshalomnál. Ül a fenekén.
 Komoly és határozott nyolcvan felé az ember,
 – és határtalanul kitágul a szíve.

Törökkanizsa, 2002. október 1.

HARKAI VASS ÉVA

ÁL-LIMERICK

senza nome(n est omen)

Van egy úr, nem tudja, hölgy-e.
 Amit lát, hegy-e vagy völgy-e?
 Föl-e vagy lefelé,
 lány-e vagy fiú-é? –
 Fiúja legyen vagy hölgye?

HOMORÚ LEVÉL

(a ju-mi újraolvasása közben)

sirálymellcsontot nyeltem
 ezért a (száz) panasz
 vitéz nagyanyám
 akváriumában
 legyek karfiol
 agyonvert csipkén
 menetrend kontrapunkt
 gerillák lába nyomán
 leng ég az erdő
 oltani kell a vöröslő tüzeket
 újraolvasni a tavaszt
 átértékelni az áthúzott verseket
 nem lepkevilág
 nem szó a szélben
 ilyenkor már rég
 tenyerünkön a hold
 hideg záporok függönyén túl
 mind távolabb
 a versírás ideje

SZONETT, OKTÓBER: REGGELRE ESŐ

hajnali háromkor
 felkelni s leírni
 nehogy elússzon
 (ez is) a költemény

túl magamon és
 túl a szonetten
 ébren evezünk
 a Léthe vizén

sarkig tárva az ablak
szemben a felkelő napnak
arcomig csúszik a fény

fáradt reggelek
lehetőleg áznak
a szobrok a tér közepén

SZONETT @ ARSP.YU

szonett aranykulcs
nyisd a zárat
a sor végére
olykor rátapad

a rím – nb. Kassák
a J. A.-versről: rímel! miféle
csengő-bongó áradat
az emigráció

kellős közepén
anno húszas évek
(nikkel szamovár)

míg végül rím
a rímre ottava
a sestinára rátalál

HAJNALBAN: KÉT SZONETT-SZILUETT

(Hommage à Pilinszky, J. A. & Füst M.)

kimozdul középről
a lap szélére el
felejt eloltani a villanyt
kérdésre nem felel

alvó szonettek
a jéghideg homokban
az egyik hajnaltájban kel
útra egyedül ballonkabátban

hűvös van a nyár el
lobbant már korán
sötétül s künn esik

a másik lélekszakadva
utána zihálva
a hegyre fel

TÓBIÁS KRISZTIÁN

VER/SEC

(részletek)

1.

Majd ha belőletek is színházigazgató lesz
ismételgette kazimír tanár úr
egyszer te is színházigazgató leszel
de nem lettem mert
egyedem-begyedem
sem budán sem pesten sem szegeden
de még újvidéken sem
pedig lehettem volna
akár színházigazgató
lettem töltőtollkoptató
kemény
e tény
s itt vagyok
becsukom a szemem
hallgatok
majd a gyerekkori varázsszó
ott legyek ahol akarok
hipp-hopp
igen ez a helyzet állása tanár úr
de maradok
aki vagyok.

2.

A jóska mindig is szimpatikus volt még
kisgyerek koromban mikor a parkban
játszottam a többiekkel jött és bicegett
a vászonnadrágban meg a gülü szemeivel
és kötötte a csomókat a madzagdarabra
és kibogozta és újból kötözgette ő volt
az egyetlen aki mindig visszaköszönt
még ha nem is köszöntem neki
akkor is visszaköszönt azt hallottam
hogy kiskorában fejbe rúgta egy ló
és azóta ilyen hogy csak csomóztat
meg köszön mindenkinek meg
a parkban is mer pisálni még
fényes nappal is és az sem zavarja
ha az öregasszonyok arra mennek
haza a templomból kiköszön nekik
a bokor mögül is ha meglátja őket
ez a jóska és aki nem köszön neki
vissza aki nem köszön neki még
ha a parkban is találkozik vele
és történetesen egy bokor tövében
pisál mert hogy ő akkor is odaszól
hogy szia azt rúgja fejbe a ló.

GÉBER LÁSZLÓ

TÖREDÉK

Semmilyen elvárásaim nincsenek, tőlem az egész
oldal is üresen maradhatna . . .

Csak anyám szeressen,
s az alma ízét ne feledjem.

Úgyis minden marad a régi,
az életet valahogy túl kell élni.

Itt van már november, tüzet kell rakni,
a királyokat sorra fel kell akasztani.

BESZÉDES ISTVÁN

MINDEN POROK KORMÁNYOSA

Éjjel történt a kis folyón,
hogy isten terhet úsztatott,
s az uszályhajón mind a homok,
amely még földet nem lakott.

Hóna alatt kormánylapát,
de vízbeesettért meg nem állt,
és mentőövet sem dobott,
megvetve szólt: Öngyilkosok,
azt hitték, most majd vízbe fúlnak,
s elfelejtették, bizton úsznak,
mi több, hogy úszóbajnokok!
Ezért nem áll meg a homok!
Szállítás késő nem lehet,
s nem kerülgethet itt fejet,
ki el nem késett még soha,
minden porok kormányosa.

SZELLEM A TALPÁN

Halkan lépdelj az éjjeli házban,
ne dühítsd fel a kísértetet,
ha ajtót feszít, ha edényeket
lök le a falról játéka közben.

Megdézsmálta a kenyérhajat,
kezében leégett gyertyát hordoz,
az árnyék semmilyen korcsoporthoz
nem tartozik, az sincs, ki vesse.

Egy embert keres, hogy addig kövesse,
míg át nem lendül utóbb a karfán,
minden bizonnyal szellem a talpán,
mi tejbe lép, ha dől a sajtár.

KICSINY KORÁBAN A SÁTÁN

Könnyebb lesz-e a tollnak, ha letetted,
hogy a meleg szél vegye fel, röptesse helyetted,
hogy testsúlyod érezze libegni feletted?
– tegnap az eszedben ez járt,
s nem tett könnyűvé, hogy papírra vetetted,
a bőrszínű lapra egy poklot megjárt,
megtért, majd eretnek
gyermekangyal hátán,
ki a mondat közepén elszaladt,
rikácsolt, s elbújt bicegőn és sántán,
hogy nézz oda, lám-lám,
toll sincs a kezében;
s való. Angyal még kicsiny korában a sátán.

NAGY ZSUZSA

ESŐBEN CSEPP CSILLAN

(dobbantós)

Esőben csepp csillan,
csillagban fény villan.
Mellemből tej cseppen,
elhagylak ma reggel.

Méhemben magzattal,
fogamva hajnalban,
elmegyek sebtibe,
ne találj, messzire.

Lelkemben szívemmel,
szívemben énekkel,
elmegyek dalt szedni
magzatom szeretni.

Keresni ne keress,
hamisan ne szeress!
Eljövök újra én
jövőre magzatér'.

BÉKÁK, MADÁR . . .

Békák, madár meg a Maris
fejemben témák egy vershez,
de hiába ez is, az is,
ha szeretni forrón nem mersz.

Fut a kocsi, visz a vész,
témám ezután csak ez lesz,
és hogy beáll a hideg tél
s az isten hidege megvesz.

Nem kell nekem a kabátod,
te magad szeretve kellesz,
hogy jöjjenek aratások,
hol a szerelem kérékben lesz.

Ha meg engem szeretni, mondd,
nincsen elegendő merszed,
vidd el innen a kabátod,
hadd találjak másik kedvest.

CIMBALOMHALÁL

Ma meghalt bennem egy cimbalom –
Temetésén hegedű lány táncol,
kezében dáridó,
fején ének fátyol.

Ma gyatrább lett bennem egy dallam.
Hiszem, fogytam, múltam egy arasszal,
ma temetésem
vánszorgok lassan.

Ki voltam, nem leszek már mától.
Nézem csak magam valahol távol –
Az se én vagyok tán,
hisz lehetek bárhol.

Ma lyukat fúrt belém a semmi.
Érzem, semmivé kellene lenni –
Többre nem futja a
vers se, hát csak ennyi.

MOLNÁR RÓZSA

ÉBREDÉS

Mínta ébredés utáni szeretkezésre
hívnál, úgy törsz rám. Fölbreszted
minden porcikám, az agyamat, hogy
álmodjalak, és kitakarsz gondolataiddal . . .
pedig a te ébredésed sincs egyedül.
Mért követelsz? Mért követelsz apró
morszaként eledelül? Éhes vagyok magam is!
Emlékszel? Rég, kértem belőled egy
szeletet . . .
Ma már fölfalnálak, s jó, hogy
nem lehet.
Hajnalod átsikolt éjjelemben
kendőzetlen remegéssel. Pedig
szobák, falak, városok húzták rám
távolsággal hímezett leplüket. Vagy épp azért.
Látni akarsz . . . Látni akarod szívemre
abroncsolt reggeled . . . csak átpillantani
életembe, míg konyhában
kávét fő és egy asszony megpróbál
cukrot keverni keserű életedbe.

JÁTÉK

Labdázunk egymással. Pattogtunk,
pattogtattunk. Félben maradtál, s
hogy félben maradtam, látom. A
pofonok sosem csattantak csak
belső ajtóim csapódtak a falba.
Egyre több ajtó, egyre több falba.
Számoltalak. Meddig tudsz dominózni
velem? S magamat is számoltam. Settenő
bújócskákban roppantak lépteim
el felé. Bár nem akartad, de

azértisből még bevágtad a kertkaput
előttem. „Számháború!” – kiáltottad,
s úgy eltűntél az életemből, hogy
azóta tanulom a matematika nyelvét
hátha kiszámíthatóvá válsz, s
végtelenjeink egyszer egymásba futnak.

SZABÓ PALÓCZ ATTILA

KÍNOS KÉNYSZERHELYZETEK

mi a helyzet nálatok – kérdi érdeklődve egy felületesen ismert
ismerős

hát milyen választ lehetne adni erre?
semmi, csak a szokásos . . .

semmi, csak a szokásos, amin most
s amin ilyenkor
keresztülmegyek
nem kevésbé felületesen, nem kevésbé kényszeredetten,
nem kevésbé jellegtelenül
ahogy ebben a kikényszerített beszélgetésben

nagyon, nagyon sok minden van, pajtikám,
de neked semmi!

. . . csak a szokásos élethelyzetek
neked sincs semmi más,
csak a már megszokott látomás,
neked sincs semmi más,
– a százszor megjárt állomás . . .

semmiségek körül forog a hajsza,
senki sincs, aki igazat adna,
s aki meghazudtolna,
s a hibát már jól tudod, hol keresd,
merülj el szépen a salakba’,

ne hidd különbnek magad
 mert neked sincs semmi más,
 csak a már megszokott látomás,
 neked sincs semmi más,
 – a százszor megjárt állomás . . .

nagyon, nagyon sok minden van, pajtikám,
 dolgok,
 melyeknek híre megy a faluban,
 stiláris élethelyzetek,
 stilizált orgazmusok garmada,
 mint az a fickó is,
 aki most boldogan megy haza,
 hogy másnál sincs semmi más, csak a szokásos . . .
 a megszokott élethelyzetek . . .
 mert senki sem árulna el semmit – s minek is? –,
 aminek vajh bármihez bármi köze van

nagyon, nagyon sok minden van, pajtikám,
 de neked semmi más,
 csak a már megszokott látomás,
 neked sincs semmi más,
 – a százszor megjárt állomás . . .
 nincs, és nem is keresed – s minek is? –,
 s miképpen ha boltíves, pókhálós vén terem
 zugában álmodó középkori baráttra nyitnád az ajtót
 ahogy hazatoppansz,
 akad fenn a lélegzet
 akad meg a szó
 s akárha ez is csak egy szokásos élethelyzet volna,
 csak annyira fontos . . .
 amilyen mulandó

MEG A BÉKÉLÉS IS MÉG

jó volna néha érteni
 egynémely gondolatot,
 mely felmerül bennem

jó volna sejtteni,
mi tőről fakad, ha sejtteni vélem . . .

jó volna ismerni az érzések hátterét . . .

s talán nem ártana – bárkivel! – megbékélni is
néha már . . .

HAZUGSÁG

magadba torzulsz
ahogy az áradat sodor
amerre szerepjátékaid visznek

ego-e az amit megrajzolsz magadról
sejtteni vélni sem mered
hogy különb lehetsz annál, mint aminek hisznek

mag(v)adhoz torzulsz
a pillanat réme vagy
jól működő gettóban rejteted el önmagad

VISELET

viseld el . . .
s mit ma elviselsz, ne szalaszd honlapra . . .

vidd magaddal,
hátrálva,
mit a dölýf majdan rólad önmagaddal elhítek

s e hajnali versben,
ha végre orgazmusig prüszkölöd szózatod:
„micsoda megnyilatkozás!”
. . . csak viseld el

s nem keresve ébredést,
mint mikor önmagát szólítja meg a tükörben az
ember,

S ez a harc lesz a végső, hurrá,
 mily jó a globalizáció
 agymosott robotok szennyében gázolva,
 csak a Graffiti a szabad, talán, a teljesen szerb Podbara
 mélyén,

az álmvonal-gettó bölcsőjén,
 mely bölcs, mint a tenger,
 csak a gettó szabad még,
 az imperializmus s hegemonia
 cukrozott egység-jelszavak mögé rejtve
 nem lesz graffiti az
 igazi gettó falánk
 teleírott falán

védelmére kelnek az utolsó időkben utolsó
 armageddon-szentek,
 hisz a tudósok sem közelednek a rák gyógyszeréhez,
 mert nem az egóban keresik okát,

csak az önzés maradt kint, minden este rejti titkait
 sejti ritka madarait az
 Álomvonal-gettó,

Bob Marley szól és egy asszony:
 Johnny jó fiú volt,
 Miért, miért, miért,
 Csak itt, szívemben van becsülete,
 Az én Johnnymnak,
 A gettó mélyén elrejtve . . .

Pedig Johnny hívó volt és jó gyerek.

GETTÓ-REGGAE

A gettósodó világ mélyén szólt utánam misziz Brown
 Barna cukrot át ha szegezheti tekintetét mindig rám
 Szóltam misziz ez a lap mindig bejő
 Ha friss a hús mindig akad vevő

Misziz Brown tudja meg jó gyerek vagyok
Az elmeintézetben fekvőtámaszokat nyomok

Nem maradt mára csak fonott kalács
A graham-kenyér kiszáradt mint keresztben az Ács

Kit bámulva követek tűzön-vízen át.

ORCSIK ROLAND

KIUGRÁS

a nyájas konstruáléhoz

bélyeg vízum
rakétavédelem
őszakarat őshaza
(h)őssegg alatt

heavy mentál
honfoglaló vírus
eredet/vég himnuszok
narratív banalitás

fejezetek nyílnak
a donátori törvénykönyvben
szaporodik egyre
a hengegő nyalakodás

innen és túl a határon
kiugrott a masiniszta
(füstöl a kötet címe
töltemények színe-java)

idemo na more
tatanka jotankával
először át a vörösön
utána a kékhez

tengerre megyünk
vízum útlevét izmus
nélkül a kék metafora
kék hasonlat-lelkünk

ARS POLITICA

Ígéret-konténer,
tele száraz, fonnyadt szóvirággal.
Virgáccsal.
Elégedjek meg?
Hamuvá.
Veled se, amúgy se
marcipán az élet.
Hallgatásod kampánycsend.
Hacsak.
Kapcsold ki. Húzd le.
A sliccem. A blúzod.
És mint atom,
urnádba csusszan szavazatom.

SZÖGI CSABA

A DRÁGA BILINCS

Fáradt vagyok. Az árnyékodra
roskadok és
egyetlen társam a
hűlő árnyék, ahogy
odafújt emlékeid
mellé az
idő.
Tűnődő kézfejeink
az ujjak érintését
vágják

sorvadó kínlódásában
 a tehetetlenségnek.
 Nincs már szép szavaknak
 szárnyain lengő
 verselés.
 A költő halott.
 És csak sóhajtani tudok.
 Mondataim vakok,
 süketek is
 talán, míg emlékcink
 falán lassan
 elkopik a múlt.
 Új falak épülnek,
 kedves, s
 amit magam köré
 építettem, onnan
 hiányoznak az ablakok.
 Csak tapogatni tudok.
 Vakon és
 bénán. Nem látlak.
 Csak matatok körben a
 sötétben és azt
 suttogom

miféle vers
 vetkezz, élvezz, semmisülj
 gyorsan, vadul, mindenestül
 de
 vágynám azért vállad
 érintését
 mellkasomon minden
 szürke hajnalokon
 párnámon hajszálak
 írják Neved
 megnyugvásképp
 mindennapok
 enyhítő írjául
 alá

talán már nem is
az én versem
új ember vakogja
bánatát a
gyűlölt, üres
éjszakába
mellettem az űr
szuszog
álmában feje meg-
megbillen
nyitva felejtett csapok
a Föld könnyei
e késő órán
halál ha virrad
menekülné-é, mondd
vagy előbb elzárna
a csapot

- - -

néha eszembe jutsz,
gondolataimba robbansz,
mint azon az estén,
az utolsón
képed úgy harapja agyam,
mint te akkor, karom,
vállam, nyakam, lelkem
ölelésséddel
s szinte maga köré csavar
a kín

- - -

mire várunk még
papírom fogy, könnyeim
lassan elszikkadnak
majd kérges testtel
öleljelek
száraz szerelmet lehelve
tikkadt ajkaidra
az enyészet menyasszonya
lennél,
vagy az enyém

vagy az enyém és
én vagyok az enyészet
maga
akkor bomoljunk el most
mire várunk még

- - -

kedvesem,
ne olvass e sorok között
szemrehányást
semmiképp
önnön félelmeim legnagyobbikát
vetem papírra épp,
melyet másként megnevezni
nem tudok
nem tudok
semmit sem tudok, csak
hogy így elemészt a jaj

- - -

s felgördül a sötét függöny
a kép
szűk és kopott szoba
meztelen villanykörte
a költő asztalánál
görnyed
agg keze százezer év magányában
markolja ugyanazon
írásgörcsben merevedve a
puszta levegőt

- - -

későre jár
e képek csalfák, nem
valóságok, tudom
százezer év magánya ott
ért véget, hol
elém lépett végzetem

- - -

s azóta oly megnyugtató
tudni azt, hogy
vagy

ma a vers helyett
majd álmodom
Rólad, bár
Véled álmodnék
inkább, s
egy részét leálmodnám
mosolyodnak, mely
Ajkadon Örök
a bíbor feledés
arénájában.

ez még nem az a
vers,
mi elmondja, mit érzek,
még nem tudom, csak
nézlek, csak
álmodom és
éjjelente álomban

PRESSBURGER CSABA-SAUL

ZÉNON ELJUT A PONTBÓL B PONTBA

Szakmány Györgynek

Mely szóval veszi kezdetét
a kibaszottság érzése vajon,
ha szétszartátok a tűréshatárt.

Mely mozdulattal veszi kezdetét
a tettlegesség vajon,
ha beverésre vár tejporos arcotok.

Mely szóra, mozdulatra váltható
a béketűréstelenség vajon,
mert csinovnyikra, csicskásra

halál vár-e vajon,
megérdemelt, erőszakos,
nagyon, nagyon, nagyon.

KIVÉGZÉS ELŐTTI TOR

Annyira szeretném látni,
hogy sivalkodva, mint egy disznó
– mint egy büdös disznó, ami vagytok –,
remegve vonszoljátok magatokat
a mocskos padlón,
hogy NEM,
hogy NEM AKAROM,
hogy NEEEE!,
hogy visítva ellenkeztek, de
nem tehettek
– végre! –,
semmit sem tehettek már.

ÁRAK

Van egy alak.
Tesz-vesz, buzgó.
Mások is, de ő másoknál is nyilvánvalóbban.
Látja ezt a barát, látja ezt az ellenség.
Minden a maga helyén:
a jó, a barát hatalmon,
a rossz, az ellenség ellenzékben.

Aztán a fordulat.

Az alak csak néz.
Olyan hirtelen történt minden.
Az ellenség szól hozzá:
„Meghalsz a baráttal együtt,
VAGY
vagy téged meghagyunk,
SÓT

sőt magasra emelünk,
DE
de akkor értünk teszel-veszel ezután.
Mindent csak értünk.”

Az alak, lehet, hogy vívódik.
Az alak, lehet, hogy mérlegel:
I. meghal
vagy
II. VAGY-SŐT-DE.
Az utóbbit választja.
Igaz, hogy így DE,
de
legalább SŐT,
sőt,
ha nem ő,
akkor lett volna valaki más,
rosszabb nála.
Ő viszont legbelül majd jó marad.

SZÜTS ZOLTÁN

SZÉLDZSEKI

Olyan erős volt a szél, mondta, hogy az autók
oldalához kent, és mint egy bábut, ráncigált.
Ti most könnyen nevettek rajtam,
de én akkor majdnem odavesztem.
Még az autók is lépésben haladtak,
pedig az olaszok arról híresek,
hogy vadul vezetnek és jó cipőket készítenek.
Mikor még senkinek sem volt,
a lányomnak már ilyet vettem, made in Italy.
Hogy győzöd a fizetésedből? – kérdezték tőlem.
Hogy győzöd, hogy mindig új ruhákba öltözteted?
Hisz úgy néz ki, mint aki most jött ki a butikból.

Lökésekben jött Isztria felől a bőra;
majdnem odavesztem, a barátnőm azt mondta,
örütség, túl nehéz ez az út egy nyugdíjasnak, kora
visszatartotta, s rá nem beszélte dalmátok bora sem.
Engem hajtott a kényszer Rómában az autók alá,
mint hajdan oroszlánok elé tette,
szívem összetört, mikor arra gondoltam, mondta,
hogy kisunokám mennyire fog örülni a farmerdzsekinek,
amit veszek neki, az aranyos kis dzsekinek,
melyért az utat megtettem, a széllel bélelt dzsekinek.

TAPASZTALAT ESZI A MESTERT

Ezt nézze meg, papa, szól a kis elárusítólány
a Skálában, hermeneutikusan záródó dobozok,
nem csalódhat az árában, csak 499-, hát ez a mai akció,
nagy doboz, közepes doboz, kis doboz,
három doboz egyben, s mindhárom
hermeneutikusan záródik, több színben kapható,
látja, egy egész hegy van belőle, mint a színeváltozás
hegye, melyre Urunk fölment, a szent és
kifürkészhetetlen Úr, de vigyázzon,
csak amíg a készlet tart, csak az az öné, papa,
amit kézben tart, legalábbis ezt mondták a vevők,
na fogja meg, tapasztalja, hogy milyen praktikus,
ne haragudjon, hogy mondom, de úgy néz ki ebben
az öltönyben, mint egy patikus vagy egyetemi tanár,
ja, vagy az is, bocsánat, s nézze már, olvassa csak el, mit ír itt,
nem látja a papa szemüveg nélkül, hát felolvasom,
hermeneutikusan záródó dobozkészlet, s mottója is van,
a lényeg benne marad, s a címke segít felismerni, mi van benne,
érti, papa. Hogy hol az ára?
Hát itt a vonalkódja, ha van módja rá, vegye meg,
hallgasson rám, és tegye meg, csalódnai nem fog.
Tapasztalat eszi a mestert.

NYOM

Mindennap végigsétál a Stradunon, és nyomot hagy maga után.
E nyom olyan természetű, mint a lét, a van írása
játszódna mögötte, valami, ami mintegy öntudatlanul
és kivédhetetlenül teremődik.

Utána gondosan lejegyzí napjait, egyenként az eseményeket
és a sok kis finom lelkiállapotát, annak minden rezdülését
(a gyakori ágyúzás sem zavarta meg ebben),
lejegyzí összes idegességét, azt, hogy nem tűri,
ha valaki hozzáér, közel hajol az óvóhelyen. Már Szent Tamást
sem szerette, aki letaperolta az Urat, csak hogy meggyőződjk,
hogy ebből a szent sebből vér és víz,
ebből a szent oldalból vér és víz folyt.

Már magát a képet sem szerette, mégis valahogy vonzódott hozzá,
ahogy vér és víz folyik a szent oldalból,
mégis mindennap elsétált a Crkva sv. Markába,
megcsodálva a templom oldalára függesztett autóabroncsokat,
melyek túlérétt és erjedő szőlőfürtökként csüngnek,
s játszva visszapatintják a lövedékeket,
s csak néha gyúltak lángra, mint Illés tűzsekere, jegyezte meg,
mint Illés lángoló kerekű tűzsekere, mely a mennybe vágat,
oda visz mindannyiunkat, olyan ez a templom, jegyezte le,
halkan belépve, hogy ott meglesse a mellékhajó oltárképét,
melyen Szt. Tamás letaperolta az élő Urat.

Mert olvasta, hogy bizonyos értelemben nyomolvasók
vagyunk, a lét voayerjei, akiknek egyszéri következtetések
adatnak meg, és mégis lényegi, törvényszerű jelölteket
tulajdonítanak szavaiknak.

Így leste esténként, amikor már hideg tengeri szél fúj
be a templomajtón, az Úr és Tamás bizalmasan találkozott,
ilyenkor este mindig nyomot hagy maga után,
barátainak nem írt, nem válaszolt leveleikre,
csak cikkeiket olvasta a háború kezdete óta lapokban,
oldalaikból vér és víz folyt, őt pedig a hermeneutika
nagyjának tartották, mert estefelé titokban megleste
az Urat, ahogy letapintják a külső lényegét, és nem félt, hogy leütik a
pénzéért, vagy ételért, amit magával hordozhatott,
sőt, lehetne mondani, egyenesen Isert
látták visszajönni. Míg a káoszban mindenki izélt,

addig ő esténként megleste az Urat,
visszasétált, behúzta a kabátját, nem akarta, hogy hozzáérjen a víz.
Amikor hazaért, mindig nyomot hagyott,
puha papírra séták után, nagy szent tekercsre,
az egyedüli papírra, amit kapott, napi hatvan centi,
az egyedüli papír, amit kapott az ostrom idején,
egy nagy tekercsre, melyen még rajta volt az UNHCR pecsétje,
azt darabolt, és erre nyomott mindig, erre jegyezte le napjait,
hogyan mit evett, és mi idegesítette fel.

BENCSIK ORSOLYA

DAL

fügét viszek dániába
vagy a felhős alaszkába
fügémet nem adom senkinek
csak mutogatom
hogyan nézzék meg
ilyenem is van

LÉGSZOMJ

nincs költészet pedig hittem
rózsafüzért fűztem kinn az éjjel
szavakat morzsolok
fogam potyog
lassan elkopok
ha nem kapok és ha kell lopok
tejbe áztatott verssorokat

UTÓHANG

ne szólj rólam vers
ne szólj magadról vers
miről szólj?
nincs miről
már minden el van mondva

ÁLDOZAT

halál-halak röpködnek bennem
tizenhét évem túl öreg mindenhez
gyertek egyiptom macskái
egyetek

a hosszú úton eltévedtek
messze még a túlvilág
messze még a gúlába zárt ágy
csak itt ne hagyjatok

ŰR

csak a váz csak a tér
ami már semmit sem ér
mert már én is semmi vagyok
felőlem holnapután csonttá is fagyhatok

KÉPEK A CSEND ALBUMÁBÓL

Vasagyi Máriát, legtöbbször Székely Mária néven, fordítóként, néprajzosként, levéltárosként tartottuk ez ideig számon; nem is olyan sokan. Most prózakötettel jelentkezett. A *Silentium album* – alcíme szerint kisregény – öt egymással összefüggő prózát tartalmaz. A prózák a kisregény fejezeteinek tekinthetők, de önállóan is olvashatók, akár az elbeszélés vagy a novella nevét is viselhetnék. Magam nem tudom, de lehet, hogy nem is akarom eldönteni, a kötetbe sorolt prózák milyen műfajnévre hallgatnak. Azt azonban tudom, hogy a kötet, a *Silentium album* meglepetés és felfedezés.

Meglepetés, hiszen első kötetet tartunk a kezünkben, elhalasztott, de semmiképpen sem megkésett első kötetet, amelyben jól kivethetők a szerző irodalmi és nemcsak irodalmi, hanem történelmi és néprajzi tájékozódási pontjai. Mészöly Miklós *Családáradásának* nyomai ismerhetők fel a kötet szorosan egymásba épülő mondataiban és szóhasználatában. A történelem Bácskát mozgató és meghurcoló fordulói, meg hiedelmek, babonák, helyi szólások és szokások fonódnak egybe Vasagyi Mária narrációjában. És nyelvek, helyiek, élők és holtak, jiddis és latin, tájnyelv és választékos, familiáris beszéd. Egy, a mi irodalmunkban mostanáig szinte ismeretlen kulturális hátteret teremt Vasagyi Mária ezáltal, amelyből emberi sorsok, súlyos drámák, családok és családtagok, az élet oly sok örökre eltemetett titka és rejtélye, ismeretlen erők és hatalmak küzdelmei, születések és halálok, családtörténetek szilánkjai, írásos és csupán az emlékezetben megőrzött eseményei meg képei bontakoznak ki és válnak láthatóvá a mágikus realizmus eszköztárával, a fantasztikum és az átolmlátás ötvözetében.

Ezért mondható a *Silentium album* világa és írásmódja felfedezésnek is. Egy elfeledett, vagy ilyen alakjában sohasem létezett világot fedezett fel szá-

munkra a város és a kisváros határvonalán, a por és a sár ellenében, az örökös sikertelenségre és veszteségre ítélt küzdelmet. A múlt század elején, világháborúkon és impériumváltásokon át egészen a közelmúltig húzható meg Vasagyi Mária kötetének történelmi sikertelenséget jelölő vonala, anélkül, hogy fel is panasználja ennek a botrányos történelmi menetelésnek az örökösen felemelkedő és elbukó, megbékélő és egész életre szóló haragokat tartó, embert és családot, vagy családokat porba taposó kegyetlenségét. Vasagyi Mária nem ítélkezik, hanem elbeszél, nem moralizál, hanem gazdag élet- és tényanyagából nyelvet teremt. És ez olyan szembetűnő meghatározója a kötet prózáinak, hogy akár az is mondható, Vasagyi Mária előbb talált rá a nyelvre, mint a családtörténetre, amit elbeszél. A század eleji beszédmód, szavak és mondatformák, a századközép megváltozott szóhasználata, a nyelvvesztés jelei a temető palánkján található üzeneteken, rétegnyelvi változatok a szövegekbe ékelt fordításokban és naplóban, az elnémulás és a vakság jelei, a csend és a hang vérségi összetartozása, mindaz tehát ami a *Silentium album* nyelvi világának és beszédmódjának megkülönböztető jegye, egyúttal feltétele is annak, hogy a felemelkedő, tagjainak versengésében kifulladás, egymással örökösen civakodó, távoli tengerekben és helyi kenderáztatókban elveszelődő, betegségekbe és bűnökbe sodródó család végül egy szellemlény repdeső tanúságában maradjon fenn csupán.

A kötet utolsó és egyben címadó elbeszélésében, a korábbi prózákból jól ismert Fruzsina színdarabját mutatják be, az előadásnak már vége, nem is tudunk meg semmit magáról a darabról, arról azonban sokat, hogy akik jelen vannak, az elbeszélések szinte minden szereplője, közelebbi és távolabbi családtagok, mindannyian tiltakoznak, azt hangoztatják, hogy „nem így volt”, nem volt köztük sem civakodás, sem osztozkodás, senki sem úgy halt meg, ahogyan Fruzsina darabjában elbeszélte, Grünberg, Fruzsina szerelme sem utazott „valami vonattal a végtelenbe”, mindannyian „letagadták iszonyatos halálukat”. Aztán „elcsöndesedtek”, és „a sötétben ki-ki hazasomfordált, otthonát e valótlan világban is megtalálta . . .” Amit Fruzsina színdarabja mondott el a világról és a családról ebben a „valótlan világban”, minden a család ellenállásába ütközött, mert semmi sem úgy történt, ahogyan az elbeszélés elbeszélte, minden másként maradt fenn az emlékezetben, minden másként ékelődött az életrajzokba, és ezért nem hallgathatnak a nézők és családtagok Fülöp dédapára, aki azt mondja nekik „döntsétek el most utólag, hogy *itt* vagyunk, *ott* érdemes lett volna-e úgy élni, miként azt ő – Fruzsina – megírta”. Az *itt* és az *ott* szembesítésében az irodalom (a színdarab) és az élet különbözőése ismerhető fel, de szoros összetartozása is egy másik „valótlan világban”, a „fehér csend” világában, a „silentium album” lapjain.

Amikor fellapozzuk az albumot és a könyv első, A kőkecske címet viselő elbeszélés első mondataiból arról értesülünk, hogy „Pünkösdkor temették Félix ükapát, az osztozkodásra Medárd-nap délutánján került sor, anno Domini 1910. A világon aznap senki sem volt szerencsétlenebb és vesztesebb Fülöp dédapánál”, még nem tudhatjuk, hogy a könyv valójában Fülöp dédapa szerencsétlenségének és veszteségének több szálon futó történetét és rendre veszteségekkel záródó élettörténeteit mondja el, azokat a történeteket, amelyekkel a családot majd Fruzsina színdarabja szembesíti, hogy aztán, amikor az album, azaz a könyv végére érünk, újra a kezdő mondatokhoz jussunk el: „Pünkösdkor temették Félix ükapát, az osztozkodásra Medárd-nap délutánján került sor, anno Domini 1910. A világon aznap . . .”

Amikor a végén visszaérkezünk a kezdethez, már jól tudjuk, innen kezdődően nincs más, csak a „fehér csend”, a silentium album, ez a rejtélyes, titokzatos, önmagát is rejtegető könyv és lapjai között drámák és tragédiák, sorsfordító események, születés és halál, élet és művészet képei. Jó végignézni ezen a képsoron. És a képek között, ha jól odafigyelünk, akár Szirmai Károly arcmását és Herceg Jánosét is, felismerhetjük. Ők még látták (és írták) azt a felemelkedő és elsüllyedő Bácskát, amit Vasagyi Mária ma már nem látva, csupán nyelvet – irodalmat – teremtve írt – írhatott – meg.

BÁNYAI János

„FOLYTON ELVÁGYÓDÓ LELKEM”

Interjú a Szirmai-díjas Vasagyi Máriával

Első elbeszéléskötete a mai vajdasági magyar próza minden bizonnyal egyik legjobb tollú szerzőjévé avatta Vasagyi Máriát. Korai még azt állítani, hogy az új évezred első évtizedének legnagyobb honi irodalmi felfedezése, de az már biztos, hogy bár öt évre, de akár távolabbra is visszamenőleg nem jelentkezett ennyire friss, ennyire pallérozott és ekkora felkészültséget magába foglaló író a Vajdaságban. Vasagyi Mária szövegei nyelvükben és hangulatukban egyaránt karakteresek, összetéveszthetetlenül egyediek, a Topolya-, Zombor- vagy még inkább Bácska-központú tematikájuk mellett természetes közvetlenséggel mutatják fel a szerzőnek a sokkal szélesebb körre kiterjedő művelődéstörténeti, természettudományos, folklorisztikai, néprajzi, zenei, nyelvi műveltségét, jól kamatoztatható tájékozottságát és bravúros nyelvi tehetségét. Elbeszélései nem szórakoztató alkotások, képtelenség könnyed bágyadsággal elmerülni történeteinek sodrásában, a bájosan archaikus szóhasználat és szürrealisztikus távolságra kalandozó meseszövege nem csupán a vendégszövegek vagy vendégszöveggént feltüntetett subtextusok által való megszakítások nyomán válik figyelemkövetelő írásművé, hanem a történetek realitástartalma, hivatkozási síkjának vonzata is elutasítja a könnyed műélvezetet.

Ám ki is a szerző? Irodalmi körökben bizony tanácstalanul dugták össze fejüket a könyv olvasói. Most találkoztak e névvel először, esetleg az *Üzenet* hasábjain, ha nem lapoztak át az ismeretlen név alatt megjelent szövegen. Fordítóként nem ismeretlen, de ki emlékszik egy fordító nevére? Valójában, ki is Vasagyi Mária, akit Zomborban, szülőhelyén inkább Székely, vagy Bran-kov Máriaként ismernek?

– *Ezerkilencszázhatvanegy tavaszán elküldtem néhány versemet a szabadkai 7 Napnak, noha nem voltam biztos abban, hogy megütik a mércét, sőt, tartottam egy elmarasztaló kritikától a Szerkesztő válaszol rovatban, ezt pedig, alaptermészetemből eredően nyilvános szégyennek véltem volna. Így esett választásom a pszeudonimomra, anyám Vas megyéből jött családjának előnévére. A versek a lapnak megfelelték, első megjelent soraim lettek. Hamarosan úgy éreztem, mégse a költészet az a műfaj, amelyben valamelyest is jeleskedhetnék. Hosszabb-rövidebb prózái kezdtem írni, nekem azonban egyik sem tetszett, minőség tekintetében amelyik szerintem esetleg közlésre megfelelt volna, annak a témájai nem tűrte a kor szabad gondolatot gúzsba kötő szelleme. Ilyen volt az árulónak kikiáltott s ráadásul származása miatt is népellenségnek tartott egykori malomtulajdonos tragikus haláláról írt Lisztesember, a Vihar a marxizmus tanításába belegabalyodott apával szembeforduló fiú gyötrelmeivel, a Kómadonna, amely a monostorszezi templom szobrába szerelmes török hadfi haláláról regélt és a csodákról, amelyek azután történtek, sőt a helység és a templom Dunába pusztulásával is folytatódta. Közben műfordítással gyakoroltam az írást, stilisztikai, szóhasználati stb. készségfejlesztés volt valamennyi fordításom, ugyanakkor a kezdet éveiben a jobb szövegek által kitekintettem a világba, tájékozódtam néhány újabb irodalmi áramlatról. A nyolcvanas évek végéig a Hídban, Magyar Szóban, 7 Napban, majd a kilencvenes években a szabadkai Üzenetben jelentek meg fordításaim a délszláv irodalomból, valamint elhangzottak az Újvidéki és a Kossuth rádió irodalmi műsoraiban is, mígnem elérkezett az idő, amikor úgy éreztem, másként, tömörebben, kerekebben írnám meg a fordítás folyamatában emiatt akkor már sokáig hánytorgó írást, végül azon kaptam rajta magam, hogy hozzáírok az eredetihez vagy elveszek belőle, s ez a szabadság azt jelentette, a műfordítói hűség felmondta nálam a szolgálatot, abba kell hagynom ezt a mesterséget.*

Közben irodalomtörténésznek készültem. Családi és más okokból nem sikerült. Egyben néprajzi gyűjtést is folytattam 1970-től, a Duna mente és Bácska szellemi néprajzával foglalkoztam, elsősorban népzenevel. Jártam a terepet, publikáltam a gyűjtésem és kutatásaim eredményeit sorban, először a Zomborban megjelenő Dunatáj hetilapban, ahol egy ideig lektor voltam. Gyűlt az anyag, mígnem 1980-ban Apatinban megjelent Föld, föld . . . című könyvem, kisebb válogatás szlavóniai, baranyai, bácskai magyar falvak általam lelt szellemi néprajzi kincséből. Publikáltam az újvidéki Hungarológiai Közleményekben, csakhogy a munkám nem kellett a Hungarológiai Intézetnek, semmiféle projektumba nem vettek be, bármennyire is szerettem volna.

Életterem nagyocska koromig a Zombor–Kiskőszeg–Topolya háromszög volt. Zomborban születtem, itt jártam iskoláimat, nyaranként, egészen levélsárgulásig viszont Kiskőszegen gyógyítóztam kóros soványságomból, sikertelenül, mert a Duna jobb partján emelkedő löszhegy, amelyre a falu épült, nem volt elég magas

ahhoz, hogy zsenge tudómet a levegője áldásosan megfüröszze, ráadásul a hegybeliek körében – sokan barlanglakók voltak – alattomosan lefészkelte a tébécé. Életes világával viszont a hegy, amelynek éke a szőlőtőkék és a violás, dália, kukacvirágos kertek voltak, gondolataimba és álmaimba ma is naponként visszajár s majdan talán írásaiban is helyet kap. A régészek, numizmatikusok kincsesbányája, a Castrum helye, ahonnan a Mecsekig ellátni és a zombori Szent István-templom kettős tornyáig és még azon is túl, történelmi viharok kavarta vidék, ahol római, szkíta, magyar, orosz, német, török, szláv és ki tudja még hányféle nép és törzs sarjainak öröklött el vére, csaknem egész Eurázsia képviselve érezheti magát e hegyen az idő mínusz végtelenjének egy bizonyos pontjától kezdve a múlt század valahány vérontásáig, de ott porladoznak csontjaik a békésen elhaltak temetőiben is. Első gyűjtésem ide vezetett. (Később megtudtam, hogy a harmincas években Kodály Zoltán sugallatára Kiss Lajos is innen indult gyűjteni.)

Kisköszeg! A homokból pusztá kézzel indított források jéghideg vize a kőbánya alatti part közelében. A szőlőskert, ahova teliholdkor visszajár egy aga a kincser, oda, ahol drágakővel megrakott aranyhintó rejt a sárga föld. Szürrealizmus? Lehet, hogy innen, ezekből a képekből ível át több mint fél évszázad után is az írásaimba? Vagy a hegyoldalhoz tapadó parányi ház tornácának falát ékesítő valószerűtlen tengerparti tájból? Az abszurdumból, amely a (velencei?) tenger fazékkéjje és a Duna sárga-zöld vize között feszült? A ragyogó nedvdús gyümölcs, az erőtől pattogó szőlőlevél és a lopakodó és már-már mindenütt látatlanul is jelen levő halál fény-árny ellentétéből, ott a Szamár-szurdokban?

Az életem alakulását és világgépemet meghatározó harmadik hely Topolya, úgyszintén sárga földjének nehéz szagával, örökfolyó kutakkal, reggelig tartó, cigánybandás multságokkal, eltűnt gazdagságról suttogott történetekkel, széthasított hegy meredélyéből lógó hajjal és csontokkal. Kettévágott sír belsejébe tekinteni pedig annyi, mint idegen házba tolakodni s olyasmit meglátni, ami nem rám, a világban járkálóra tartozik. Ebből viszont könnyen alakítható egy virtuális világ, ebből a képből, akár egész novellát is lehet szőni köré.

Kamaszkoromban pár évre Eszék is bekerült napjaim folyásába a középzenede hűvös épületének idegen szellemével, de ugyanott Bach Francia szvitjével és a Goldberg-variációkkal, év végi vizsgák szívdremesztő félelmével, sikertelen órákkal, eltévesztett vonat keserű füstjével, a szőlő ízével, amellyel a fapados kupében megkínáltak, a Dunával, amikor a késő este hazafelé robogó vonatból a gombosi hídról letekintve ízlelgettem vizének egyedi illatát. Hamarosan ezután Újvidék nyitotta az életemet behatároló sokszög újabb oldalát, a Tanszék a komolykodó hallgatókkal, éppen befutó titánokkal, majd Budapest a híres könyvtáraival, a hangversenyek, a kiállítások. Végül Apatin, s ott a FÉSZEK, az otthon, amelyet majd másfél évtized múlva oda kell hagyni, és ismét Zombor, a drága Lombos, a Pangara az Úz folyócskával, a Duna haldokló maradékával.

Szépirodalmi jellegű írásait idehaza az *Üzenet* kezdte közölni, ugyanaz a folyóirat, amely korábban műfordításait, zene- és képzőművészeti esszéit is hozta. Első közlésre szánt novellájának kiérleltsége azonban még a lap szerkesztőjét is meglepte. Hogyan fordult az évtizedeken át halmozott művészet-történeti, zeneismereti, folklorisztikai, történelmi, természettudományi, pszichológiai tudás, a könyvből kisugárzó műveltség egyszerre szépirodalomba? Mi készítette az első elbeszélés megírására?

– *Mindig érdekelt az a láthatatlan, titokzatos valami, a „belső érzék tárgya”, amit egyszerűen léleknek nevezünk. Még a gimnáziumban pszichológiai témájú novellákat írtam, szűkszavú kurta írásokat. Magyartanárom javító szándékkal meg is jegyezte, hogy írásaimban sok a balladai félhomály. Akárhogyan is igyekeztem, másképpen nem tudtam írni. Az a félhomály mindig ott maradt a sorok között. Akkor már túl voltam a Dumas-, Traven-, s az elsőként kezembe került, apám könyvtárában virító, búzavirágkék vászonkötésű Mereskovszkij-könyvek hajnalig tartó olvasásán. Még Dosztojevszkij, Solohov, Steinbeck, Maupassant volt akkor a generációm divatos olvasmánya s az enyém is. Később, az egyetlen ismét mindennapi olvasmányom lett – már üdvtörténeti megvilágításban is – a Biblia, követte a Korán, Homérosz, a nagy eposzok, mint a Mahábhárata, Rámájana, Kalevala, aztán Dante után Valéry, Flaubert, Aragon, Camus, Baudelaire, de Hölderlin, Goethe, Lenau, Heine, Rilke, Ady is ott voltak, hogy csak néhányat említsek a nagyok közül, akiknek szerettem volna a bőrében lenni, már ami az írást illeti. Aztán Dali! Nemcsak a képei, hanem a versei is.*

Életem során alkalmam volt zenei és rajzművészeti tanulmányokba merülni. Ellestem a zeneszerzőktől és az előadóktól, hogyan kell mértéket tartani íráskor, hogy minden kép, szín, hang, szó, gondolat, pont stb. és mindaz, ami a sorok között olvasható, a helyén legyen az írásban. Hogy az olvasó fejében meg se forduljon a kérdés, mit akartam mondani (irodalomtanárok diákfaggatása, ó!), mint ahogyan Bartókot hallgatva se vetődik fel a kérdés, mi a mondanivalója. Azt érezni és ezáltal tudni kell, bármiféle magyarázat nélkül.

Gondolom, esetemben nem annyira tudásról, mint sok mindenre kiterjedő tájékozottságról lehet szó. S hogy mi készítetett az első elbeszélésem megírására? Az, ami ma is az írásra parancsol: csillapíthatatlan belső inger, konkrét dolgok megírásának kínzó kényszere, s amíg a munkához nem látok, szenvedek tőle, mint a nyugós gyerek szünni nem akaró visításától, földön fetregésétől, ha valamit nem teszünk úgy, ahogyan ő akarja. A homo sapiens egyik alapvető tulajdonsága, hogy képes behelyezni magát mások világába, s ezt szívesen teszi, így éli más emberek (lények) életét, akár egyszerű pletykabeszédre fülel, akár monodrámát néz kiváló előadásban. Így az olvasó. Hát még az író! Ahány szereplője, annyi élete van egy időben. Másként nem írhatna. Lényegében minden művészetnek,

alkotásnak ez a mozgatóereje, ez az akár csak egy percre beleegyesés a szereplők, az előadók és általuk az író és a zeneszerző, a kép és közvetítésével a festő létébe. Írók, művészek, hallgatóság, műélvezők – homo viverens mindahány. Így vagyunk képesek rövid létünk alatt több életet is megélni. Isteni csoda ez, transzcendens jelenség.

A *Silentium album* kötetben közölt öt fejezet tulajdonképpen öt különálló, de a szereplők élettörténetét időrendben nyomon követő novella. A Forum Könyvkiadó ezt a történetbeli szoros egybekapcsolódást kisregényként értékelte, műfaji megjelölésként ezt tüntette fel a kötet alcímében. Erre rájátszott az a szerzői szerkesztés is, hogy a kötet zárómondata ugyanaz, mint amivel a könyv kezdődik, tehát a szöveg visszatér a saját kezdetéhez. Módom volt eredetiben is olvasni az elbeszéléseket, és tudom, az első megjelentetést követően is tovább dolgozott rajtuk. Erre amiatt szánta el magát, hogy minél egységesebb könyvet adjon ki a keze alól, vagy egyébként is folyamatosan dolgozik az írásain?

– Folyamatosan dolgozom az írásaimon. A fiókban rejtőző régieket sokszor átdolgozom, az újat is valamennyit legalább tízszer átírom, elveszek belőlük, hozzáadok, mígnem, akár a festő, azt mondom: Elég, mert elrontod! Egy vonással se többet! Viszont a megjelent írásokon is változtatok, ha szükségesnek látom.

Félix ükapa, Fülöp dédapa, Jusztin nagyapa, Énekes dédanya családtörténete kezdetben követhetőnek tűnik, majd a családfa lombosodásával egyre szerteágazóbbá válik, rávetül a bácskai népesség jelentős csoportjára. Ugyanakkor a család hirtelen jött szerencséjét, majd két egyhasi testvér életre szóló rivalizálását a beszélő a huszadik század első felének történelmi tablójává szélesíti, amelyen, igaz, csak a háttérben és jelzésszerűen zajlanak a sorsfordító események, a háborúk, a határmódosítások, a változó államformációkhoz tartozó pénznemek cseréje, a zsidóüldözés, ami természetesen mind kihat a családtörténet szereplőinek életére is. Ennek a folyamatosan kibontakozó családtörténetnek személyesen érintett szereplője a múltat megszügyenüléseivel és ritka felmagasztosulásaival együtt megidéző elbeszélő, aki tulajdonképpen maga köré építi a történeteket. Mennyiben olvasható a *Silentium album* önéletrajzi ihletésű szöveggént?

– A Silentium album elsődlegesen önéletrajzi ihletésű. Amit megírtam, nagyrészt valóban megtörtént, velem, velünk, szűkebb környezetemben, nemrég vagy a múltban. Kivéve persze a zárónovella eseményeit és a lióhanautákkal való találkozást, ez fikció ugyanis, a nevek, a hegy, a növényzet, a csigák, a tragikus végű óceánjárás, a potyautas félvér asszony mindenórás állapotával. Attól kezdve, hogy a „világszéles vízen vándorlást”, majd a varázsló halálát írtam, azoknál a

részeknél Liszt Halálgondolójának zongorazenéje szólt fülemben, csakhogy ott a velencei temetőbe vezetett a vízi út, miközben a lélek beleolvad a végtelenbe, hogy a kozmikus lét új kategóriáját képezze. Én az óceán földi végeláthatatlanságát és a furdalásos örült lélek mérhetetlen messzeségbe enyészését kapcsoltam egybe. Én magam vagyok az a lélek, mint ahogyan az idős Liszt azonosul a Gyászgondola második változatában az elhunyt barát, Wagner tovatűnő lelkével. Én vagyok a líohanauták varázslója, de Mór, a hontalan tengerész, Eszter, a lepkefütyhangú elbeszélő, Fruzsina, a hatalmas testű mesterszakács és színházalapító is, Grünberg, akit a családban nem szeretnek, és akit elvisz a halálvonat, Énekes dédanyám, a szabadban éneklő, a bölcs Fülöp dédapa, aki szavára senki se hallgat, a gógós nagyszony és Senki Örzse, Trilla Kamilla, akinek sajátos világába már nem érnek el anyja szavai.

Erőteljes művészi adottság és tehetség, szenvedélyes alkotási ösztön szükséges ahhoz a tömörített kibontáshoz, amivel Vasagyi Mária él elbeszéléseiben; minél inkább rövidebbre zárja a szálakat, amennyire csak sejteti az eseményeket, annál inkább gazdagodik a kép, az összefüggések megvilágosodnak, a történetfonalak összeshálózódnak. Ez az a balladai félhomály, amiről gimnáziumi elbeszélései kapcsán tett említést. A 2002. évi Szirmai Károly Irodalmi Díjat odaítélő bizottság így értékelte: „Vasagyi Mária látomásos elbeszélései új szint jelentenek a vajdasági magyar irodalomban, egyedi módon fogalmaznak meg rendhagyó sorsokat, beleszóve e táj néprajzi jellegzetességeit is. Történelem, mitológia és a valós sors groteskségei elegyednek a családtörténetként is olvasható szövegekben, amelyek végül is világunk reális és torz képét is megmutatják. Elbeszéléseiben Vasagyi Mária ezeddig szokatlan nyelvi eszközökkel is dolgozik, ami külön varázsa szövegeinek.” Új, tehát rendhagyó világlátást fogalmaz meg történeteiben. Van ennek a kiválóra sikeredett művészi megformálásnak valami példa értékű előképe olvasmányai között, vagy egyszerűen csak olyan könyvet írt, amelyet olvasni szeretett volna?

– Nem mondhatám, hogy példaképek bűvöletében vagy hatása alatt dolgozom. Erősebben hat rám a zene (jelenleg Ligeti György, Cage, Schönberg művei), mint bármilyen irodalmi alkotás. Inkább érvényes esetemben, hogy „olvasmányt írok magamnak”, amely talán másokat is érdekel majd. Hegel, Kant, Szókratész, Platon, Nietzsche filozófiája viszont állandó olvasmányaim közé tartozik, de érdekel Popper János bölcselete is, zsenge ifjúkorom óra pedig a taoizmus.

Prózaírásának két nagyon jellemző tárgymegközelítési módszere az ironia és a groteszk. Ezen elidegenítő szűrők alkalmazása által válik elbeszélhetővé a családtörténet. Így csak az írhat, akiben lobog az élet szeretete, aki az apróságokban is megleli a maga örömét, aki nem feketében látja a világot. Amennyire ismerhetem a magánéletbeli gondokkal való megterheltségét, hely-

zete a legkevesebb optimizmusra ad okot, illetve ha igen, akkor az az optimizmus a küzdelem felvállalásához szükséges. Honnét merít erőt az alkotó energiák táplálásához, amikor körülményei mindent elnyelő fekete lyukhoz hasonlatosan magukba szívják napi tevékenységét?

– *Életszeretet lobogása? Nem éppen. Számtalanszor kerültem mélypontra, a teljes megszűnést óhajtottam olyankor. Családi adottságom viszont az erőszakosságig fokozódó kitarítás. Hétéves koromban apám úgy tanított meg úszni, hogy a Ferenc-csatorna kellős közepébe dobott, mint egy kiskutyát, és én dühösen vettem tudomásul, hogy odalenn vagyok, s az iszapba fűrődött a testem. Amikor felszínre érve haragomban sírva fakadtam, apám felnevetett: Hát nem azt mondtad, át akarod úszni a Dunát? Hogy képzelted legyőzni azt a nagy vizet? Vagy tíz évre rá, amikor átúsztam a Dunát Kiskőszegnél, az örvényeket kerülgetve eszembe jutott, mit mondott apám. Akkor értettem meg, hogy számtalan kisebb-nagyobb veszélyt, bosszúságot kell megélnünk ahhoz, hogy az igazi nagy élményhez eljussunk.*

Honnan eredeztethető a szürrealizmus iránti vonzalma?

– *Főként gyermekkori élményekből eredően. Írás közben azonban nincs idő eldönteni, na most következik egy szürrealista rész. Bejön magától.*

Kötetének elbeszélője a bácskai embert meghatározó jellegzetességként jegyzi a birtoklás ösztönét, ami születésétől a sírjáig végigkíséri, nem csupán a nyomorból való kilábalás reményét éltetvén lelkében, hanem egyenesen értelmet adván létének: „a juss, a föld, a mezsgye, az enyém” alapfogalmi ennek az életnek. Ilyen, tipikusan bácskai, „kigyóként sustorgó pökhendi család” az elbeszélő által megjelenített familia is. A földhöz ragadt, vagyonhoz ragaszkodó család és a hozzájuk kapcsolódókkal megtörtént esetek megírása közben, noha azok olykor misztikus, mágikus feloldást nyernek, szinte népmesei fordulatokat vesznek, kitűnik, hogy Ön nagyon sok személyt ismer, rengeteg történetet hordoz magában épületekről, településekről, sorsokról egyaránt. Hol van ennek az ismeretanyagnak a forrásvidéke?

– *Nem annyira személyeket, mint egész sorsokat figyelek, történelmi és társadalmi és egyéb nagy horderejű változások hozadékát. Nyitott szemmel járok, de csak azt rögzítem agyamban, ami érdekel. Asszonytársaim főzőcsketanácsai nem kötik le a figyelmet, de ha elmondják egy-egy recept történetét, esetleg anekdotáznak mellé egy keveset, arra már felkapom a fejem. Emberismeretem is gyermekkoromba nyúlik vissza. Minél mélyebbről merítek az időben, annál inkább sikerül eltávolodnom a személyektől, a történettől, s úgy már könnyebb az írás.*

Történeteiben erősen hangsúlyozott a zsidó hagyományvilág, ami összefogó, tovább vivő erőként jelenik meg, ugyanakkor egy másik vonalon pedig a

zsidóság el nem fogadásában csúcsosodik ki, el egészen odáig, hogy részben egyes szereplőket a holocaust néma szemlélőjeként felelőssé tesz a részvételenségben, a hallgatólagos jóváhagyásban. Közvetlenül érintettek tűnik ebben a kérdésben.

– Kísértsz genetikai, de inkább tapasztalati oka van zsidóhagyomány-tiszteletnek. A zsidógyűlölet sajnos családomban is él, s még csak azt se mondhatom, hogy lappang. Vannak, akik helyeslik a holocaustot, ám, mivel sikertelen kísérletnek tartják, mert a zsidóság teljes kiirtása nem sikerült, nem restellik kifejezni előfölti elégedetlenségüket. Az utálkozás és a gyűlölet megnyilvánulásai, amelyeket a könyvemben leírtam, szintén családom egyik-másik ágában, szűkebb környezetben keserítették életünket. A magyarságnak, de Európa más nemzetekének is jelentős része még mindig nem fogja fel, nem is akarja, mi történt a zsidósággal a vészorszakban, sőt, az utóbbi 1800 év alatt. Nemcsak az anyaországban, hanem ideát is sokkal több a zsidógyűlölő – nemcsak magyarok! –, köztük sok magát értelmiséginek tartó személy, mint gondolnánk. A gyerekeimet gyakran éri kellemeitlenség, tilalom, megjegyzés, megalázás a származásuk miatt. Egyesek a magyarságuk, mások a sémi származásuk miatt orrolnak rájuk, részesítik őket hátrányos megkülönböztetésben még aprócska koruk óta. Ami pedig a részvétlenséget illeti: nem vonható felelősségre egy egész nemzet a zsidók tragédiájáért, de a nemzet egyes csoportjai és személyiségei igen. Az antiszemitizmust mindemellett úgy kell megélni, mint természetes tény, mert amíg egyetlen zsidó is él a földkerekségen, addig fennáll a zsidógyűlölet szégyenteljes jelensége.

A történetek jelentős mennyiségű néprajzi anyagot mozgatnak, hol – kiváloán szerkesztett – betétekként akasztván meg a történetmondás folytonosságát, hol pedig meseszerű, sőt, már mitikus jellegű és erejű fordulatokkal téve elviselhetőbbé a történetbe foglalt kíméletlen realitást. Hátborzongató, igazi ismerelés a Mezsgyék című fejezet temető-leltára, ami nem egyéb, mint egy föld alatti család, amelynek ágait a birtoklászvágy tépte meg, az a vagyonosodási szándék, aminek folytán Fülöp dédapa teteme már nem kerülhetett be a családi kriptába, a gyásznép groteszk civakodása után a hozzátartozók – mint a fekete humorú neorealista filmek statisztái – elindulnak sírhelyet keresni az elhunytak. Visszatérvén a néprajzi elemekhez, kezdve a Kőkecske történetétől a temetőfalon lelt üzenetekig, világos, hogy a valós elemek a saját (és bizonyára mások) néprajzi gyűjtéséből származnak. Ám az *Efemeridák* című szövegében, alapos csillagászati és navigációs előtanulmányok után a beszélő, Eszter, apja naplójának segítségével ismeretlen helyekre vezeti olvasóját, ószövetségi világvége-epizódba csöppenti, de ebben a levélből és naplóból épülő, egymás mellett elbeszélő dialógusban is érzékletes tabló rajzolódik ki

a tragédiáktól pusztuló, félzsídó családról. Gondolom, ebben az esetben fiktív dokumentumokat épített a szövegbe.

– *Részben saját, részben mások gyűjtéséből választottam néprajzi elemeket. Hatalmas anyag állt rendelkezésemre, vigyáznom kellett, nehogy túl sokat merítsek belőle, hiszen eszem ágában se volt néprajzi jellegű szövegeket írni. A csillagászati előtanulmányok még gyerekkoromban kezdődtek, apám ugyanis hallatlanul nagy asztronómiai tudással rendelkező szenvedélyes csillagfigyelő volt, de sokat tanultam tőle a természeti jelenségekről, az anyagban történő mozgásokról is. Az Elmo tüzéről tőle hallottam először. Persze, hogy a tünemény is szerepet kapott az átokhajó sorsában. A navigációs ismereteimet viszont olvasótermi munka előzte meg.*

A kötetet záró írás, a *Silentium album* visszacsatol a nyitó-elbeszélés kezdőmondatához, közben a beszélő végérvényesen leszámol a családi tablón megjelenőkkel, viszonylagossá téve azok valós és elbeszélésbeli életét, sorsát, számot adva az elbeszélő kényeszerű kíméletlenségével, amivel a „visszafordíthatatlanul megszűnt létben létezésükkel” megbékélni nem tudó familia cselekedeteit kendőzetlenül tárta az olvasó elé, tudván, hogy „elérkezett az időköz és történéseken és cselekedeteken töprengés ideje”. Mintha a családregegy szereplői azt mondanák: vissza az egészet, semmi se úgy történt, ahogy elmondtad. Az így kiteljesülő könyv figyelmesen szerkesztett elbeszélés-füzér, egy alakuló családregegy kőkemény magja. Milyen újabb meglepetésre készül Vasagyi Mária? Folytatja a bácskai családtörténetet, vagy esetleg teljesen más irányba fordítja történeteinek folyását?

– *Még Fruzsinaék világában élek, ám új utakra készülődöm. Lehet, hogy indulás előtt kicsíráztatom azt a „kemény magot”, amit a könyvem képez. Hiszen a családtörténet továbbszövegetése sok meglepetést tartogat számomra, a kíváncsiság pedig nem hagy nyugton. A meglepetések majd írás közben érnek, amint előbújnak a tudatalattimból vagy a tudatfelettimből vagy honnan. Két újabb, időkét és tereket átszelő hosszabb prózát körvonalazok, már-már a részletek is elősejlenek. Csakhogy egy időben nem írhatom mindhármójukat, a fruzsinást és a két újabbat, nehezen élhetnék három–négy időben és mindegyikben vagy húsz–harminc életet amellet, hogy itt, a nagyon is földi valóság sűrűjében tengetem életem s hordozom a sors által rám szabott testből folyton elvágódó lelkem.*

Lejegyezte: FEKETE J. József

A TÖRTÉNETMONDÁS EREJE

Bordás Győző 1948-ban született a közép-bácskai Verbászon.

Mindkét tényállítás hangsúlyos – mivel ezek alkotják Bordás Győző írói munkásságának két sarokpillérét.

Lássuk először a helyszínt.

A Pallas Lexikon „Téba-Zsuzsok” kötete azt írja róla 1891-ben – akkortájt tehát, amikor a regények felnőtt hősei születhettek, hogy: *„Ó-Verbász – nagyközség Bács-Bodrog vármegye kulai járásában, a Ferenc-csatorna mellett, 4252 német, szerb és rutén lakossal, vasútállomással. Új-Verbász, nagyközség – ez Bordás Győző közelebbi pátriája – 5859 német és magyar lakossal, vasútállomással, posta- és távíróhivatallal, postatakarékpénztárral. Egyike a vármegye legszebb és leggazdagabb községeinek. Lakói a gabonatermesztésen kívül élénk kereskedelmet űznek sertésekkel és fával. Van államilag segélyezett községi algimnáziuma, árvaháza és két olvasóegylete. A Ferenc-csatorna mellett malom van és a csatornaépítő Kiss József síremléke.”*

A regényekben sokat emlegetett cukorgyárról a lexikon még nem tud – mert nem is tudhat –, de egyebek tekintetében ebből a szűkszavú leírásból is felismerhető a regények helyszíne – és még inkább a magyar kisvárosok polgári miliője, amelyben a hősei élnek, s amit közben folyvást újjáteremtenek – amíg tehetik.

Csak hogy akkortájt, amikor Bordás Győző a világra jön, a kisvárost hivatalosan már *Tito-Verbásznak* hívják, és a nevét immár évtizedek óta cirill betűkkel írják, ha mégoly nehezen szokják is az itteniek.

Mert a könyvekben *Ú.*-nak nevezett nagyközség XX. századi történelmében is eljött az a pillanat, amikor bezárult a világ, és lakosai átérték milliók sorsélményének délvidéki, értelmiségi, polgári válfaját – ők történetesen a

hatalomváltás, az impériumváltás formájában, mások és máskor rendszerváltás vagy megszállás változatos formáiban, melyek éppúgy szétdőlték a jól berendezett, otthonos világot, amelyben addig éltek. A szereplők életében megjelenik a *menni vagy maradni* dilemmája – amelyben óhatatlanul felsejlik a vajdasági magyar értelmiség elmúlt évtizedének sorskérdése.

Ebben az értelemben kollektív regények Bordás Győző könyvei: egy közösség életének – aranykorának, és aztán lassú felbomlásának – művészi rekonstrukciója, valódi és áldokumentumokból, de főleg makulátlanul hiteles, plasztikus alakokból, sorsokból. A történetmondás ereje élteti.

Nos, krónikát írni nagy érdem, és egyben kötelessége is minden irodalomnak: kik voltak ezek az emberek? mit akartak az élettől? hogyan éltek? mit reméltek? mit tettek? mit rejtegettek? Bordás Győző tudja a választ ezekre a kérdésekre – márpedig nincsen ennél nagyobb írói tudomány. Ha úgy tetszik, Kosztolányi Szabadkája polgárainak az életét írja tovább, ezt a délvidéki-vajdasági kisvilágot, melyet olyan meghittten ismer, hogy hosszan érlelt, párolt ízeitől összefut az olvasó szájában a nyelv.

Olvashatjuk persze folytatólagos művészregényekként is Bordás Győző könyveit, hiszen a sok szereplőtől csak úgy nyüzsgő kisvárosi színpadon a számos könnyen felismerhető alak között az alig is leplezett Pechán József, a festő – a regénybeli Pichler – a főszereplő: aki a vágyott nagy pálya helyett belekeseredik a kisvárosba: az ő életlehetőségeinek bezárulásában, megaláztatásaiban, kifosztatásában és megtöretésében ábrázolja a vajdasági magyar értelmiség sorsát a regény.

Az igazi főszereplő persze mégiscsak az elbeszélő én, a festőművész felcseperedő kislánya – az ő gyermeki szemszögéből nézve mintegy magától értetődően természetessé válik a nosztalgikusan megidézett boldogabb világ képe. A színeket, illatokat, érzelmeket hozzá a szerző nyilván a saját szemérmesen transzponált gyermekkori élményeiből keveri ki – ettől kapja lírai hitelét ez a szeretetteljesen ábrázolt regényvilág. Olymód ismerjük meg, ahogy ő tapasztalja: érzéki benyomások, illatok, tapintás révén – az olyan szerelmes himnuszokból, mint amiben a meztláb járó gyermek vall a finoman simogató, selymes bácskai porról, az anyaföldről. Mígnem mind fenyegetőbbé válik ez a világ – mind több benne a *kell*, és egyre kevesebb a *szabad*. Egyre jobban résen kell lenni.

Nem szabadulhatunk attól az érzéstől, hogy nemcsak a gyermeki elbeszélő én lírája önvallomás valójában, hanem a szereplők között szétosztva bár, de mögöttük is Bordás Győző maga húzódik meg. Egy helyütt ki is mondja: „Bovaryné én vagyok.” Mesterien fonja össze a gyermeki elbeszélő én és a lírai, emlékező én szemszögét.

Egyszerre lát múltat és jelent, az élmények kimondatlanul rímelve egymásra, és egymásra fényképeződik a régi kisfiú jelen ideje meg a mai küzdelmek. Ugyanaz a makacs igyekezet táplálja a regényt is – a múlt, az identitás fészkeinek jelképes újjáépítését – mint Bordás Győző egész irodalmi, szerkesztői, könyvkiadói munkásságát. Így válik eggyé élet és mű: Bordás Győző, az író beköltözött a tulajdon regényébe hősnek.

Márai Sándor szellemi hagyatékának ápolására pedig szolgáljon a példa: *Ténta és repesz* című kötete.

BART István

EMLÉKEZTETŐ

A KIMŰVELT EMBERFŐRŐL

Részlet a Hitel című 1828–1829-es műből

SZÉCHENYI ISTVÁN

Hanem vegyük ezenkívül még a dolog pszichológiai részét is. Legmélyebb belső ihlet szerint úgy érezzük, mintha setéség bűnnek, világosság pedig erénynek volna kísérorője; s hol a fedezés szükséges, ott mindég rejténivalót, rútat s bűnöst szoktunk előre feltenni. S így azon béfejezéssel végzem ezen elmélkedésimet, hogy az egyesületek palladiuma a világosság; a tagoknak oly misége, hogy rájok az egyesülés sikeréből haszon is folyhasson, legyen erkölcsi, legyen markolható; s az egész egyetemnek kezesség adhatása.

A világosság áldott hasznát, tudom, nem tagadja senki, hozzuk azért újonnan emlékezetünkbe: hogy következés ok nélkül lehetetlen. – Nem igaz azért vagy legalább nem hihető, hogy egy külföldi magyar intézetekre tetemes áldozatokat tegyen anélkül, hogy valamely rejtett s mellékes célja ne legyen; s így csak honbeliektől várhatni hű járulást oly tárgyakhoz, melyek minden haszna erkölcsi s nem pénz. A perzsa, spanyol vagy kínai fog-e igen örülni magyar hazánk előmenetelén, ha áldozatiból rá semmi nyereség sem háramol, s az *actiájából* – részvényéből – ötet illető *dividende* – osztalék – nem egyéb erkölcsi örömnél? Ez természet ellen volna, s csak honáért munkálódhatnak ki-ki tisztább szándékából, magasabb célból.

Az egyetemnek kezesség adhatása pedig tagjainak erkölcsi s vagyonbeli súlyán alapulhat, úgy, hogy az egyesület a kormánynak azáltal legyen mindég keziben, nem azon értelemben, hogy ez abba avatkozzon, hanem hogy a részvevőket, ha nem jóra vezetné az intézet, test- és vagyonképpen is felelet alá vonhassa. Ha számos minden vagyonban szűkölködő külföldi nálunk titkon állana össze valamely szép s hasznos végbevitel végett, nem lehetnének-e szinte bizonyosak, hogy a szép és hasznos csak cégér, s egyedül önhaszon az egész szövetség alapja; s nem cselekszik-e bölcsen oly kormány, mely ily sarkalaton nyugvó társaságokat megsemmisít? S csak újabb időkben is, mily pestist

terjeszthetett volna a világra s még hazánkra is az ily elfajzott és setét összecsoportozások árja, ha azokat urunk hatalmas kézzel nem fojtotta volna el?

Ha ellenben számos hazafi, kik között sok jó birtokos, áll össze, s a nap legvilágosb sugárit keresve-keresvén egyesül valamely intézet felállítására, s *el nem savanyult ember természete szerint* elég jutalmat talál a közjő előmozdításában; akkor azokat a bölcs kormány, mint a tapasztalás mutatja is, összeállani s cselekedni minden akadály nélkül engedendi. Ezen utolsó állítást sok azért hozta volna csak kevés idő előtt még kérdésbe, mert imígy illendően gondolt kisurranni a hátulsó ajtócskán, s pár szomorú forintját megmenteni, melyet esztelenül vagy ízetlen örömekre s csak *magára* költ inkább, mint közjóra s hazája felemelésére. Hála az egeknek, hogy ezen bújódsi lyuk be van tapasztva, s így egy hátulsó ajtócskával kevesebbünk immár!

Minden, ami a hazafiakat nyilván gyűjti össze, még ha legcsekélyebb ok lenne is, hasznos és jó, s áldott következési számlálhatlanok. Koncentrációból – közepesülésből – foly – mondottuk – nemzetiség s ebből nemzeti erény. Összeköttetése s fejlődése ilyesek által eszközöltetik lépcsőnkint: A pusztán lakó, tán bámulására, némely jó oldalra talál a városiban, ez ellenben sok dicsérvivalót, amit nem is gyanított, a gubásban. Számos hazafi, ki egymást hevesen gyűlölé s ezáltal az életnek vajmi sok, vissza soha nem térő pillanatait minden ok nélkül elkeseríté, végre megbékül, s ezentúl *egymással s nem egymás ellen dolgozik*. Az utazott, a sok faragatlan s – hogy egyenesen kimondjam – nem mindég józan szokások s előítéletek közt felnőtt mindég idehaza ülőben, ha közelebről nézi, sok szépet s fényest fog észrevenni, melynek a vastag rozsa nem engedi távulra is tündöklését. Az pedig, ki körülállási miatt hazáját soha kívülről, de csak mindég belülről láthatá, lassan-lassan tán pirulva fogja megvallani: hogy ő előbb olyanokat ítél el s kárhoztatott, amikről legkisebb tiszta s rendelt képze se vala, másokat megvetett s a kényes öltözetűeket – kik zsebkendőjökben szép szagot hordanak, jó táncolók sat., vagy kik csak vizet isznak s legtöbbsnyire édesekkel élnek – általában puha s asszonyos úrfiknak tartotta; midőn annak ugyancsak legénynek kell lenni, ki a gallussal vagy törökkel megmérkőzni bátor.

A kereskedőkről balvélekedés lassankint eltűnik, s a földesúr, ha nem avatkozik is kereskedésbe, oly státus elősegélését minden iparral s tehetséggel fogja eszközölni, mely egy országot a másikkal tart kapcsolatban. Mindazon betyárságok, melyek hazánkat csak dísztelenítik, s a vitézségnek nem különb jelei, mint részegség az erőnek s bátorságnak, lassan elenyésznek; nevelés, csinosodás, türedelem – *tolerantia* –, egyszóval az egész nemzet dísze s valódi ereje pedig nőten nő.

A mesterséges egybegyűlést – koncentrációt – végre vagy a *véletlen*, de csak rövid időre, vagy az *emberi bölcsesség* tartós haszonná eszközlí. S ekként minden kifejlődés, előmenetel, erő, érték és szerencsének legmélyebb sarkalatja.

A KIMŰVELT EMBERFŐ

Ennél lejjebb nem bocsátkozhatunk. Ezen kis gyökérből származik boldogság s viszont átok is az emberiségre, csakhogy az első századokra terjed, s közönségesen akkor fénylik legjobban, midőn szerzője már a föld alatt – az átok pedig sat. jobbadán egyszerre tűnik el.

Az ész erő, s így az ész boldogság. – Tekintsünk csak mélyen a legnagyobb következesek elveire s fenekire, s mint a nyári reggel, oly tisztán fogjuk látni, mennyi bámulásra méltó szivárgott s nem másunnan, mint emberi agyvelőből a világra, Kung Fu-ce, Bacon, Franklin és számtalan mások marok nagyságú veleiből!

A véletlen, mely igen sokban látszik *legelső* rugó- s indítóoknak lenni, úgy áll az emberi főhöz, mint a földben lévő arany a bányászhoz, vagy hogy többet mondjak, az országúton fekvő gyűrű az utazóhoz; kiásó vagy felvevő nélkül egyik sem ér semmit: az arany föld gyomrában marad örökké, a gyűrű sárba tipratik.

A tudományos emberfő mennyisége a nemzet igazi hatalma. Ezek *statisztikája* az ország legérdekesebb – leginteresszánabb – része. Nem termékeny lapány, hegyek, ásványok, éghajlat sat. teszik a közérót, hanem az ész, mely azokat józanon használni tudja. Igazibb súly s erő az emberi agyvelőnél nincs. Ennek több vagy kevesebb léte a nemzetnek több vagy kevesebb szerencséje. Mi nagy erő egy- vagy több százezer ember, fő nélkül? Nézzük a történeteket a Duna folyta körül 1828- és aztán 1829-ben. Nem a sok katona vívja ki a csatát diadallal, hanem a tábornok által jól elkészült s bölcsességgel vezetett bajnok. Nem annyira a fegyverhordók 5–600 ezres számátúl kell félni, hanem azon *morale pondustúl* – erkölcsi súlytúl – mely tán annyi ember közt hihetőleg rejtekezhetik. S mily természetes, hogy valamely háború kimeneteléről annak mindég meg kell csalatkoznia, ki az ellenség számát s ágyúit veszi csak számba, nem pedig a hadinép műveltségét s vezérinek esztét. – S azért bölcsen cselekszünk, ha – mint hajdan Karthágó Lakedaimónbúl hitt hadvezért, Szicília Athénébúl törvényhozókat, úgy mi is csak kevés idő előtt építőmestereket Olaszországból – ma mechanikusokat Britanniából hozatunk sat. S midőn szinte mindent mechanikai sarkigazságokra lehet végre visszaidézni, tagadhatlan, hogy a kormányozónak vagy fővezérnek maga dolgában úgyszólván mechanikusnak – műszerésznek – kell lenni, hogy alattlévőit jó sikerrel vihesse. Sokszor, ha csak oly szakácsok forognak a konyhában, kik előbb sohasem főztek, vagy csak úri kocsisok ülnek a bakon, ily javaslatot volnánk hajlandók adni: Bizony, hozassunk inkább valahonnan egy bölcsét.

KRITIKAI SZEMLE

KÖNYVEK

EGY KÖNYV, AMELY LÁTNI TANÍT

Secesija u Subotici – A szecesszió Szabadkán. Szerk. Boško Krstić. Íróközösség Szabadka–Kijarat Kiadó, Budapest, 2002

A szecesszió „szétfeszítette minden alkotói műfaj tradicionalizmusba csontosodott héját”, és „kiváltotta az alkotónak a kánonoktól való irtózását”; a huszadik század színterén a „káosz legyőzésének alkotói programja” (Bela Duranci). A társadalmi-etnikai összképében bonyolult rétegezettséget mutató Kelet-Közép-Európában létrehozta a szülőföldhöz kötődés és az univerzális jelentés művészi egységét, ami a maradandó érték feltételének bizonyult a térségben. Ugyanakkor nemcsak egy formabontó, s a rögzült kánonokat megkérdőjelező művészeti irányzat volt, hanem világnézet, létértelmezés és életmód. *A szecesszió Szabadkán* épp e tényezők felismeréséből adódóan több – mind esztétikai, mind gondolati értelemben – egy (építészeti, művelődéstörténeti, művészettörténeti) szakkiadványnál: együtthatásában irodalmi, amely egy jellegzetes kor jellegzetes világlátását és valóságérzékelését megjelenítő, középpontjába művészi alkotások létrejöttét, a művészek sorsát állító esszéisztikus hangvételű prózamű.

Nagyszerű dolog – különösen az elmúlt évtizedek szegényessé silányított könyvkiadásának esztétikai mércéit figyelembe véve – egy ilyen szép, igényes és tartalmasnak-izgalmasnak ígérkező kiadványt kézbe venni, de az igazán értékeset e könyvet létrehozó szellemiségben ismerhetjük fel. Nemcsak azért, mert többnyelvűségével (a szerb nyelven íródott tanulmányokat Lovas Ildikó ültette át magyar nyelvre, az angol nyelvű összefoglalók Gordana Stankov

munkáját dicsérik) a különbözőségek, az eltérő nyelvi kultúra jelentette különbségek áthidalásának szándékát fejezi ki, valamint a helyi-kisszerű-provinciális határok helyett a tágabb világ felé nyit horizontot, de azért is, mert a másság, a másféle hagyomány és szemlélet elfogadásának, létrehozott értékei megbecsülésének és megőrzésének ad hangot. (Ez az attitűd az, amely annyira hiányzott/hiányzik a kelet-közép-európai társadalmakból, olykor még egyazon kultúrhagyományon belül is – gondoljunk csak a dekadensnek nyilvánított, s emiatt lebontott budapesti szecessziós stílusú épületekre.)

A szecesszió Szabadkán természetesen nem hibátlan kiadvány. Az egymásra vetülő kultúrhatások létjogosultságát mi sem érvényesíthetné jobban, mint az a komparatistikai szempont, mely a különböző nyelveken íródott eredeti tanulmányok egymás mellé helyezésével érhető el. Vagyis: el tudnék képzelni egy olyan megoldást, mely német (hiszen a könyvben szereplő építészek közül nem is egy ennek a nyelvi és kultúrközösségnek a tagja volt, pl. az apatini születésű Raichle J. Ferenc, akire a bécsi szecessziós törekvések természetesen másképp hatottak mint az adott kultúrhagyománytól idegen szemlélőre), magyar (hiszen e könyvből is kitűnik: a szecesszió „nemzeti magyar stílus”), angol (a századforduló angol építészeti módja elvéve ezen a vidéken is fellelhető, pl. Zomborban a Weidinger-palota), vagy más nyelven írók munkáit helyezte volna az egységes koncepció szolgálatába. Nagyon egyszerűen: miért nem jelent meg ebben a könyvben (Tolnai Ottó rövid recenziói véleménye mellett) egy német vagy egy magyar művészettörténész, építész, író, vagy más profilú szakember írása?

Nagy elismerést igényel Lovas Ildikó fordítói munkája, hiszen egy irodalmi szerkesztő és prózaíró küzdött meg sikeresen más szakmák és alkalmazott művészetek szakszókincsével. Ugyanakkor nem hallgatható el, miszerint a magyar szöveg nagyrészt megformálatlan mind nyelvi, mind esztétikai szempontból. Ahhoz valószínűleg fordításkritikai ismeretek volnának szükségesek, hogy az eredeti szerb nyelvű szöveg színvonalával egybevevessük fordítását, de olvasóként is biztosan állíthatjuk: a helyenkénti mondatszörnyetegek és a széteső szövegegyüttesek nemcsak zavarólag hatnak, de egy lebecsülő magatartás következményeinek tűnnek, noha úgy gondolom (s leírom, bár tisztában vagyok vele, nem helyénvaló dolog ezt egy könyvismertető szövegébe foglalni – ugyanakkor a többszöri előfordulás ténye jogosíthat fel erre), ez inkább Lovas – saját rendkívül igényes prózaírásán kívüli minden más közéleti tevékenységére jellemző – hanyavetiségével magyarázható. Egyedi sajátosság a prózaíró részéről – bosszantó, ha a fordítót jellemzi ugyanez.

Egyértelmű, hogy pl. a kézművesek helyébe nyomdahiba miatt került a késművesek szó. Biztos, hogy nyomdai figyelmetlenség miatt lett Raichle többször Raichl, Pártos Partos, Nikelszky Nikleszky, noha aki járatlan művé-

szet-/művelődéstörténeti kérdésekben, nem tudhatja, melyik írásmód a megfelelő. Ugyanakkor az, hogy Ridica falu a magyar szövegben Ridica, már nem kenhető a nyomda ördögére. A fordító nem nézett utána a helység magyar nevének, bár ha másért nem, legalább azért kellene tudnunk róla, mert (a Lovas-próza világában is szereplő) Brenner József-Csáth Géza utolsó éveit épp Regőcén töltötte és itt van (sajnos, ma már jeltelen) nyugvóhelye. S aztán olyan mondatkonglomerátumok szerepelnek a magyar szövegben, amelyeknek értelmezéséhez türelem kell: hogy felfedjük mit is jelentenek pontosan! Pl. a következő szövegrész – nyakatekert összetett mondatai miatt – nem egészen egyértelmű, ezért csak nehezen eldönthető kérdés, vajon Raichle tisztelte vagy nem tisztelte a Prokes-palota reneszánsz rendjét: „A Prokes palota ablakai horizontálist képező vonalának megzavarása, a Raichle palota óriási bejárata egy olyan homlokzattal, amely nem tiszteli a Prokes palota reneszánsz rendjét, ennek a rendnek a megszenteltségletelítése lett volna. Azáltal, hogy két olyan épület közé épült a Raichle palota, amely nem üz csúfot a reneszánsz rendből, hanem a szecesszió felületi díszítésével tisztelettel alkalmazza azt, szabad tér keletkezett a Raichle palota homlokzatának megalkotására, amelyen már semmi nyoma Prokes palota rendjének. Azon már egy új rend, a »szecesszió rendje« szerveződik.” (106. o.) Nem valószínű, hogy használatos lenne vidékünkön a Lovas által használt „nagyon kevésé” [pl. látszik – B. E. megj.] szókapcsolat. Az sem világos előttünk, hogy ha – kiemelő-megkülönböztető szándékkal – nagybetűs Városházáról, Víztoronyról, Gimnáziumról etc. olvashatunk a tanulmányok magyar fordításában, akkor a zsinagóga miért kisbetűs. S ha a Raichle-opust feldolgozó más dolgozatokban címszerűen is *Raichle-palotáról* esik szó, akkor Viktorija Aladžić *Egy újabb visszatekintés a Raichle-opusra* című írásának magyar fordításában miért következetes a *Raichle palota* (ill. a Prokes palota – aminek Prokesch vagy Prokes Mihály volt a tulajdonosa, mert mindkét névváltozat jelen van ugyanabban a szövegben, l. 136. o.) kötőjel nélküli írásmódja.

A szecesszió jelenségének szabadkai emlékeiről (építészeti, képzőművészeti alkotásairól, valamint gondolkodás- és művészi létforma-variánsként történő megnyilatkozásairól) szóló dolgozatok hat szerző (egy történész, két építész és három művészettörténész) munkái. *Mirko Grlica* történész *A szecessziós Szabadka – az ellentétek városa* című írásában a szecesszió művészetének korszakát, a XIX. század végét s a XX. század első évtizedeit jellemző társadalmi-gazdasági és kulturális viszonyokat taglalja. Rendkívül zavaró szövegalkotásának elavult retorikája. Egy meghaladottnak tekinthető szemlélet szókinccsét alkalmazza, amikor pl. a hivalkodó bérpalotákat építtető gazdag polgárság és a szegény proletariátus között feszülő ellentétről beszél: „Noha a szecesszió művészeinek jelszava az volt, hogy művészetet mindenkinek,

tevékenységük gyümölcsét csak a kivételezettek vékony rétege élvezhette. Míg a felső-középosztály képviselői fényűzően éltek, bálókba, színházi előadásokra jártak és élvezték a belle epoque egyéb lehetőségeit, a munkások és napszámosok körében forradalmi volt a hangulat, izmosodott a szocializmus eszméje.” (6. o.) Nem mintha nem lenne igaz, amiről ír, mi több, tudományos kutatásokon alapuló tényekről van szó, csak a róla való beszédmód reflektál erőteljesen a „pesvedő kapitalizmus”-ról, a „rothadt burzsoázia” és a „kizsákmányolt proletariátus” harcáról szóló egykori ideologizált történetírás szókincsére. Persze felmerülhet bennünk a kérdés: ez a szociális értelmű vakság, amelyről szó esik a dolgozatban, vajon csak a szabadkai polgárságra volt jellemző, vagy egy nagyon is általános jelenség abban a korszakban? Mint ahogy azt is megkérdezhetjük, a szecesszió térhódítása szempontjából „még pazarabb” Párizsban vagy Bécsben nem voltak-e külvárosok, nyomornegyedek és szociális elégedetlenség. Grlica mintha megfeleledkezne ezekről a tényekről és a szabadkai középosztályról kizárólagos véleményt alkot. Szabadka lakosságának korabeli nemzetiségi és vallási megoszlását taglalva ugyan nem alkot határozott véleményt, ugyanakkor egy-egy megjegyzésében ott lapul a tendenciózusság jegye, mi több, a „Monarchia a népek börtöne volt”-féle tudománytalan ítéletalkotás szellemisége is. Úgy gondolom, a bevezető tanulmány c neuralgikus szöveghelyek miatt szemben áll, ellentmond a könyvet létrehozó kitűnő szándéknak. Számomra ez azért rendkívül meglepő, hiszen az általam ismert korábbi Grlica-szövegek (pl. *Az új történelemszemlélet szükségességéről*. In: *Üzenet*, 1998. 3., 72–79., *A Polgári Kaszinó 1878–1914. Adalék Szabadka társadalomtörténetéhez*. Uo., 1998. 10., 125–136., etc.) egyikét sem jellemzi ez a szemlélet, mi több, épp egy ellentétes, modern és az új meggyőződések iránt nyitott gondolkodásmód jegyében születtek.

Olga Kovačev Ninkov Akár egy szép nő . . . (Az új művészet megjelenése Szabadkán) című tanulmányában a szecesszió jelenségének és a feminin életelvnek a kapcsolatát vizsgálja. „Most tehát a szecesszió alapvető formái és tartalmi jegyének, a nőnek a perspektívájából közelítünk” – olvashatjuk a magyar szövegben e meglehetősen magyartalan, hiányos megformáltságú mondatot, mely a vizsgáldóás alapelvét jelöli ki. (A szerb szövegben egyébként jelölt és a szövegösszefüggés révén értelmezhető a közelítés „tárgya”.) Kovačev Ninkov a stílusirányzatra általában jellemző feminin jegyek értelmezésén túl a szecessziós nőábrázolás helyi, azaz a város közegében kiteljesedhető formáit és jelenségeit vizsgálja. Értelmezése szerint az irányzat mindenekelőtt „a nő egyik alapvető jellemzőjét, a megújulásba vetett reményt”, az „érzékenység és a szemérmesség aspektusá”-t helyezi érdeklődésének középpontjába, összefüggést teremtve a „minden létező női és férfi alapelvével”, amely nemcsak a férfi és a nő kapcsolatát jellemzi, hanem „kiterjed minden létezőre mégpedig

olyképpen, ahogy azt a szecesszió követői megélték: egységben és összhangban, ami – elképzelésünk szerint – a megújulással, a mozgás fontos momentumával érhető el.” (12. o.) A tanulmányíró ennek a világszemléletnek egyik legteljesebb megvalósulását és személyes-helyi élmények ihlette változatát a Raichle-opusban ismerte fel. Raichle már a bécsi Secession csoport megalakulása és kiállítócsarnokának megépítése után két évvel megmintázza és saját bérpalotája homlokzatára helyezi jellegzetes nőalakját a „holdon ülő nő” figuráját: „lágyan omló női test hever a vízszintesen elhelyezett félholdon, akár valami ágyban, vagy bárkán, arcát felénk fordítja, mögötte a nap, alatta és körötte éppen kinyílt virágokkal”. (12. o.) A tanulmányíró véleménye szerint, „a »holdon ülő nő«-ben Raichle az érzékiség és a szemérmesség aspektusán keresztül a természet összhangját és egyensúlyát ünnepli, melynek középpontjába a nőt helyezi”. Visszafogottabb formában már 1895-ben jelzi a szecesszió szellemiségének és törekvéseinek előretörését, amikor Szabadkán a Nemzeti Kaszinó homlokzatára ugyancsak nőalakot formáz. Olga Kovačev Ninkov mindebben Raichle személyes élményeinek hatását is felfedezni véli, ugyanakkor az európai szellemi irányzatok szerepét hangsúlyozza az építész alkotói szemléletének alakulásában: „Vajon Varga Károly ügyvéd lánya iránti érzéseinek engedelmessé válik, amikor a nőalak megmintázása mellett dönt? (. . .) Könnyen lehet, hogy így van, de ehhez mindenképpen hozzájárult az új szellemiség is, amely a századvég Európáját uralta: a historizmus álarcának széttörése és az a hit, hogy a művészet ereje harmóniává alakíthatja a világbeli disszonanciát.” (12. o.) A feminizmus és a szecesszió között fennálló kapcsolat vizsgálatát természetesen kiterjeszti a többi művészeti ágak a századforduló idején létrehozott alkotásaira, az építészettel együttműködő díszítőművészettől a képzőművészet különböző ágazatainak át a táncművészetig, s azon túl a különböző életforma-variációkig, mint pl. amilyen Aczél Henrik festő- és iparművész – a szecesszió szellemisége áthatotta – élete volt. Nem feledkezik meg Csáth Géza korai szecessziós novellisztikájáról és Kosztolányi *Pacsirtájának* vele összefüggő jelenségeiről. Nyelve könnyed, világos, ugyanakkor tartalmas esszényelv. (A magyar szöveg felépítése és jegyzetanyaga egyébként nem felel meg teljesen a szerb eredetiének, ami talán a fordítás nehézségeivel és a magyar nyelv sajátosságaival magyarázható.) Olga Kovačev Ninkov írása azonban tematikai értelemben túlmutat önmagán, nemcsak egy művészeti irányzat és létfilozófia szabadkai térhódításának folyamatát mutatja be, de egyszersmind társadalmi kistabló is: a XIX. és a XX. század fordulópontja felvilágosult szabadkai polgárságának életmódjába nyújt betekintést. Azoknak az embereknek az életét ismerjük meg általa, akik ugyan – Mirko Grlica írásának tanúsága szerint – csak igen keveset törődtek az alacsonyabb néprétegek sorsával, miközben maguk fényűző palotákat emeltettek, és élvezték a béke-

évek gazdasági fellendülése nyújtotta előnyöket és kiváltságokat, ugyanakkor a világhoz való hozzáadás, az új befogadásának igénye hatotta át gondolkodásukat. Nemcsak a városformáló és a szabadkaiakat az új művészi irányultsággal „megfertőző”, műgyűjtő Raichle Ferencről van szó, de olyan helyi alkotókról is, mint Macskovics Titusz, a szecesszió építője, akinek Angelina nevű lánya egyike azoknak a kisszámú női alkotóknak, akik a szecesszió irányzatának jegyében hozták létre műveiket Szabadkán, s bár saját opusa – a körülmények regresszív hatása folytán – nem teljesedhetett ki, hozzájárult az új szellemiség térhódításához a városban. Nemkülönbben nővére, Macskovics Kornélia, akiről a *Bácsország* című családi lapban – a vizsgált művészi irányzat terjesztette „japán divat” szellemében – olyan fénykép jelent meg, amelyen kimonóba öltözve szerepel. Persze a szecesszió szellemiségének térhódítása nem ment zökkenők nélkül. Érdekes eset pl. a fiatal Csáth Gézáé, aki az újonnan felépült városházáról rendkívül elítélően írt („mint egy hatalmas tyúk, amelyik szakajtón ül”), ugyanakkor sokra méltatta annak a Csóvics Ilonkának a festését, aki a szecesszió elkötelezett híve volt, mi több, saját korai novellisztikája sem mentes ezektől a hatásoktól.

Szabadka városképét a szecesszió jegyében elsősorban három ember, egy műépítész-páros, Komor Marcell és Jakab Dezső, valamint Raichle Ferenc formázta újjá, de mellettük több helyi és vidéki építész is létrehozta a maga alkotását a századforduló jellegzetes és egyedülálló művészeti irányzata szellemében és stílusjegyeinek megfelelően. Lechner Ödönnek, a magyar szecesszió megteremtőjének (a szegedi városháza és Mikó-palota, a kecskeméti városháza, a budapesti MÁV-nyugdíjasok központja és a Thonet ház, a budapesti Iparművészeti Múzeum építőjének) szabadkai munkásságáról *Gordana Prčić Vujnović* építész értekezik *Lechner Ödön, az új művészet előfutára* című tanulmányában, felvázolva azokat a meghatározó sajátosságait opusának, amelyek az új művészet jellegzetes szabadkai építészeti emlékeinek mintájául szolgáltak. Amellett, hogy bemutatja a Lechner (s társa, az apatini születésű Pártos Gyula közreműködésével) tervezett és felépített Leovics-palota újszerű, a szecessziót a városban meghonosító stíluselemeit – komparatív elvek értelmében teszi érzékletessé számunkra a változásokat, utal az opus mintajellegére a vidéken –, a szakszerű értekezés jellemzőit meghaladó esszéisztikus hangvétellel jellemzi írását. Ez utóbbi törekvés a könyv szinte minden szerzőjének írását jellemzi, aminek eredményeképp válnak szövegeik a szakmaiságot-tudományosságot meghaladó szuverén világú, esztétikai mércéknek is eleget tevő, kor-, pálya- és életrajzokká. Elég csak beleolvasnunk a Komor–Jakab-opust, s Raichle Ferenc szabadkai műalkotásait feldolgozó terjedelmes tanulmányokba (*Kata Martinović Cvijin* művészettörténész és *Viktorija Aladžić* építész munkái), máris meggyőződhetünk arról, hogy korántsem csak a szakmaiságot

érintő értekezésekről van szó, hanem olyan érdekes szövegekről, amelyeket az értintett diszciplinákban és szakszókincsükben járatlan olvasóként is nagy élvezettel olvashatunk, elsősorban azért, mert a sajátos építészeti-művészeti megoldások helyett a műveket létrehozó szellemiség, filozófia és létformák értelmezésére kerül a hangsúly bennük, az új művészet hatástendenciáit meghatározó rejtély megoldására, ami a metaszöveget is mindig esztétikai dimenziók közé helyezi. Kata Martinović Cvijin Komor Marcell és Jakab Dezső műépítészek szabadkai opusát tekinti át tanulmányában. Az építészek (budapesti, erdélyi és más helyi alkotásaik) mellett Szabadka legjelentősebb szecessziós stílusú középületeit tervezték, így a városházát, a zsinagógát és Palics-fürdő teljes arculatát. Martinović Cvijin úgy mutatja be a városháza és a zsinagóga szecessziós formajegyeit, hogy az az olvasó számára egy izgalmas felfedező sétává válik az ismert középületekben, anélkül, hogy ismerné a műépítészet szakszókincsét, s beavatott lenne az építészet formanyelvébe. Tanulmányának irodalmi hatása elsősorban annak köszönhető, hogy figyelme elsősorban a művészi kifejezés arányaira, egyedi formajegyeire irányul: írása nem elsősorban szakmai leírás, mint inkább műértelmezés.

Raichle Ferenc szabadkai munkásságát átfogó jelleggel ugyancsak Kata Martinović Cvijin mutatja be, míg két kisebb és kevésbé ismert Raichle-alkotásra, két földszintes bérház szecessziós vonatkozásaira, Viktorija Aladžić „tekint vissza” (*Egy újabb visszatekintés a Raichle-opusra*). Amíg Komor Marcell és Jakab Dezső a szecessziós művészeti irányzatot egyedi tartalmakkal gazdagítva teljesítették ki és honosították meg vidékünkön, addig Raichle Ferenc maradandó értékű munkássága mellett mindenekelőtt a szecesszió létszemléletét magáénak valló „életművész” alakját teljesítette ki. Ezt felismerve áll Martinović Cvijin vonatkozó tanulmányának középpontjában az építész alakja, s lesz dolgozata – e sajátosságnak megfelelően – pályarajz és művészportré. A tanulmány szerzője Raichle legjelentősebb szecessziós stílusú alkotásának az építész saját palotáját tartja, mintegy ebben jelölve ki a művészi fejlődés csúcspontját, ugyanakkor kitapintja és érzékelhetővé teszi vizsgálata során annak az alkotói folyamatnak az irányát és fordulatait, amelyek az említett „nagy mű” létrejöttéhez vezettek. Ilyen alkotói „állomáshely” többek között az Aladžić bemutatja két bérpalota megtervezése is, melynek során Raichle a szecessziós műfelfogás (határ)lehetőségeit próbálta ki, hogy a gimnázium és más épületek megalkotásában kamatoztassa tapasztalatait, míg saját palotája létrejöttében az irányzat specifikus, rendkívül egyedi és esztétikai értelemben egyszeri lehetőségeit merítse ki. A ma is Raichle-palotának nevezett épület ennek köszönhetően lett a szabadkai szecesszió legismertebb és legjellegzetesebb példája.

Macskovics Titusz építész a „helyi szellem” képviselője volt a gazdasági fellendülést és az életvezetésben új ízlést hozó belle époque korszak építészetében. Szabadkaisága okán számos épület tervezőjeként és kivitelezőjeként ismert. Munkásságának jelentősége abban van, hogy a provinciális keretek között is felismerte az ízlésváltás, az új szellemiség fontosságát. Legismertebb munkái között tartjuk számon az Arany Bárány Szállodát (ma Jugoszláv Hadseregotthon) és a Roznofszy-palotát [a szövegben olykor Roznofszy] a mai Strossmayer (egykor Eötvös) utcában. „Noha Macskovics Titusz soha nem kapott lehetőséget arra, hogy igazi műalkotást hozzon létre, miként azt Raichle tette palotája esetében, amikor az épületanyagtól a tapetéig és a homlokzatot befejező koszorúig mindenben csakis az alkotásnak szentelhette magát (ilyen megvalósulásra Szabadkán igen ritkán nyílik alkalom), mégis: Macskovics Titusz éveken keresztül elcgetett a legkülönbözőbb feladatoknak, művészi fantáziájának lehetőségeit pedig úgy használta fel, ahogyan azt az egyes megrendelések lehetővé tették számára” (114. o.) – állapítja meg munkásságáról Viktorija Aladžić *Macskovics Titusz, a szecesszió építője* című írásában. A tanulmányíró komparatív szempontokat is érvényesítve vizsgálja a Macskovics-opust, megállapítva, hogy a különböző eklektikus stílusú, valamint neobarokk épületek mellett, az Art Nouveau modern szellemisége éppúgy hatott építészeti elgondolásaira, mint ahogy a budapesti Vágó fivérek alkalmazta megoldások, vagy Lechner Ödön népművészeti jellegű stílusa.

A titokzatos Vadász Pál (mint teljesen ismeretlen építész érkezett a városba 1911-ben, előző korszakának munkái nem ismeretesek) a Városi Bérpalota építőjeként írta be nevét a szabadkai szecesszió történetébe, míg a Vágó fivérek, József és László, Dömötör Miksa szemorvos-kutató házának tervével, amelyen a bécsi szecesszió geometrikus alakzatait érvényesítették: az ún. mintaházat teremtették meg a városban. Ugyanis a szabadkai polgárság tagjai sohasem a szecesszió eklatáns példaként ismert városházát vagy a zsinagógát tekintették mintának saját palotáik építéséhez, ezért Dömötör Miksa háza lett számos későbbi lakóépület példája. Mindkét opusról Gordana Prčić Vujnović értekezik. A szabadkai szecesszió építői közül még egy jelentős alkotó munkásságával foglalkozik az építész. Koczka Gézát a századforduló izgalmas alakjának tekinti (*Koczka Géza, egy építő a századforduló idejéből*). Noha csak egyetlen szecessziós stílusban készült épületterv fűződik nevéhez, a Dušan Stojković ház (ma sportfelszerelés-bolt), kézjegyét vitathatatlanul rányomta Szabadka építészetére. Az ő tervei alapján készült neoreneszánsz stílusban a város legnagyobb bérpalotája, a Prokesch-palota, amely meghatározta az egész környék építészeti rendjét, még Raichle bérpalotája és palotája elrendezésére is hatással volt. *Bela Duranci* művészettörténész a Zsolnay-kerámia, mint a szecessziós stílusú építészet egyik fontos alkotóelemének történetével foglal-

kozik tanulmányában. Viktorija Aladžić rövid kommentárban emlékezik meg a palicsi kék vázák századik évfordulójáról. A könyvet a szabadkai és palicsi szecessziós épületek név- és képsora zárja, amely Viktorija Aladžić, Mirko Grlica és Gordana Prčić Vujnović munkája. A hátsó belső borítón várostérkép látható, amelyen számmal jelölték a szecessziós épületeket, ugyanakkor a városban kevésbé járatos olvasónak ez semmit sem jelent, mivel nem tartozik hozzá ún. legenda. A könyv igen gazdagon illusztrált: a különböző reprodukciók és az épületekről készült fényképek nagy száma igen változatossá, érdekessé, szemléletessé és tetszetőssé alakítja a kötetet.

A szecesszió Szabadkán, bár helyi kiadvány, nemcsak a szabadkaiak érdeklődését kelti fel, nemcsak számukra jelent izgalmas élményt. Elég csak közepesen ismerősnek lennünk Szabadkán ahhoz, hogy érdeklődéssel követhessük azt az időutazást, amit a szecesszióról szóló tanulmányok és értekezések jelentenek. A közzétett képanyag sokban hozzájárul a kötet vonzóvá tételéhez, ugyanakkor a szecesszió jelenségének általános érvényűsége is lebontja a befogadó előtti provinciális megértési határokat. *A szecesszió Szabadkán* más értelemben is hatást gyakorol ránk. Miután megismerkedtünk általa a szabadkai szecesszióval, saját környezetünkben is „nyitottabb” szemmel járunk, szemügyre vesszük közvetlen környezetünket is, milyen mértékben hódított felénk a szecesszió, s vajon kik voltak úttörői?

BENCE Erika

A SZLOVÁKIAI MAGYAROK NÉPRAJZA

Liszka József: *A szlovákiai magyarok néprajza*. Osiris Kiadó, Budapest–Lilium Aurum Kiadó, Dunaszerdahely, 2002

Örvendetesen gazdagította a 2002. év a Magyarország határain kívül élő magyar néprajzi tudományosságot. Olyan, hamarosan alapműnek számító, nagy publikációk jelentek meg, mint például a sokszerzős *A vajdasági magyarok néprajzi atlasza*, vagy *A szlovákiai magyarok néprajza*, Liszka József eddigi tudományos munkásságának értékes monográfiája. Liszka József a Szlovákia területén eddig folytatott magyar néprajzi kutatások legjobb ismerője, hiszen e tudomány történetéről szóló önálló könyvében (*Magyar néprajzi kutatás Szlovákiában 1918–1938*, Bratislava, 1990) már szólt e témáról; másutt pedig az I. világháborút megelőző időszak eredményeiről is (*Őrei a múltnak*. Magyar tájházak, vidéki néprajzi gyűjtemények Dél-Szlovákiában. Dunaszerdahely, 1994). Új könyvének első nagy fejezete is ezzel a retrospektívával foglalkozik, s szól az 1918-tól napjainkig tartó folyamat nehézségeiről és eredményeiről. Szerinte a korszakolás a magyar néprajztudomány fejlődési szakaszaival egy-

beesően végezhető el a szlovákiai magyarság ilyen kutatásának esetében is: a két világháború közötti időszakra (1918–1938), az 1938 és 1945 közötti időszakra, az 1945 és 1989 közötti periódusra és az 1989-től tartó időszakra osztva. Mivel a magyar nyelvterület egészen nem mindenütt volt korszakváltó az 1938., sem az 1989. év, ezért nem kell feltétlenül egyetértenünk a szerző időrendi meghatározásával – főleg nem a délvidéki vagy a később egy másik országhoz csatolt kárpátaljai kutatásokra gondolva –, de feltétlenül el kellene végeznünk több olyan műzeumi, könyvtári (könyvek, publikációk) kutatást, feltárást, amely például a két világháború közötti időszak, vagy a II. világháború utáni kor néprajzi vizsgálódásait mutathatná be a Kárpát-medence más vidékein is.

Liszka József könyvében áttekinti a szaktudomány által eddig felvetett terminológiai kérdéseket is, hogy például e tudomány tárgyát minek kellene neveznünk: *népi kultúra* – *népélet/parasztélet* – *hagyomány/tradicionális kultúra* – *a mindennapok kultúrája* – *populáris kultúra*. Ugyanígy jár el a *hagyomány*, *tradíció*, *hagyományozás*, *tradálás*, *szájhagyományozás*, *kontinuitás* terminus technikusok esetében is. A szerző végül is a *populáris kultúra* szakkifejezés mellett foglalt állást: „A szlovákiai magyarok populáris kultúráját vizsgálom . . . , populáris kultúrán azt a széles értelemben vett jelenségcsoportot értem, amely a kötet objektumának (tehát a szlovákiai magyaroknak) mindennapjait (értsd: ünnepeit s hétköznapijait) meghatározta”. Ugyanakkor sürgeti a mindenki számára elfogadható s irányt adó javaslatot is, melyet a nyolckötetes *Magyar néprajz*-sorozat hiányzó első könyvétől remél. A Bevezető egyik alfejezetében áttekinti a vizsgált hatalmas földrajzi terület eddigi megnevezéseit, s azok helyénvalóságát: „A térséget ma a köznyelv és a (féltudományos) publicisztika *Felvidékként* szokta megjelölni” – írja, miközben jelzőjével minősít is, amikor a térségen élők megnevezései közül a *szlovákiai magyarok* szókapcsolat használata mellett dönt, mert „Egy adott területen, a mai Szlovákia déli, keskenyebb-szélesebb határ menti sávjában, »óshonosan« lakó népcsoportról beszélek . . . , és nem áll módomban az egykori cseh országrészben, illetve Szlovákia északi részén szórványban élő magyarok néprajzi vizsgálódásával foglalkozni”.

Liszka a térség táji tagolódását a Kósa Lászlóéhoz hasonló (*Rozmaringkoszorú*). Szlovákiai magyar tájak népköltészete. Összeállította, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta K. L., Bratislava, 1979), de nem teljesen azonos módon határozta meg: Csallóköz, Mátyusföld, Vág és Garam köze, Zoborvidék, Palócföld, Ung-vidék, Felső-Bodroghöz tájegységre osztva. A tájegység körülhatárolását csupán a sokat vitatott Palócföld esetében determinálta *etnikai csoport* körülírással. Lábjegyzetben hívta fel a figyelmet arra a véleményére, hogy „*palóc* nép, népcsoport nincs, így a *Palócföld* kifejezés sem pontos”, másutt pedig megjegyzi: „lényegében csak bizonyos nyelvjárási elemek tartják

egyben” ezt a népcsoportot. Idézi Bakó Ferencnek a Manga János-féle *Palócföld* című monográfiához írt Utószavából a következőket: „a Palócföld mint fogalom sem a néprajzban, sem más tudomány körében nem tisztázott, ennél fogva kiterjedése egyik szaktudomány művelői előtt sem egyértelmű”, és Liszka is felsorolja, hogy jeles magyar néprajzkutatók (Bakó Ferenc, Manga János, Paládi-Kovács Attila, B. Kovács István) mely területe(ke)t jelölik meg a sokszínű, sokszorososan tagolt, többszintű mikrorégióban létező palócos kultúra élettereként. A legkutatottabb a Gömör megyei palócság, köszönve a Debreceni Egyetemen Ujváry Zoltán által vezetett több évtizedes Gömör-kutatásnak.

Az Ung-vidéket korábban *Tisza* néven határozták meg a néprajzi szakirodalomban, ami nem más, mint az Alföld északkeleti kiszögellése.

Egy-egy tájegység körülhatárolása és megnevezésének története után Liszka szól a vidék természeti környezetéről, népi kultúrájáról, anyagi kultúrájáról, gazdálkodásának, kézművességének jellemzőiről, a közlekedés, szállítás sajátosságairól, a tájegység folklórjáról és társadalomnéprajzáról. Csallóköz, Mátyusföld, a Vág és Garam köze tárgyalásánál külön alfejezet foglalkozik a malomiparral is. Az *anyagi kultúra* címszó alatt valójában a település szerkezetével és az építkezéssel foglalkozik; a *gazdálkodás* ismertetését a zsákmányoló gazdálkodás, az állattartás, a földművelés és a gyümölcs- és zöldségtermesztés leírása képezi; a *folklór* alfejezetben olvashatunk a népköltészetéről, a népzeneről, a néptáncról, a néphitről, a népi vallásosságról, a népszokásokról. Liszka az alfejezetekben tárgyalt jelenségekről eddig publikált anyagot gyűjtötte, válogatta össze, s abból publikál illusztrációként néhány adatot (népdalt, népballadát, siratóéneket, népmesét, népmondát, legendát, hiedelmet, falucsúfolót, éjjeliór-kiáltást, szokásleírást, karácsonyköszöntőt, névnapköszöntőt, locsolóverset, imádságot . . .). Nagy értéke a könyvnek, hogy ahol szükséges, ott a dallamot (kottát) is hozza. A tudós kutató külön hangsúlyozza, hogy könyvében nem volt alkalma szólni a szórványokba került olyan magyar falvak népi kultúrájáról, amelyek „egyik fenti csoportba sem tartoznak”. Ezek főleg a magyar–szlovák nyelvhatáron fekvő települések, ahol a nyelvvesztés már hatalmas méreteket öltött, vagy teljesen az otthonokba szorult az anyanyelv. Fontosnak vélte szólni a Kassától keletre, északkeletre fekvő néhány falu közül Magyarbódról, a legészakibb fekvésű magyar faluról, melyet csak igen töredékesen ismer a szaktudomány.

A 20. századi *populáris kultúra történeti rétegzettség*e fejezetben arra törekszik a szerző, hogy számba vegye az ezt a korábban jóval tagoltabb kultúrát ért új hatásokat. Külön taglalja a második világháború alatt minden visszacsatolt területen „felvirágzó” Gyöngyösbokréta mozgalom hatását. Liszka e fejezet összefoglalójában a következőket jegyzi meg: „a modernizációs erők és az

egyre gyorsabb ütemű polgárosodás erősen uniformizálta a szlovákiai magyarok népi kultúráját. Ehhez társultak az impériumváltásból adódó külső hatások, a korábbi piacközpontoktól való leszakadás, a »központi« szituációból peremhelyzetbe kerülés, továbbá az iskolarendszer, a hadsereg, a csehszlovák ipar stb. egységesítő hatása . . . A század vége felé a modernizációs hatások mellett egyre erőteljesebben érvényesülnek bizonyos globalizációs jelenségek, amelyek már nemcsak egymáshoz közelítik, hanem a »világkultúrába« is bekapcsolják a szlovákiai magyar tájak populáris kultúráját (pl. a legkisebb falvakban is felbukkanó graffitik)».

A szlovákiai magyarságról ezzel a könyvvel egy átfogó, a népi kultúra számtalan területét érintő tudományos áttekintést kapott a szaktudomány. A bőséges fekete-fehér és színes illusztrációs anyag még gazdagabbá, s a külsőben is becsesebbé teszi Liszka József új könyvét. A hetvenöt oldalas Irodalomjegyzék pedig bőséges információkkal látja el a térség vagy a szaktudomány iránt behatóbban érdeklődő kutatót, a Mutatók pedig a könyvben való könnyebb eligazodást segítik.

SILLING István

SZÍNHÁZ

BRRRAVÓÓÓ!!!

L'ubomír Feldek: *A rózsaszínű halál* – Újvidéki Színház

„Édith, tkp. Édith Giovanna Gassion, fr. sanzonénekesnő (Párizs, 1915; 1963). Az utcán énekelt, amikor Louis Leplée, egy kis párizsi mulató igazgatója 1935-ben felfedezte. A rádió, a hanglemez és a zenés revüszínház útján hódította meg a közönséget világszerte. Igazi népi sanzonénekesnő, akinek törekeny alakjával ellentétben álló erős tragikus csengésű hangja tartósan meg tudta nyerni az emberek szívét. Dalaiban legtöbbször az elkerülhetetlen végzetet és a szerelem ellenállhatatlan erejét énekli meg.”

Így ír a lexikonszócikkek tájékoztató/objektív műfaját tiszteletben tartó Magyar Larousse Enciklopédia a párizsi verébként (piaf = veréb) is emlegetett Edith Piaf-ról, a máig elévülhetetlen *Milord, Non, je ne regrette rien, Bravo pour le clown!, Padam . . . Padam, Hymne a l'amour*, s még számos nagy sanzon jellegzetes előadójáról, ki életéről maga számolt be *Nem bánok semmit sem* (1958, magyarul 1970) című önéletrajzában, amely alapul szolgált a szlovák

költő, regény- és drámaíró, dramaturg, műfordító, L'ubomír Feldek Piafról írt színpadi történetéhez.

Ezt vitte színre L'ubosav Majera elsősorban a színészi játékot segítő, egyszerűségükben is kidolgozott helyzeteket teremtő rendezésében az Újvidéki Színház – Mezei Kingával a főszerepben.

A méltán nagy sikerű *Szelídítések* és *Pác* rendezőjeként is ismert színésznő pályáján külön fejezet a Piaf-drámabeli feladat: első abszolút főszerep.

Színészi remeklés.

Ebben a néhány epizódszereplő ellenére is joggal monodrámának mondott előadásban Mezei Kinga Edith Piafot az élet szomorú komédiásaként ábrázolja, aki mindenből, saját életéből, szerelmeiből, sőt saját rettegett halálából is komédiát csinál. Sikerének titka talán abban rejlik, hogy nem adja ki a figurát. Nemcsak hogy minden helyzetben másnak mutatja, hanem azt sem teszi egyértelművé, ki is tulajdonképpen ez a nő, akinek egész életét felfokozott szeretetigény jellemzi. Szerencsétlen asszony, aki halni készül, s történetesen híres énekesnő lévén végigpergeti művészi sikerekben és magánemberi sikertelenségekben egyaránt gazdag életét, s közben – előtünk – mindent, csúnyát és szépet újraél, vagy aki már meg is halt, s emléke idéződik fel a színésznő által, aki vibráló, minden mozdulatával, mondatával és Piafot idéző kiválóan előadott dalokkal belülről, emberként és művészként hitelesít egy emberi sorsot, egy élettörténetet.

Mezei Kinga hihetetlen művészi érzékenységgel és biztonsággal, kiválóan egyensúlyoz a komikumot már-már a tragédiával keverő helyzetekben. Piafja egyszerre megható és megmosolyogtató, igazi veréb, aki állandóan veszélyben van, de akit a legkisebb remény is mérhetetlen bizalommal tölt el. S bár az előadás folyamán, már csak az elhangzó, ismert szonok miatt, semmiképpen sem feledkezhetünk meg, hogy *A rózsaszínű halál* című Feldek-mű főszereplője a híres, tragikus sorsú Edith Piaf, Mezei Kinga szerepformálása nem reked meg az énekesnőportrénál, egyetemesebb, komplettebb nőrsort mutat be csodálatos művészi érzékenységgel és mesteri szerepépítéssel. Minden mozdulat, amit látunk, minden mondat, szó, amit hallunk, mérhetetlen tudatosságot s ugyanakkor teljes spontaneitást példázva szervesül drámává. Kisrealista megoldásokból, pontos, apró lélekrajzi megfigyeléseken alapuló gesztusokból és váratlan, hol keserű tragikummal, hol (ön)ironikus komikummal teli, őszinte váltásokból áll össze, formálódik Mezei Kinga nőrsor-Piaf-portréja. Szerves egészzé fonódik össze a színésznő által egyszerre azonosuló, belső átéléssel és kívülről, mintegy eltartva ábrázolt, valóságból és álomból, fájdalmas családásokból és reménytelenséget leplező humorból szőtt szerep.

Annak ellenére, hogy a főszereplő mellett kisebb szerepekben még hat színész részese a produkciónak, *A rózsaszínű halál* lényegében egyszemélyes

színház, amelynek sikeréhez azonban a legtöbbször csak végszavazó vagy jelenlétükkel „párbeszédre” alkalmat nyújtó játszó társak is hozzájárulnak. Mindenekelőtt a halál mosolygós hírnökének szerepében feltűnő Krizsán Szilviát kell említeni, aki kivált az utolsó jelenetben, amikor gyerekes naiv buzgalommal gyújtogatja az előtte levő mécseshalmazt (ha mind ég, akkor hal meg a főszereplő, aki – késlelteve saját halálát – viszont csínytevőként el-elfúj egy-egy gyertyát az égők közül). Giricz Attila az apróka, de nagy tehetségű énekesnőt gyámolító író, Jean Cocteau-ként cseppentet bensőséges pillanatok a boldogtalan (énekes)nő életének epizódjaiba. Balázs Áron, Piaf szerelme, a nyugalmat árasztó bokszoló, Marcelként csalja elő a kétségbeesések közt vergődő nőből a felszabadult játékos viselkedés gesztusait. Vele szemben az újságokba temetkező közömbös szeretőként Kőrösi István f. h. a magakellettő csábítás és a tiltakozásból fakadó harag hangjait hívja elő Piaf/Mezeiből. Mindegyiküknél hálátlanabb a mostohatestvér, Simone vigasztaló, együttérző feladatkörét ellátó Jankovics Andrea, már indulásban visszafogott, kevés játéklehetőséget nyújtó szerepe.

Kár, hogy a betűk segítségével hitelesen nem idézhető fel Edith Piaf lemezhangja, amint pergetett r-jével és nyújtott ó-jával éneklő/hirdeti a bohóc dicsőségét – Brrrrravóóóó!! –, mert ennél találébban aligha szólhatnánk az újvidéki előadásról.

GEROLD László

KRÓNIKA

MEGJELENT

Matuska Márton: *Új vidéktől Újvidékgig,* Magyar Szó, Dániel Print, Foto Oko, Graphic, Újvidék, 2002

Palatinus Aranka: *A Szüzanya oltalmában.* Kiss Lajos Néprajzi Társaság, Szabadka, 2002

DÍJAK

BÁNYAI JÁNOS NEMES NAGY ÁGNES DÍJA – Bányai János irodalomtörténész és egyetemi tanár, valamint Hankiss Elemér szociológus és egyetemi tanár kapta a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány Nemes Nagy Ágnes-esszédfjút. Az alapítvány díjait az oktatás, a kultúra és a tudomány területén kimagasló teljesítményt nyújtó személyek elismerésére alapították. A díjakat Glatz Ferenc akadémikus, az alapítvány elnöke adta át, 2003. január 18-án.

MÁRAI SÁNDOR-DÍJ BORDÁS GYŐZŐNEK – Január 22-én a Magyar Kultúra Napja alkalmából megtartott budapesti központi ünnepségen adta át Görgey Gábor, a Nemzeti Kulturális Örökség

Minisztériumának minisztere és Schneider Márta helyettes államtitkár ünnepélyes keretek között az idei Márai Sándor-díjat Bordás Győző írónak, kiadóvezetőnek magas színvonalú prózai alkotásaiért, Rakovszky Zsuzsa költő-műfordítóknak *A kigyó pillantása* című regényéért és Szilágyi István kolozsvári írónak életművéért. A díjakat a Szegedy-Maszák Mihály elnök, Menyhért Anna, Rónay László, Bart István és Végel László összetételű kuratórium ítélte oda a három kitüntetettnek. (Bart István méltatása Bordás Győző munkásságáról előző rovatunkban olvasható.)

MLADEN MARKOV KAPTA A NIN-DÍJAT – Az év legjobb regényéért járó hagyományos NIN-díjat a 2002-ben megjelent *Ukop oca* (Apa betemetése) című regényéért Mladen Markov kapta. A bánáti származású író munkája 143 alkotás mézőnyében bizonyult a legjobbnak.

SZIRMAI-DÍJ – A 2002. évi Szirmai Károly Irodalmi Díjat Vasagyi Mária vajdasági írónak ítélte oda a bírálóbizottság a *Silentium album* című művéért.

RENDEZVÉNYEK

A MAGYAR KULTÚRA NAPJA – Vajdaság-szerte is megemlékeztek a Magyar Kultúra Napjáról, azaz Kölcsey Ferenc *Himnusza* születésének 180. évfordulójáról. A központi ünnepséget Zentán tartották, ahol üdvözlőbeszédet Dudás Károly író, a Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség elnöke mondott, a magyar nép himnuszának történetéről pedig Pomogáts Béla irodalomtörténész, az Illyés Közalapítvány kuratóriumának elnöke beszélt. Kultúra napi megemlékezés volt Szabadkán, Kanizsán, Újvidéken, Zomborban és más városokban is.

HIMNUSZ ÉS SZÓZAT – December folyamán tartották meg Szabadkán Bánát és Bácska hetedikesei és nyolcadikosai számára a már hagyományos megmérettetést, melyen a *Szózatot* és a *Himnuszt* szavalták a versenyzők. A zsűri (Hózsza Éva, Némedi Imre és Kasza Éva) döntése alapján az első helyezettek Rab Írisz (Péterréve) és Gergely Imelda (Temerin). A második díjasok Mészáros Boglárka (Ómoravica) és Fazekas Erika (Magyarcsérnye), a harmadik helyet pedig Fekete Adrianna (Bajsa) és Pámer Csilla (Ada) osztja. Különdíjasok: Ürmös Katalin, Polyákovity Izabella, Jávor Rebeka, Sarnyai Renáta, Szabó Angéla (Szabadka), Horváth Dániel (Kikinda), Fehér Szabolcs (Bácsföldvár), Balog Andrea (Csantavér), Ladócki Viktor (Kanizsa) és Herceg Nelli (Bajmok). A vetélkedőt az Észak-bácskai Magyar Pedagógusok Egyesülete szervezte.

ILLYÉS-VETÉLKEDŐ – December 14-én az újvidéki Petőfi Sándor MME irodalmi szakköre pályaműírói és előadóművészeti versenyt rendezett Illyés Gyula születésének centenáriumára. Hetven diák vett részt a megmérettetésen. A bírálóbizottság (Pásthly Máttyás és Jankovics And-

rea színművészek, Géber László költő és irodalmi szerkesztő) döntése alapján a következő pályaműírók részesültek könyvjutalomban: 1. Sándor István (Kishegyes), 2. Smit Tímea (Szabadka), 3. Ribár Anita (Temerin). A prózamondó általános iskolások köréből: 1. Hunyadi Tünde (Szabadka), 2. Kocsicska Béla, 3. Lepár Gábor (Temerin). Drozdik Popović Teodóra és Talló Dianna (Újvidék) középiskolás prózamondóként kaptak különdíjat. Az általános iskolai, alsó tagozatos versmondók közül: 1. Kollár László (Temerin), 2. Perišić Diana (Újvidék), 3. Soós Vilma (Kupuszina) részesültek jutalomban, s különdíjat kapott Vučurević Elvira és Újházi Dávid (Újvidék). A felső tagozatos versmondók legjobbjai: 1. Hadzsi János (Topolya), 2. Ágó Krisztina (Szabadka) és Csizmadia Rita (Kupuszina), 3. Péter Erika és Sárcevic Rea (Szabadka). A középiskolás versmondók győztesei: 1. Basity Gréta, 2. Grásztity Viktor (Szabadka), 3. Sihelnik Csilla és Egri Lívía (Topolya). Az egyetemista, ifjú versmondók mezőnyében 1. Rác Lívía (Topolya), 2. Cirok Dániel értek el eredményt, és a különdíjazott Göblös Ibolya (Kanizsa).

SZÍNHÁZ

A DIÁKSZÍNPAD BEMUTATÓJA – December 22-én mutatta be az Újvidéki Színház Színes Szilánkok Diákszínpada a *Biberach* című művet, melynek alapjául Nagy András Katona József *Bánk bán*jából készült átírata szolgált. Szereplők: Mikes Imre, Bérés Márta, Jankovics Andrea, Varga Tamás f. h., Erdély Andrea, Mészáros Árpád, Orovec Krisztina, Bordás Szilárd és Kocsicska Csaba. Közreműködtek még: Juhász Valéria (rendezőasszisztens), Abraham Irén, Kovács Nemes Andor f. h., Szabó Margit, Szöllősi László, Majoros Róbert és Salamon József. Dramaturg Gyarmati Kata, rendező Puskás Zoltán.

KIÁLLÍTÁS

A 405-ÖS MÉRFÖLDKŐ TÖVÉBEN
 – Ez volt a december 11-én Újvidéken megnyitott fotókiállítás címe. A kiállító Iszánovics József fotóművész, a helyszín a Vajdasági Fotó-, Film- és Videoszövetség kiállítóterme volt. A tárlat a fotóművészek az elmúlt néhány év során Bezdánban és környékén készült képeit mutatta be.

RUŽA TUMBAS KIÁLLÍTÁSA – December 17-én a szabadkai gerontológiai klubban nyílt meg Ruža Tumbas képkiallítása. A tárlatot Bela Duranci nyitotta meg.

HORIZONTOK – Ezzel a címmel nyitották meg a szabadkai Városi Könyvtár-

ban Kerekes Sándor festőművész rajzkiállítását december 17-én. Felléptek Basity Petra, Basity Gréta és Liszi Melinda versmondók.

HANGVERSENY

A PRO MUSICA RENESZÁNSZ ESTJE – December 17-én tartotta a Pro Musica kamarakórus a Szent Teréz-székesegyházban *Reneszánsz est* című hangversenyét. Az olasz mesterek művei mellett a reneszánsz zene francia, lengyel és dalmát zeneszerzőinek szerzeményei is felcsendültek. Vezényelt Dévity Zoltán.

SMIT Edit összeállítása

A FORUM KÖNYVKIADÓ 2002. ÉVI KIADVÁNYAI

- Mérey Katalin: *Gyertyaláng* (novellák)
Vasagyi Mária: *Silentium album* (kisregény)
Németh István: *Lélekvesztőn* (jegyzetek, kisesszék)
Kontra Ferenc: *A kastély kutyái* (esszé-napló)
Tari István: *Akarsz egy Jugoszláviát?*
Jung Károly: *Mogorva Héphaisztosz* (versek)
Verebes Ernő: *De hol van itt villamos?* (versek, prózaversek, prózák)
Varga Sándor: *Belémfalazottan* (versek)
Stevan Raičković: *Tisza I–V.*
A szellem magánya (Tanulmányok a XIX. századi magyar irodalom ars poeticáiról)
Kalapis Zoltán: *Életrajzi kalauz I.*
Valkay Zoltán: *Zenta építésze*
Utasi Csaba: *Mindentől messze* (esszék, tanulmányok)
Ózer Ágnes: *Élet és történelem* (tanulmányok)
Németh Ferenc: *A bánáti fényképészet története* (tanulmány)
Lévay Endre: *Holnapvárók* (visszaemlékezés)
Káich Katalin: *A nagybecskereki magyar színjátszás története és repertórium a I.*
(tanulmány)
Káich Katalin: *Írások a lélek útjairól* (esszék)
Penavin Olga: *Bácskai és bánáti (népi) növénynevek* (tanulmány)
Losonczi Alpár: *Európa-dimenziók* (tanulmányok)
Silling István: *Vallási néphagyomány* (tanulmányok)
Mészáros Zoltán: *Úton a csók felé* (esszék)
Radomir Konstantinović: *A vidék filozófiája* (tanulmány)
Orosz Attila: *Egy püspök élete*
Hallgató Imre: *A feketicsi református templom kétszáz éve*
Jódal Rózsa: *A csokinyuszi három kívánsága* (mesék)
Szőke Anna: *Volt egy pajta* (szöveggyűjtemény kommentárokkal)

ELŐKÉSZÜLETBEN

- Csorba István: *Toronyiránt* (publicisztika)
Hózsá Éva: *A novella új neve* (tanulmány)
Kalapis Zoltán: *Életrajzi kalauz II.*
Brasnyó István: *Vakta* (regény)
Deák Ferenc: *Rétegek* (regény)
Végel László: *Parainézis* (regény)
Danyi Zoltán: *Átcsúszik kébbe* (versek)
Harkai Vass Éva: *A város bejáratánál* (versek)

Török Csaba (1939)

Határhelyzetek 30

1. Önuralom 30

2. Önvéd 31

3. Önmarcang 31

4. Öntegez 32

Fehér Kálmán (1940)

Téli jelenés 33

Az élet rendje 34

Latinovits Etelka (1941)

Még-már 34

Keringő 34

Csonka Margaréta (1942)

Ki látta az indjánléptűt? 35

Sikoly anyámért 35

Régi kép szürke és feketében 36

Induló harlekinklány 37

Ladik Katalin (1942)

Tiszavirág 38

Tűzmadár 38

Cs. Simon István (1942)

Őszi ködben 38

Hátrálva 39

Harangasor 39

Hiába 40

Vesztégzár 40

Brasnyó István (1943)

Arabeszk 41

Öt kivonat 41

Korfakkai apály 42

Al-aini postafiók 42

Lesni a hajnal madarát 43

A hosszú idézet 44

Kalózpárt 44

Maurits Ferenc (1945)

Szürkület, szürkületben 47

Varga Sándor (1945)

A leírta 50

Fátum 50

Van-e olyan hely 51

Sinkovits Péter (1946)

Hajtóművek a dobozban 52

Veszteg Ferenc (1946)

Két (rendhagyó) limerick 55

A ki(nem)nevelt idealizmus 55

A harsogó nyelv 55

Böndör Pál (1947)

Bandiera rossa 56

Short story 56

Vankó Gergely (1948)

A delfin álma 59

Szombathy Bálint (1950)

[Jugoslo] 62

Bálint Béla (1952)

Kormerevedésben – II. 64

Baranovszky Edit (1952)

Én, itt lent 65

Szabad-e sírni?! . . . 66

Saus Sándor Pál (1952)

Verserdőben 68

Várom, hogy rám nézz 68

Mint 69

Szűgyi Zoltán (1953)

Pillangóvers I. 70

Pillangóvers II. 71

Tari István (1953)

Hamvazószerda 71

Ponya 72

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

A HATÁRON TÚLI MAGYARSÁGÉRT
ILLYÉS KÖZALAPÍTVÁNY

E számunk megjelenését a Tartományi Oktatási és Művelődési Titkárság, a Nyílt Társadalomért Alap, Jugoszlávia, valamint a Magyar Köztársaság Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának Kulturális Alapprogramja és az Illyés Közalapítvány támogatta

- Bartha György* (1954)
Cirkusz érkezett 73
Kettős fronthatás 74
A valós világ 74
- Bogdán József* (1956)
Melyik virágot szeretem a legjobban 75
Árvácska, szeretem 75
Kosztolányi közelében 76
Kosztolányi Dezsőné ütlevele 76
Személyleírás adatok 77
Százforintos bélyegilleték 77
- Harkai Vass Éva* (1956)
Ál-limerick 77
Homorú levél 78
Szonett, október: reggelre eső 78
Szonett @ arsp.yu 79
Hajnalban: két szonett-sziluet 79
- Tóbiás Krisztián* (1957)
Ver/sec 80
- Géber László* (1959)
Törödek 82
- Beszédes István* (1961)
Minden porok kormányosa 82
Szellem a talpán 83
Kicsiny korában a sátán 83
- Nagy Zsuzsa* (1962)
Esőben csepp csillan 84
Békák, madár... 84
Cimbalomhalál 85
- Molnár Rózsa* (1965)
Ébredés 86
Játék 86
- Szabó Palócz Attila* (1971)
Kínos kényszerhelyzetek 87
Meg a békékés is még 88
Hazugság 89
Viselet 89
- Kubát Gábor* (1974)
NS-SU dreamline ghetto 90
Géttó-reggae 91
- Orcsik Roland* (1975)
Kiugrás 92
Ars politica 93
- Szögi Csaba* (1975)
A drága bilincs 93
- Pressburger Csaba-Saul* (1976)
Zénon eljut A pontból B pontba 97
Kivégzés előtti tor 98
Árak 98
- Szűts Zoltán* (1976)
Széldzseki 99
Tapasztalat eszi a mestert 100
Nyom 101
- Bencsik Orsolya* (1985)
Dal 102
Légszomj 102
Utóhang 103
Áldozat 103
Űr 103
- SZIRMAI KÁROLY IRODALMI DÍJ 2002
- Bányai János*: Képek a csend albumából 104
„Folyton elvágódó lelkem” (*Fekete J. József* interjúja a *Szirmai-díjas Vasagyi Máriával*) 107
- Bart István*: Máraí Sándor-díj 2003 116
- EMLÉKEZTETŐ
- Széchenyi István*: A kiművelt emberfőről (*Részlet a Hírel című 1828–1829-es műből*) 119
- KRITIKAI SZEMLE
- Könyvek
- Bence Erika*: Egy könyv, amely látni tanít (*Szecsija u Subotici – A szecsesszió Szabadkán. Szerk. Boško Krstić*) 122
- Silling István*: A szlovákiai magyarok néprajza (*Liszka József: A szlovákiai magyarok néprajza*) 130
- Színház
- Gerold László*: Brrravóóó!!! (L'ubomír Feldek: *A rózsaszínű halál*) 133
- Krónika 136

HÍD – irodalmi, művészeti és társadalomtudományi folyóirat. – 2003. január. Kiadja a Forum Könyvkiadó Közvéllalat. Szerkesztőség és kiadóhivatal: 21000 Novi Sad, Vojvoda Mišić u. 1., telefon: 021/57–216. e-mail: forumkk@eunet.yu – Szerkesztőségi fogadóóra csütörtökön 10-től 12 óráig. – Kéziratokat nem őrünk meg és nem küldünk vissza. – Előfizethető a 160–15290–87-es zsíroszámlára (Delta Banka AD Beograd, Fil. u Novom Sadu); előfizetéskor kérjük feltüntetni a Híd nevét. – Előfizetési díj 2003-ra belföldön 1000 dinár. Egyes szám ára 100, kettős szám ára 200 dinár. Külföldre és külföldön egy évre 60 EUR – Készült az Agapé nyomdájában Újvidéken – YU ISSN 0350–9079